1974
Eylül
sayı: 21
10 TL.

yeni adımlar

aylık sanat ve siyaset dergisi

h. denis

marksist değer teorisi ve kapitalizm

orhan suda P. K. 1 sirkeci - İstanbul

yeni adımlar
aylık sanat ve siyaset dergisi

EYLÜL 1974
SAYI : 21

Yönetim ve yazışma : Salkım Söğüt Sk. 20/9 Yerebatan — İstanbul / Baskı-dizgi : Latin Matbaası / Kapak basımı : Evren Ofset / İzmir dağıtım : DATIC / Ankara dağıtım : AYDIN KİTABEVİ / İstanbul dağıtım : DE—DA Cağaloğlu Yokuşu Kemaliye Han 4/14 / ABONE : YILLIĞI 75, ALTI AYLIĞI 40 / DIŞ ÜLKELER : YILLIĞI 125, ALTI AYLIĞI 65 / Gönderilen yazılar basılsa da, basılmasa da geri verilmez. Abone ve havale : Orhan Suda, P.K. 1, Sirkeci - İstanbul.

Kurucuları
Metin İlkin - Orhan Suda
Sahibi
Orhan Suda
Sorumlusu
Emir Ünalan

TEKRARLAMAKTA YARAR GÖRÜYORUZ :

Yeni bir kültür yaratmak, sadece «**orijinal**» keşiflerde bulunmak değildir. Yeni bir kültür yaratmak, çoktan keşfedilmiş gerçekleri, eleştire eleştire «**topluma mal etmek**» için, bunları birer eylem klavuzu haline getirmek için var gücümüzle çalışmaktır.

Kitlelerin, yaşanılan gerçekleri tutarlı bir şekilde düşünüp kavrayabilmeleri; sadece bir avuç aydının malı olarak kalan yeni bir gerçeğin «dahi» bir filozof tarafından keşfedilmesinden çok daha «orijinal» bir olaydır.

A. Gramsci

Rosa Luxemburg Türkçesi : atilla aksoy

ANADOLU DEMİRYOLLARI VE ALMAN SERMAYE BİRİKİMİ (1)

(Alman sermaye birikiminin gerçekleşmesine ilişkin -ç-) bir diğer örnek de Anadolu'da Alman sermayesinin çevirdiği işlerdir. Avrupa sermayesi, başta İngiliz olmak üzere, Avrupa ile Asya arasındaki eski ticaret yolu olarak gelişen bu bölgeyi ele geçirmek için çok erken tarihlerde teşebbüse geçmişlerdi (2).

Elli ve altmışlarda (18. yy. -ç-) İngiliz sermayesi İzmir - Aydın - Dinar ve İzmir - Kasaba - Alaşehir demiryollarını inşa etti. Bunun yanısıra, hattı Afyonkarahisar'a kadar uzatma ve Anadolu demiryolunun ilk kısmı olan Haydarpaşa - İzmit (3) şebekesinin inşa ruhsatlarını aldı. Aynı dönemde Fransız sermayesi de demiryolu yapımında giderek etkin olmaya başlamıştı. 1888'de sahneye Alman sermayesi çıktı. Osmanlı Bankasının temsil ettiği Fransız sermaye grubu ile yapılan görüşmeler sonucu gerçekleşen uluslararası girişimin yüzde 60 hissesini Alman sermayesi aldı. Geri kalan yüzde 40'da diğer ülke sermayeleri tarafından paylaşıldı (4). 1870'lerden beri faaliyette bulunan Haydarpaşa - İzmit hattını almak ve İzmit - Eskişehir - Ankara (825 km.) demiryolu şebekesinin inşa ruhsatını elde etmek amacıyla, görünürde bir Türk şirketi olan, oysa perde arkasında Deutsche Bank tarafından yönetilen Anadolu Demiryolu Şirketi 1306 yılının 14. Recebinde (4 Mart 1889) kuruldu. Şirket aynı zamanda Haydarpaşa - Üsküdar banliyö hattı ile Bursa'ya bağlanan yan hatları işletme ve daha sonra, 1893'de Eskişehir - Konya (445 km.) ve nihayet Ankara - Kayseri (425 km.) demiryolu şebekelerini tamamlama ve inşa etme ruhsatlarını aldı. Türk hükümeti şirkete Hay-

darpaşa - İzmit hattında km. başına yılda 10 300 altın Frank ve İzmit - Ankara hattında da 15 000 altın Frank'lık brüt kazanç garantisi verdi. Taahhüt edilen bu garantileri yerine getirebilmek amacı ile de hükümet İzmit, Ertuğrul, Kütahya ve Ankara sancaklarından elde edilen aşarı doğrudan doğruya Duyun-u Umumiye'ye bıraktı. Duyun-u Umumiye bu gelirden hükümetin garanti etmiş olduğu brüt kazancın gerektirdiği kadarını demiryolu şirketine ödeyecekti. Ankara - Kayseri hattı için km. başına yıllık brüt kazanç garantisi 775 altın lira (17 800 altın Frank) ve Eskişehir - Konya hattı için de 604 altın lira (13 741 altın Frank) idi. Ancak sözü geçen son hat için garanti edilen kazanca ulaşılamadığı takdirde hükümet ödenecek miktarı km. ve yıl başına 219 altın lira yani 4 995 Frank'la sınırlandırmıştı. Buna karşılık brüt kazanç garanti edilen miktarı aştığı takdirde hükümet bu fazlalığın yüzde 25'ini alacaktı. Yine Trabzon ve Gümüşhane sancaklarının aşarı demriyolu şirketine garanti edilen miktarın altında gerçekleşen kazançları tamamlamak üzere Duyun-u Umumiye'ye bırakılmıştı. Hükümet tarafından verilen tek tek taahhütlerin yerine getirilmesi için öngörülmüş olan çeşitli sancakların aşarı bir bütün olarak kabul ediliyordu. 1898 yılında Eskişehir - Konya hattının garantisi 219 altın liradan 296'ya yükseltildi.

1899'da şirket Haydarpaşa'daki tesisin yanısıra bir liman inşa ve işletmesi, buna ilişkin yönetmelik çıkarma, hububat elevatörü ve her türlü mal için depo inşa etme yetkilerini, ayrıca bütün doldurma ve boşaltma işlemlerini kendi personeline yaptırma ve nihayet gümrük konusunda da bir nevi serbest liman kurma hakkını elde etti.

1901 yılında da Konya - Ereğli - Bulgurlu hattı ile Anadolu hattına bağlanan ve Bağdat Demiryolu adıyla anılan 2400 km'lik Konya - Bağdat - Basra hattını inşa etme ruhsatını aldı. İnşa işleminin gerçekleştirilmesi için eski şirket tarafından yeni bir anonim şirket kuruldu. Bu yeni şirket de Bulgurlu'ya kadar olan hattın inşasını Frankfurt a.M.'da kurulmuş olan bir inşaat şirketine devretti.

1893 ila 1910 yılları arasında Osmanlı hükümeti vermiş olduğu garantilerden ötürü tazminat olarak Haydarpaşa - Ankara hattı için 48,7 milyon Frank, Eskişehir - Konya hattı için de 1,8 milyon altın lira yani beraberce yaklaşık olarak 90,8 milyon frank ödemişti (5). 1907'de verilen ruhsat ile Karaviran gölünün kurutulması ve Konya ovasının sulama işlemleri şirkete havale edildi. Sözleşmeye göre bu işler hükümet

hesabına yapılacak ve en geç altı yıl içinde tamamlanacaktı. Bu işler için gerekli olan 19,5 milyon franklık sermaye şirket tarafından hükümete % 5 faiz ve 36 yıl vade ile sağlandı. Buna karşılık Türk hükümeti aşağıdaki hakları şirkete verdi: 1) Demiryolu kazanç garantilerini ve diğer borçları karşılamak üzere Düyun-u Umumiye tasarrufuna bırakılmış olan aşarın arta kalan kısımdan yılda 25.000 altın lira, 2) Aşarın sulandırılmış olan arazide üretim çoğalmasından ötürü son beş yılda ortalama olarak elde edilenden fazlası, 3) Sulama tesislerinden sağlanan net kazanç, 4) Kurutulmuş veya sulanmış arazinin satışından elde edilen gelirler. Bu tesislerin inşası için şirket Frankfurt a.M.'da 135 milyon frank sermayeli «Konya Ovasını Sulama Şirketi» adlı bir yan şirket daha kurdu.

1908'de şirket Konya demiryolunu önce Bağdat'a ve sonra da Basra Körfezine kadar uzatma hakkını yine kâr garantisiyle aldı. Bu garantiyi karşılamak üzere Türk hükümeti şirketten üç seri halinde 54, 108 ve 119 milyon franklık % 4 faizli Bağdat demiryolu kredisi aldı. Bu borca karşılık da Aydın, Bağdat, Musul, Diyarbakır, Urfa ve Haleb'in aşarı ve Konya, Adana, Halep ve diğer bazı vilâyetlerin koyun vergileri şirkete devredildi (6).

Sermaye birikiminin temelleri burada tüm açıklığıyla karşımıza çıkmaktadır. Alman sermayesi Osmanlı İmparatorluğunun Asya kısmında demiryolları, limanlar ve sulama tesisleri inşa ediyor, bütün bu teşebbüslerde işgücü olarak kullandığı yerli halktan suyunu sıkarcasına yeni artı-değerler elde ediyordu. Ancak elde edilen bu artı-değer imalatta kullanılan araçlar, demiryolu malzemeleri, makineler v.b. gibi Almanya'dan ihraç edilen üretim araçlarıyla birlikte gerçekleşmelidir. Bu nasıl olacaktır? Kısmen tabii ekonomik şartların hâkim olduğu Anadolu'da demiryollarının, liman tesislerinin geliştirdiği meta mübadelesi ile, kısmen de meta mübadelesi sermayenin gerçekleşme ihtiyaçlarına cevap verecek hızda gelişmediği takdirde, halkın elde ettiği ürünü zorla, yani devlet mekanizması aracılığıyla metaya ve giderek paraya tahvil ederek sermayeyle artı-değerin gerçekleşmesi sağlanır. Yabancı sermayenin özel teşebbüslerinin brüt kazançları için konan kilometre garantisinin ve alınan borçlara karşı terkedilen hakların nedeni buradadır. Kullanılma hakkı sonsuz farklı biçimlere terkedilmiş olan aşar daha sonraları % 12 - 12,5'a kadar varan bir aynî vergi haline getirilecektir. Anadolu çiftçisi aşarı ödemek zorundaydı, aksi takdirde

jandarma, devlet memurları, ya da mahalli yetkililer tarafından cebren alınacaktı. Tabiî ekonomik şartlara dayanan Asyatik despotizmin en eski belirtilerinden biri olan aşar, her vilâyette tahmini gelire göre vergi tahsildarları tarafından toplanmak üzere **Ancien Regime**'de olduğu gibi açık arttırmaya konulurdu. Çoğu kez bir vilâyetin aşarı tek bir spekülatör veya bir grup tarafından satın alınır ve vilâyeti oluşturan sancaklardaki diğer spekülatörlere parça parça satılırdı. Bunlar ise kendi hisselerini yeniden parçalara bölüp daha küçük acentalara devrederlerdi. Spekülatörlerin herbiri hem masraflarını karşılamak, hem de mümkün olduğu kadar fazla kazanç elde etmek istediğinden aşar, köylüye doğru yaklaştıkça bir çığ gibi büyümekteydi. Keza bir spekülatör hesabını yanlış yapar ve bunun farkına varırsa, tüm zararını köylünün sırtına yüklerdi. Sürekli olarak borç altında yaşayan köylü hasatını satabilme anını iple çekerdi. Oysa daha ekini biçtiğinde, harmanlamak için spekülatörün gelip hakkını almasını, bazen haftalarca beklemek zorundaydı. Genellikle hububat taciri olan spekülatörler çiftçinin bu güç durumunu fırsat bilip ekini tarlada çürümeye yüz tutana kadar bekletip ucuz fiatla kapatırlardı. Bu arada şikâyetçilere karşı devlet memurlarının, özellikle muhtarların yardımını sağlamayı bilirlerdi (7).

Aşarın yanısıra tuz, tütün, içki, ipek ve balıkçılık vergileri doğrudan doğruya uluslararası konsey Düyun-u Umumiye'nin yönetimine bırakılmıştı. Demiryolları kâr garantisi ve borçlara karşılık toplanmak üzere aşar hakkının satış mukavelesinde bulunmak ve aşar gelirini vergi toplayıcılarından doğrudan doğruya bölgesel dairelerine aktarmak yetkisi de diğer hakların yanında yer alıyordu. Aşar için bir toplayıcı bulunamadığı takdirde toplama işlemi doğrudan hükümet tarafından yapılıp, depolanan ürün satışını yapmak üzere Düyun-u Umumiye'ye teslim edilirdi.

Anadolu, Suriye ve Mezopotamya köylüsü ile Alman sermayesi arasındaki ekonomik ilişki şu şekilde gerçekleşiyordu: Konya, Basra ve diğer vilâyetlerde tahıl, ilkel tarım ekonomisinin basit kullanım ürünü olarak ortaya çıkar ve derhal vergi toplayıcısı tarafından el konurdu. Toplayıcının elindeki ürün metaya ve giderek paraya tahvil edilip, devlete aktarılırdı. Bu para meta olarak üretilmemiş olan köylünün tahılının değişik bir şeklinden başka birşey değildi ve demiryolu, liman inşaat ve işletmelerine verilen devlet garantisini

kısmen ödemeye, başka bir deyişle kullanılan üretim araçlarını ve Anadolu köylü ve proletaryasından elde edilen artık-değeri gerçekleştirmeye yarıyordu. Böylelikle Alman ve Asya proleterinden elde edilen artı-değer aynı anda nakde çevriliyordu. Bu fonksiyonu ile para, Türk fükümetinin elinden Deutsche Bank'ın kasalarına akar, burada da kurucu kârları, imtiyaz hakları, hisseler ve faizler biçiminde Bay Gwinner'lerin, Bay Siemens'lerin, Bay Stinnes'lerin ve onların yöneticilerinin, Deutsche Bank hissedar ve müşterilerinin ve bir örümcek ağı gibi örülen yan şirketlerin hesabına kapitalist artı-değer olarak birikirdi. Aşarı toplayacak vergi spekülatörü bulunamadığı halde bu karmaşık ilişki en basit ve açık şekline bürünür; köylünün ürünü doğrudan doğruya Düyun-u Umumiye'ye, yani yabancı sermayenin «tabii» geliri olarak Avrupa temsilcilerinin eline geçerdi. Böylelikle köylünün ürünü tarımsal kullanım biçimini üzerinden atmadan Avrupa sermayesinin birikimini sağlar, daha meta haline gelmeden, yani kendi değerini gerçekleştirmeden kapitalist artı-değeri gerçekleştirirdi.

İşte, Avrupa sermayesiyle Asya tarım ekonomisi arasındaki metabolizma en çarpıcı ve açık şekliyle böyle yürümekteydi. Bu arada Osmanlı devleti de (kapitalist emperyalizm süreci içindeki tüm Doğu devletlerinde olduğu gibi) politik mekanizması aracılığı ile tarım ekonomisini kapitalist amaçlarla sömürme fonksiyonunu üslenerek gerçek hüviyetine bürünmekteydi. İlk bakışta tatsız bir totoloji (safsata) gibi görünen bu ilişki, yani Alman mallarının Asya'da Alman sermayesi ile satınalınması dolayısıyla, 'iyi' Alman'ın uygarlık ürünlerini 'kurnaz' Türk'ün keyfine sunması gerçekte Alman sermayesi ile Asya tarım ekonomisi arasında devletin gerçekleştirdiği cebrî bir mübadele idi. Bu ilişki bir yandan Alman sermayesinin birikimini sağlamakta ve ekonomik ve politik genişlemesini sağlayacak olan çıkar sahalarını geliştirmekteydi. Diğer yandan da, devlet aracılığıyla, Asyatik tarım ekonomisini hızla parçalayarak ve sömürerek Osmanlı Hükümetinin Avrupa sermayesine olan ekonomik ve siyasal bağımlılığını arttırıyordu (8).

NOTLAR:

---

(1) Bu çeviri Rosa Luxemburg'un ilk defa 1913'de yayınlanan «Die Akkumulation des Kapitals» (Sermaye Birikimi) adlı eserinin «Uluslararası Borçlar» başlıklı bölümünden alın-

mıştır. Aslen Polonya'lı olan Luxemburg'un iyi olmayan Almancası gözönüne alınarak çeviri İngilizce ve Almanca basımlardan karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.

(2) Daha 1830'ların başında, Hindistan'daki İngiliz yönetimi Albay Chesney'i Akdeniz ile Basra Körfezi (dolayısıyla Hindistan) arasındaki en kısa ulaşım yolunu tespit etmek için Fırat Nehri'nin gemi trafiğine elverişliliğini araştırmakla görevlendirmişti. 1831 kışındaki incelemelerden sonra hazırlıklar tamamlanarak 1835-37 yılları arasında asıl araştırma yapıldı. Bu tarihten hemen sonra Doğu Mezopotamya'nın büyük bir kısmı İngiliz subay ve memurlarınca sıkı bir incelemeye tâbi tutuldu. İngiliz Hükümetine pratik hiçbir yarar sağlamayan bu çalışmalara 1866'ya kadar devam edildi. Sonraları Akdeniz - Hindistan bağlantısı, Dicle Demiryolu projesiyle tekrar ele alındı. 1879'da da Cameron, İngiliz Hükümetinden aldığı görev üzerine, demiryolunun geçeceği hattı incelemek üzere Mezopotamya'da bir gezi yaptı. (**Max Freiherr v. Oppenheim,** Vom Mittelmeer zum Persischen Golf durch den Hauran, die Syrische Wüste und Mesopotamien, c.2, s.5 ve 36).

(3) Haydarpaşa bilinmeyen bir nedenle İngilizce çeviride Adapazarı olarak geçmektedir. Biz orijinaline sadık kalmayı uygun bulduk.

(4) S. Schneider, **Die Deutsche Bagdadbahn** (1900), s. 3.

(5) Saling, **Borsenjahrbuch 1911/12,** s. 2211.

(6) Saling, **a. e.,** s. 360-61. Osmanlı Hükümetinin uluslararası sermayeye vermiş olduğu garantiler karşılığı ödediği miktarlar hakkında, Baron von Hirsch'in yardımcısı mühendis Pressel aşağıdaki «sevimli» hesabı çıkarmıştır :

	Uzunluk (km.)	**Ödenmiş garantiler** (Frank)
Rumeli'deki 3 hat	1,888.8	33,099,352
1900'den önce tamamlanan Asya'daki hat	2,313.2	53,811,538
Demiryolu kazanç taahhütlerine ilişkin A.D.P.O.'ya ödenen komisyon, vb.		9.351,209
Toplam		96,262,099

Bu bilanço 1889 yılının sonuna kadar olan döneme aittir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Asya topraklarında bulunan 74 sancaktan 28'inin aşarı demiryolu kazanç garantilerine ayrılmıştı. Bu ödemelerle 1856 yılından 1900 yılına kadar olan dönemde inşa edilen demiryolu hattı sadece 2513 km. dir. (W. von Pressel, **Les chemins de fer en Turquie d'Asie.** Zürich 1900. s. 59).

Pressel demiryolu şirketinin Osmanlılar aleyhine çevirdiği dolaplardan aşağıdaki örneği verir: 1893 sözleşmesiyle Anadolu Şirket demiryolu hattını Ankara üzerinden Bağdat'a uzatmayı taahhüt etmişti. Bir müddet sonra ise kendi projelerinin imkânsızlığına karar vererek, km. garantisini zaten almış olduğu bu hattı kaderine terketmiş ve Konya üzerinden geçen bir başka hattın inşasına başlamıştır. «Şirketler, İzmir - Aydın - Dinar hattının inşa hakkını alır almaz, hattın Konya'ya kadar uzatılması için baskı yapacaklardı. Bu hat tamamlandığı andan itibaren de mal nakliyatını, km. garantisi olmayan ve dolayısı ile fazla kârları hükümetle paylaşmayacakları, bu hattan geçirmek için ellerinden geleni yapacaklardı. Sonuç olarak hükümet buradan hiçbir gelir temin edemezken, şirket milyonlar kazanacaktır. (W. V. Pressel, a.e., s. 7).

(7) Charles Moravitz, **Die Türkei im Spiegel ihrer Finanzen** (1903), s. 84.

(8) «Zaten bu ülkede herşey zor ve karmaşıktır. Hükümet sigara kâğıdını veya oyun kâğıdını tekeline almak istese, hemen Fransa veya Avusturya - Macaristan orada bitip kendi ülkelerinin ticareti adına vetolarını kullanırlardı. Mesele petrol ise Rusya itiraz edecektir, hatta konu ile hiçbir ilişkisi olmayan ülkeler bile herhangi bir meselede onaylarını vermek için binbir dereden su getirtirlerdi. Osmanlı Hükümeti yemeğini yemeğe çalışan Sanço Panço gibiydi. Maliye Bakanı ne zaman bir meseleye elatsa, bir diplomat ayağa kalkar, vetosu ile elini kolunu bağlardı.» (Moravitz, a.e., s.70)

ROSA LUXEMBURG

R. Luxemburg'un Avrupa'da işçi sınıfı hareketinin en canlı, en yoğun olduğu dönemde vermiş olduğu mücadele, birçok açılardan, günümüzde de önemini sürdürmekte. Hemen hemen yaşadığı dönemin en ünlü marksistleri ile girmiş olduğu polemiklerin yanısıra yorulmak bilmez eylem gücü, salt entellektüel anlamda ilginç olmanın çok ötesinde, öğretici değerler ve daha önemlisi, düşündürücü problemler taşımaktadır. Bu değêrlerin sadece Luxemburg'un başarılarından, ortaya koyduğu doğrulardan kaynaklanması gerekmez. Onun yanlışları, eksikleri de aynı ölçüde önemlidir, öğreticidir. Mesele, yaşadığı dönemin Almanya'sını, Polonya'sını hatta tüm Avrupa kıtasını sınıf mücadelesi yönünden doğru değerlendirmektir. Böyle bir değerlendirme, kaçınılmaz olarak, R. Luxemburg'un büyüklüğünü, önemini koyacaktır karşımıza.

Zaman zaman tarihin belirli kişilerle özdeşleştiği söylenebilirse, bu mutlaka onun için de geçerlidir. Luxemburg'un mücadele dolu yaşamında, adeta alman işçi sınıfı hareketinin tüm başarılarını, yenilgilerini ve nihayet kaderini görmek mümkündür.

R. Luxemburg'a ağıt yakma, onun yanılgılarını gerekçeleme amacını taşımayan her yaklaşım, onu olumlu ve olumsuz yönleri ile değerlendirmek zorundadır. Oysa, ölümünden bu yana geçen elli yılı aşkın süredir lânetlenmekten, peygamberleştirilmeye kadar sonsuz farklı yorumlar getirilmiştir hakkında. Biz bu spekülasyonlara girmeden, aralarında geçen tartışmalara rağmen Lenin'in onun ölümünden sonra söylediği şu sözleri hatırlatalım: "Rosa Luxemburg... bizler için şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da bir kartal olarak kalacaktır."

Hayatı ve mücadelesi

R. Luxemburg o zamanlar Rusya'nın hakimiyetinde olan Polonya'nın Zamoks şehrinde 5 Mart 1871'de doğdu. Yahudi

olan ailesi, batı kültürünün etkisi ile kelimenin en geniş anlamında küçük burjuva liberal bir görüş içinde Polonya ulusal kurtuluş hareketinin pasif destekçisi durumundaydı. Rosa henüz iki yaşında iken aile, çocuklarını başşehrin gelişmiş öğretim imkânlarından yararlandırmak amacı ile Varşova'ya göçeder. Rosa'nın buradaki öğrencilik yılları Ruslaştırmanın en yoğun olduğu döneme rastlar. Okullarda Rusça'dan başka herhangi bir dilin konuşulmasının bile yasak olmasının yanısıra Yahudilere uygulanan özel baskılar Rosa'nın çocuk denebilecek bir yaşta politize olmasını hızlandırmıştır. Öyle ki, orta öğrenimini bitirirken aldığı notlarla hak kazandığı madalya bu yüzden kendisine verilmemiş, henüz 18 yaşında iken polis zabıtlarına 'aktif devrimci' olarak kaydedilmiştir. Aradan bir yıl geçmeden polisin artan baskısı ve nihayet 'proleterya' adlı örgüt ile olan ilişkileri yüzünden hakkında çıkarılan tutuklama kararı, onu Polonya'dan kaçmak zorunda bırakmıştır.

O tarihlerde Avrupa'da sadece birkaç üniversite kadın öğrencilere, erkeklerle eşit haklarla, öğrenim imkânı tanıyordu. Sürgündeki devrimcilerin merkezi olan Zürih bunlardan biriydi ve Rosa, burada, Polonyalı devrimcilerin kurmuş olduğu koloniye katıldı. 1890'da girdiği Felsefe Fakültesinde iki yıl matematik ve tabii bilimler okuduktan sonra bölüm değiştirerek hukuk öğrenimine başladı. Aradan beş yıl geçmeden «Polonya'da Sanayiin Gelişmesi» adlı teziyle hukuk doktoru ünvanını aldı.

Luxemburg'un o tarihten sonra gerek özel hayatını gerekse siyasal mücadelesini büyük ölçüde etkileyecek olan Leo Jogiches ile tanışması bu döneme rastlar. Zürih'de kaldıkları süre içinde 'Polonya Krallığı Sosyal Demokrat Partisini' (SDKP) kurdular. Bu hareket Polonya Sosyalist Partisi (PSP) ile millî bağımsızlık sorunu üzerindeki fikir ayrılıklarının tabii sonucu idi. Partinin adında Polonya Krallığı kelimelerinin kullanılmasındaki amaç, örgütün faaliyet alanını Rusya hâkimiyetinde bulunan bu bölge ile sınırlandırmasıydı. Millî bağımsızlık mücadelesinde PSP'nin Polonya burjuvaziyle işbirliği önerisine karşılık SDKP işbirliğinin sadece Rus işçi sınıfı ile olabileceğini ileri sürüyordu. R. Luxemburg'un sözcülüğünü yaptığı tezin altında yatan gerçek, Polonya burjuvazisinin Rus pazarına olan bağımlılığı nedeniyle bir bağımsızlık hareketine taraftar olmayacağı olgusu idi. Yine bu teze bağlı olarak parti, programında Polonya işçi sınıfının burjuva demokratik değil, sosyalist devrim için mücadele etmesini öngörüyordu.

19. yy.ın sonuna doğru Almanya'da canlanan siyasal hayat ve anti-sosyalist yasaların kaldırılması sonucu yeniden güçlenmekte olan Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) Rosa Luxemburg için çok daha etkin bir ortam sağlamakta idi. Eski bir arkadaşının oğlu ile yaptığı sahte nikâhla oturma izni sağlayarak 1898 yılında Almanya'ya yerleşti.

Luxemburg'un Almanya'ya gelişi ünlü revizyonizm tartışmalarının başladığı döneme rastlar. Eduard Bernstein'in SPD'yi devrimci marksizmden reformist evrimciliğe kaydırma çabaları çok geçmeden Luxemburg'un sert cevabı ile karşılaştı. «Sosyal Reform ya da Devrim» adlı çalışması ile somutlanan bu polemik Luxemburg'un kısa sürede tanınmasını ve partinin lider kadrosuna girmesini sağladı.

Kısa bir süre sonra, 1905'de, Rusya'da gerçekleşen devrim Polonya'da da nisbi bir özgürlük ortamı ve Rosa'ya yıllar sonra vatanına yeniden dönebilme imkânı sağladı. Ancak tutulduğu hastalık yüzünden birkaç ay daha Almanya'da kaldı ve Polonya'ya ancak sonbahara doğru gidebildi. Arada geçen sürede hareket canlılığını kaybetmiş, erimeğe yüz tutmuştu. Gazetelerde çıkan yazıları, fabrikalarda yaptığı ajitasyon çalışmaları yeniden tutuklanmasına yolaçtı. Gerek Alman tabiyetinde oluşu, gerekse sağlığının giderek kötüleşmesi sonucu bir süre sonra serbest bırakılarak ülke dışına çıkarıldı. St. Petersburg'a gidişi, burada Rus devrimcileri ile bir süre görüştükten sonra Helsinki'ye geçerek ilk kez Lenin'le tanışması, hep bu döneme rastlar.

1906-11 yılları R. Luxemburg'un en sessiz yıllarıdır. 1908'de görev aldığı SPD'nin Berlin Merkez Okulu'nda kendini daha çok teorik çalışmalara verdi. Tüm amacı bir marksist ders kitabı yazmak idi. En önemil eseri «Sermaye Birikimi» işte bu çabanın ürünüdür.

Bu dönemde SPD büyük bir kitle desteki kazanmasına karşılık, devrimci niteliklerinden, ilkelerinden tavizler veriyor ve (oportünizm) başta Karl Kautsky olmak üzere lider kadrolarında belirginleşiyordu. Bu durum R. Luxemburg'un partiden ayrılmasına ve mücadelesini parti dışında sürdürmesine yolaçtı. Çok geçmeden I. Dünya Savaşına karşı aldığı tutum yüzünden tutuklandı ve tüm savaş yıllarını hapiste geçirdi. Ancak demir parmaklıklar onun mücadelesini durdurmaya yetmedi. Franz Mehring, Karl Liebknecht ve Leo Jogiches ile birlikte savaş aleyhtarı örgüt «**Spartakusbund**»u kurdular.

1918 yılında Almanya'da devrim mücadelesinin yeniden hızlanması onun serbest bırakılmasını sağladı. Aynı yılın aralık ayında örgütlenme çabaları meyvesini verdi ve Alman Komünist Partisini kurdular. Parti programını bizzat Luxemburg kaleme aldı. Birkaç ay sonra Berlin'de SPD'li polis şefinin gerici baskılarına karşı işçilerin tepkileri, kısa sürede tüm ülkeye yayıldı. İktidarda olan SPD «yasa ve düzeni onarma» amacı ile orduyu harekete geçirdi. 'Spartakus haftası' olarak anılan bir haftalık sürede ülkedeki tüm devrimci sosyalistlere karşı kanlı bir terörizm hareketine girişildi. 15 Şubat 1919 günü Luxemburg askerler tarafından başı ezilerek kanala atıldı.

Rosa Luxemburg bir süre daha yaşasaydı Alman işçi sınıfı hareketi için neler değişirdi? Bunu bilmeye imkân yok ama bugün hâlâ onun izinde SPD'yi içine düşmüş olduğu reformizm bataklığından çıkarma umudunu paylaşan çok kişi var Almanya'da.

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız R. Luxemburg'un mücadelesi yukarıda belirttiğimiz gibi birçok karanlık noktaları da içermekte. Lenin'le millî bağımsızlık meselesi üzerinde, girmiş olduğu polemik bunların en önemlilerinden. (Bu tartışma için bk. **'Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı'**, V. I. Lenin) Bir diğer karanlık noktada özellikle «Sermaye Birikimi» adlı eserinde ortaya çıkan Luxemburg'un iktisatçı yönünde. Eser temelde Marx'ın Kapital'in II. cildinde işlemiş olduğu yeniden üretim şemalarının değerlendirilmesinde önemli teorik yanlışlar taşıyor. Ancak eser, 19. yy. sonu ve 20. yy. başlarında ön planda olan revizyonizm tartışması içine yerleştirildiğinde Marksizmin değerli bir savunması niteliğini de içermekte. Bu tartışma hatırlanacağı üzere önceleri Bernstein ve daha sonraları Otto Bauer'e karşı idi ve kapitalizm sürekli olarak gelişebilecek mi? yoksa kendi iç çelişkileri ile ergeç yıkılacak mı? sorununda düğümleniyordu. Rosa Luxemburg'a göre kapitalizm, herşeyden önce sermaye birikimi yani bir gerçekleşme meselesi ile karşı karşıyaydı ve bu mesele ancak kapitalizm-öncesi ekonomilerden gelecek taleple çözülebilir. Bu aynı zamanda kapitalizmin coğrafî genişlemesi anlamına geliyor ve ergeç tabii sınırları ile karşılaşacak olması çözümün geçiciliğini ortaya koyuyordu. Sonuç olarak kapitalizm artıkdeğeri gerçekleştirme imkânını bulamayacak böylece kendini daha geniş bir ölçüde yeniden üretemiyecekti.

Çözümdeki önemli metodik yanlışlığın yanısıra bir baş-

ka karanlık nokta daha çıkıyordu karşımıza. Kapitalizmin çöküşü, yıkılışı nasıl olacaktı? Bu açıdan Rosa'yı bir ekonomizm, bir kadercilik ile, sosyalizm mücadelesinde örgüt sorununa önem vermemekle suçlamak mümkün. Norman Geras bu konuda Luxemburg'u 1906'da yazmış olduğu «Genel Grev, Siyasal Parti ve Sendikalar» adlı eserinden verdiği şu alıntı ile savunuyor: «Sosyal Demokratlar proletaryanın en aydınlanmış, sınıf bilinci en yüksek öncüleridir. Kaderci bir pasifizm içinde devrim ortamının doğmasını bekleyemezler ve beklememelidirler. Herzaman olduğu gibi şimdi de bu ortamın oluşması için .... olayların gidişini hızlandırmak zorundadırlar.»

Doç. Dr. Rona Serozan

FAŞİZM VE KAPİTALİZM

Yakında **Suda Yayınları**'ndan çıkacak olan ve Doç. Dr. Rona Serozan'ın çevirdiği kitaba önsöz.

Devlet nedir?

Devletin kökeni, insan hayatının maddî şartlarında, insanın tabiat ile ve hemcinsleri ile kurduğu üretim ilişkilerinde yatar.

Sosyolojik araştırmaların bütün açıklığı ile ortaya koyduğu gibi, «devlet», toplumun ilkel ortaklaşa üretim biçiminden ve üretim araçları üzerindeki ortak mülkiyet düzeninden çıkarak, mülk sahipleri ile mülksüzler, sömürenler ile sömürülenler diye çelişik menfaat kutuplarına ve buna bağlı olarak da uzlaşmaz sosyal sınıflara ayrılmasıyla belirmiş somut tarihsel - toplumsal - sınıfsal bir olgudur.

Devletin aslî varlık nedeni ve fonksiyonu, Kralıyla, Parlamentosuyla, hükümetiyle, adliyesiyle, hapishaneleriyle, askeriyle, jandarmasıyla, polisiyle ve binbir ideolojik silâhıyla, üretim araçlarına malik olanların, mülksüzlerin emekleri ile devşirdikleri ürünlerin, yarattıkları değerlerin tümünü veya belirli bir bölümünü (artık değeri) gasbetmelerini sistemli bir cebir cihazı aracılığı ile sağlayıp, bu sömürü ilişkisini, bu sınıfsal tahakkümü sağlam kazığa bağlamaktır.

Devlet, bütün insanlık tarihine, savaşlara ve ihtilâllere

damgasını vurmuş olan sosyal sınıflar arası çatışmayı, cebrî - hukukî düzen sınırları içine hapsederek, toplumda hâkim olan sınıfın yararına bastırır. Sömürü ve baskının cenderesindeki mülksüz emekçi kitleleri, kâh «taviz», kâh «tenkil» yollarıyla, kurulu üretim ve mülkiyet düzenine bağlı kılarak, sınıfsal çelişkilerin daha yüksek bir üretim düzeyinde, daha ileri bir sınıfsal iktidar çerçevesinde çözülmesini engeller.

Devletin tipolojisi

Toplumun maddî-ekonomik hayatına paralel bir tarihî olan, bir toplumun belirli bir tarihî gelişim aşamasında geçerli üretim ilişkileri ve buna uygun sınıflar arası ilişkiler tarafından belirlenen siyasal rejimin, devletin tipi, onun özünü oluşturan bu sosyo-ekonomik alt yapının değişim ve dönüşümüne bağlı olarak kılık değiştirir.

Köleci üretim ilişkileri üzerine çatılan ilkçağın devlet yapısı, köle sahiplerinin çıkarları doğrultusunda işleyen alabildiğine keyfî merkeziyetçi, monokratik bir dikta iken, feodal üretim ilişkileri üzerine kurulan ortaçağın devleti, büyük toprak maliki feodal beylerin (senyörlerin) imtiyazlarını, onların yasaklarını ve buyruklarını cisimleştiren şahsî, vasıtasız, ademi merkeziyetçi, aristokratik, hiyeratik bir dikta olmuştur.

Kapitalist üretim ilişkilerinin serbest rekabetçi-liberal döneminde «bırakınız yapalım - bırakınız geçelim» diyen kapitalist burjuvazinin toplumun «özel ekonomik hayatından tecridettiği «kamusal» devlet iktidarı ise, mahiyeti ve fonksiyonu gereği elbette gayrişahsî ve laik nitelik taşıyacak, yasama - yürütme - yargı diye nisbî bir özerkliğe kavuşturulmuş olup birbirini dengeleyen ve frenleyen organlar eliyle yürütülecek ve soyut-genel yasalara bağlı bir demokratik, parlamanter Cumhuriyet tipine bürünecekti.

Gelgelelim, çağımızın kapitalist alt yapısında sermayenin yoğunlaşıp merkezleşmesiyle, «tekelleşmesiyle» birlikte, siyasal üst yapıda köklü bir değişim gerçekleşir. Üst yapıda siyasal devlet iktidarı da zorunlu olarak merkezleşip tekelleşir. Yürütme organı güçlendirilip yasama ve yargı organlarının denetiminden çıkarılır. Ekonomik hayata karışan himayeci, güdümcü, plânlayıcı, destekleyici, teşvikedici bir devlet tipi belirir. Devlet işlerini gören sivil-asker bürokrasi ile finans kapital oligarşisi içiçe geçer. Ortaya militarist-bürokrat-teknokrat-plütokrat bir ekonomik-politik iktidar kompleksi çı-

kar. Devlet, doğrudan doğruya emperyalist tekellerin emrine ve hizmetine girer.

Ciddî ekonomik krizlerle karşılaşan ve mezarının dibine yaklaşan tekelci finans kapital, devlete, sadece ekonomik oksijen çadırını kurdurmakla kalmaz, fakat aynı zamanda devlet gücünü, sınıf çelişkileri ile birlikte giderek derinleşip keskinleşen devrimci işçi sınıfı hareketine karşı da seferber eder. Sözün, özü, ekonomik tedbir, destek ve teşvik politikasına sosyal tenkil politikası eşlik etmeye başlar.

İmdi, «tekelci devlet kapitalizmi», klâsik burjuva demokrasisinden uzaklaşma sürecinin itici motörü, otoriter-totaliter eğilimlerin kurumaz kaynağı olur.

Faşizmin devlet tipolojisindeki yeri

İşte faşizm, tekelci finans kapitalin bu bünyesel diktasının özgü (spesifik) tezahür biçimlerinden birisidir. Finans kapital oligarşisinin en gerici ve en zorba diktatörlüğüdür. Bu diktatörlük, sınıflar arası ilişkilerin, sınıflar arası güçler dengesinin belirli bir konumunda, özel tarihsel koşullarda güncelleşir. İşçi sınıfının ağırlığını daha duyuramadığı veya artık duyuramaz hale getirildiği bir sosyo-politik ortamda, sınıfsal tahakkümünü liberal burjuva demokrasisinin oyun kuralları çerçevesinde «henüz» gerçekleştirmekten aciz bulunan veya sınıfsal tahakkümünü bu klâsik siyasal çerçevede «artık» gerçekleştiremeyecek kadar zayıf düşen tekelci burjuvazinin en ceberrut karşı-devrimci hareketi olarak politika sahnesine çıkar.

Lumpen-Bohem kitlelerin, küçük burjuvazinin, orta sınıfların faşizme yatkın ideolojik konumları ile ekonomik bunalımların yarattığı umutsuzluk ve bezginlik iklimi, faşizmin oluşmasında ne kadar önemli bir faktör olarak belirirse belirsin, faşizm ortamının hazırlanmasında olsun, faşizmin iktidara getirilmesinde olsun, faşizmin uygulanmasında olsun, bütün kuklaların ipleri, son tahlilde, emperyalist finans kapitalin elinde bulunur.

Faşist devlet iktidarı

Faşizmde, finans kapital, gönüllü ve paralı ajanları eliyle: İşçi sınıfına, bu sınıfın yandaşlarına ve işçi sınıfı ideolo-

jisine karşı amansız bir baskı ve sindirme eylemine kalkışır...
Klâsik burjuva hukuk devleti kurumlarının tümünü tasfiye ederek, en aşırı dozuyla otoriter-totaliter bir polis rejimi kurar...
Geniş halk kitlelerini politik hayattan büsbütün tecridederek, bu kitleleri düşünce açıklama, örgütlenme ve gösteri yürüyüşü düzenleme demokratik haklarından yoksun bırakır...
Akıldışı militarist şovenizm ideolojisini pompalar...
Devleti yüceltip toplumu ve insanı aşağılar, hiçler...
Kapitalist ekonomi düzenini «kamu düzeni» diye, sermayenin güvenliğini «milli güvenlik» diye, milliyetin bölünmezliğini «milletin bölünmezliği» diye, hakim sınıfın kâr çıkarını da «kamu yararı» diye silah zoruyla korur...
İnsanlığın bütün değerlerini finans kapitalin zulüm ve işkence çarmıhına gerer...
Bir toplumun başına gelebilecek bu en büyük siyasal felâketin önünü alabilmek ve tutarlı, etkili bir antifaşist mücadeleyi yürütebilmek için, herşeyden önce faşizmin sosyal muhtevasını ve temelini, onu hazırlayan ve uygulayan güçleri çok iyi tanımak gerekir.
Özellikle, faşizmin sınıfsal çelişkileri keskinleştirip devrim sürecini kısaltacağı yolundaki «sözde» devrimciliğin ipliğinin pazara çıktığı günümüzde ve faşizmin somut bir tehlike olarak varlığını sürdürdüğü ülkemizde, faşizm üstüne teorik bilgilerin geliştirilmesi ve olgunlaştırılması, özel bir önem, özel bir ivedilik kazanır.
Faşizmle ilgili bilgilerini geliştirmek isteyen okuyucuya şu kitaplar salık verilebilir :

de BEAUVOIR, Simone : **Günümüzde Sağcı Fikirler,** Dönem Yayınları, İstanbul, 1966

BEHREND, Hans : **Almanya Milliyetçi Sosyalizmi** (çeviren: ARPAD, Burhan), Evren Yayınları, İstanbul, 1965

CAROCCİ, Giampiere : **Faşizmin Tarihi** (çeviren: YILMAZ, Muhittin), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965.

DİMİTROV, Georgi : **Faşizme Karşı Birleşik Cephe,** (çeviren: ÖZER, Ali), ma-ya Yayınları, İstanbul, 1974

NENNİ, Pietro : **İspanya'da İçsavaş ve Faşizm,** (çeviren: SUDA, Orhan), Suda Yayınları, İstanbul, 1973

ÖZEK, Çetin : **Direnen Faşizm**, İzlem Yayınları, İstanbul, 1966

ÖZEK, Çetin : **Faşizm ve Devrimci Halk Cephesi**, Ant Yayınları, İstanbul, 1970

ÖZGÜDEN, Doğan : **Faşizm**, Kitapçılık Ticaret Ltd. Şirketi Yayınları, İstanbul, 1966

SARICA, AYBAY : **Faşizm**, Bozak Matbaası, İstanbul, 1965

SWEEZY, Paul : **Kapitalizm Nereye Gidiyor?** (çeviren : **KAFAOĞLU**, Aslan Başer), Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1970

Paul Sweezy Türkçesi : devrim ışık

A.B.D. ÖZEL YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI : BİR ARAŞTIRMA

Yabancı ülkelerdeki Amerikan özel sermaye yatırımı aktiflerinin değeri 1950'den 1969 yılına kadar hızla artmıştır; yıllara göre gelişme Tablo I'de gösterilmiştir. Yabancı ülkelerdeki A.B.D. yatırımlarının büyük bölümünü uzun vadeli aktifler oluşturmaktadır. Uzun vadeli aktifler arasında ise, **sermayenin payı (özel yabancı yatırım biçiminde) kredilerden (tahvil biçiminde) çok daha fazladır.** Aktiflerin tümü, uzun vadeli aktifler ve yabancı sermaye yatırımları, on dokuz yıllık dönem içinde, yılda % 10 oranında bir hızla artarak beş misli çoğalmıştır. (1)

Ayrıca, Tablo 1'de A.B.D. özel sermaye yatırımlarına bağlı olarak, yıllık sermaye giriş ve sermaye çıkış olayı da yer almaktadır. Ancak bu yatırımların büyük bölümü A.B.D. dışından, yani hem yerli kaynaklarla, hem de yabancı sermayenin tekrar yatırıldığı kârlarıyla finanse edilmiştir. Dolayısıyle yıllık sermaye çıkışları, tekâbül ettiği yıllık özel yabancı sermaye yatırım değerindeki artışlara kıyasla çok küçük kalmaktadır. Yabancı ülkelerden dönen sermaye ise mevcut yatırımlardan elde edilen gelirlerin A.B.D." ye gönderilen kısmını göstermektedir. Tablo 1'den açıkça anlaşılacağı gibi, hem yatırım karşılığı kâr girişi, hem de yatırım sermayesi çıkışı, 1950'den 1969'a kadar hızla artmış, fakat ilki sürekli ve düzenli olarak ikincisine kıyasla daha hızlı gelişmiştir. Böylece A.B.D. özel yabancı sermaye yatırımlarının sonucu olarak sermaye girişi daima fazla vermiştir. (2)

1950 ile 1969 dönemi arasında, A.B.D. özel yabancı sermaye yatırımlarının değeri, toplam şirket yatırımları içinde (hem yurtiçi, hem yurtdışı) giderek büyümüştür. Bunda şaşılacak hiç birşey yoktur. Çünkü bu dönem boyunca **yabancı sermaye yatırımlarının ortalama verimi, yurtiçi yatırımlardan elde edilene kıyasla hayli yüksektir.**

TABLO : 1 — A.B.D. YABANCI ÖZEL YATIRIMLARI GELİŞİMİ / 1950 - 1969

Yıl	Aktiflerin Değeri Toplam	Uzun Dönemli	Doğrudan	Sermaye Çıkışı	Doğrudan Yatırım Geliri
	(Yıl sonunda milyar dolar)			(Yıl içinde milyar dolar)	
1950	19.0	17.5	11.8	0.6	1.3
1951	20.5	19.0	13.0	0.5	1.5
1952	22.1	20.6	14.7	0.9	1.4
1953	23.8	22.2	16.3	0.7	1.4
1954	26.6	24.4	17.6	0.8	1.7
1955	29.1	26.8	19.4	0.8	1.9
1956	33.0	30.1	22.5	1.8	2.2
1957	36.8	33.6	25.4	2.1	2.3
1958	40.8	37.3	27.4	1.1	2.2
1959	44.8	41.2	29.7	1.4	2.2
1960	49.4	44.4	31.9	1.7	2.4
1961	55.5	49.0	34.7	1.6	2.8
1962	60.0	52.7	37.3	1.7	3.0
1963	66.5	58.3	40.7	2.0	3.1
1964	75.8	64.9	44.5	2.3	3.7
1965	81.5	71.4	49.5	3.5	4.0
1966	86.3	75.7	54.8	3.7	4.0
1967	93.6	81.7	59.5	3.1	4.5
1968	102.5	89.5	65.0	3.2	5.0
1969	110.2	96.0	70.8	3.1	5.6

KAYNAK : **Survey of Current Business,** A.B.D. Ticaret Bakanlığı (Aylıklar)

Tablo 2 yabancı sermaye yatırımlarının artan önemini ve nisbeten yüksek kârlılığını yıllık rakamlarla belgelemektedir. Vergiden - sonra - kâr, yatırılan sermaye ve karşılığında elde edilen kâr oranı, önce tüm şirketler, sonra yabancı özel sermaye için gösterilmektedir. (3) Toplam kâr ve toplam sermaye içinde yabancının payı her yıl için ayrıca gösterilmektedir. 1950 yılında toplam yatırım değerinin % 5'ini oluşturan dış yatırımlar, 1969'da % 10'a yükselmiştir. Vergiden - sonra şirket kârları içinde yabancı sermaye kârlarının payı yatırımlara kıyasla sürekli olarak artmıştır. 1950'de % 7 olan bu oran 1968'de yaklaşık olarak % 18'i bulmuştur. Yabancı kârların yüksekliği, yabancı sermaye yatırımlarının çok daha kârlı olduğunu göstermektedir. Zaten bu dönem içinde % 7-8 arasında değişen genel kârlılığa kıyasla yabancı sermayenin kârlılığı ortalama % 13-14 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO : 2 — A.B.D. DOĞRUDAN ÖZEL YABANCI YATIRIMLARININ NİSBİ BÜYÜKLÜĞÜ VE KÂRLILIĞI / 1950 - 1969

Yıl	Şirket Toplamları			Özel Yabancı Yatırım			Yabancı/Toplam Oranları	
	Vergi Sonrası Kâr (Milyar Dolar)	Yatırılmış Sermaye (Milyar Dolar)	% Kâr Oranı	Vergi Sonrası Kâr (Milyar Dolar)	Yatırılmış Sermaye (Milyar Dolar)	Kâr Oranı %	Vergi Sonrası Kâr %	Yatırılmış Sermaye %
1950	24.9	223.6	11.1	1.70	11.2	15.2	6.8	5.0
1951	21.6	239.0	9.0	2.14	12.4	17.3	9.9	5.2
1952	19.6	254.0	7.7	2.24	13.8	16.2	11.4	5.4
1953	20.4	265.2	7.7	2.19	15.5	14.1	10.7	5.8
1954	20.6	279.8	7.4	2.33	16.9	13.8	11.3	6.0
1955	27.0	305.5	8.8	2.78	18.5	15.0	10.3	6.1
1956	27.2	327.7	8.2	3.18	20.9	15.2	11.7	6.4
1957	26.0	344.4	7.5	3.44	23.9	14.4	13.2	6.9
1958	22.3	369.2	6.0	2.99	26.4	11.3	13.3	7.1
1959	28.5	389.0	7.4	3.25	28.5	11.4	11.8	7.3
1960	26.7	409.0	6.5	3.60	30.8	12.0	13.5	7.5
1961	27.2	434.2	6.3	3.89	33.3	11.7	14.3	7.7
1962	31.2	(456.0)	6.8	4.37	36.0	12.1	14.0	7.9
1963	33.1	476.6	6.9	4.79	39.0	12.3	14.5	8.2
1964	38.4	503.4	7.6	5.32	42.6	12.5	13.9	8.5
1965	46.5	536.0	8.7	5.83	47.0	12.4	12.5	8.8
1966	49.9	567.1	8.2	6.16	52.1	12.0	12.4	9.2
1967	46.6	613.0	7.6	6.57	57.1	11.5	14.1	9.3
1968	48.2	(660.0)	7.3	5.57	62.2	12.2	15.7	9.4
1969	48.5	(710.0)	6.8	8.53	68.4	12.5	17.6	9.6

1) Parantez içindeki veriler kesin bilgi bulunamaması nedeniyle kullanılan tahminlerdir.

KAYNAKLAR :

a) Vergiden sonra şirket kârları: **National Income and Product Accounts, Table 6.15,** A.B.D. Ticaret Bakanlığı.
b) Yatırılmış sermaye: **Statistics of Income: Corporate Income Tax Returns** (Yıllık), A.B.D. Vergi Gelirleri Şubesi.

1929, 1950, 1959 ve 1960 yıllarında A.B.D. dışında özel sermaye yatırımlarının bölgesel ve sektörel dağılımı **Tablo 3**'de verilmiştir. Bu süre içinde yabancı sermaye yatırım değeri tüm bölge ve sektörlerde mutlak olarak azgın bir biçimde gelişmekle beraber, dağılımda da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. 1929 ve 1950'de % 50 civarında olan az gelişmiş ülkelerin payı 1969' da % 30'un altına düşmüştür. 1929 ve 1950'de A.B.D. yatırımları için önde gelen bölge olan Lâtin Amerika'nın yerini 1959'da Kanada, 1969'da da Batı Avrupa almıştır.

Bölge değişikliği, son yıllarda yabancı sermaye yatırımları içinde imalât sektörünün artan önem ve özelliğini yansıtmaktadır. İmalât sektörünün 1929'da tüm yabancı yatırımlar içinde % 24 civarındaki payı, 1969'da % 42'ye yükselmiştir. **Yüksek yaşama düzeyi nedeniyle, gelişmiş ülkeler, az gelişmişlere kıyasla, kârlı işlere çok daha uygun pazarları imalât sanayiinin istifadesine arz etmektedirler. Gelişmiş ülkelerdeki A.B.D. yatırımlarının yüzde elliden fazlası sanayiinin imalât sektöründedir.**

Geri kalmış ülkelerde, hammadde çıkarma işi yabancı girişimcilerin en önemli faaliyet dalı olarak devam etmektedir; bu bölgelerde A.B.D. özel yabancı sermaye yatırımlarının yarıdan fazlası petrol, maden çıkarma ve işleme ile ilgilidir. Fakat geri kalmış ülkelerde bile tüm A.B.D. kaynaklı yabancı sermaye yatırımları içinde imalât sanayiinin payı giderek büyümekte ve hatta hammadde elde etmek üzere yapılan yatırım değerini yakın bir gelecekte aşması beklenmektedir.

Yabancı sermaye yatırımları içinde imalât sanayiinin giderek artması özellikle sosyalist olmayan az gelişmiş ülkeler için çok önemlidir. Bir süre öncesine kadar öncelikle maden çıkarma ve değerli hammaddelerin ihracıyla uğraşan yabancı yatırımcılar, şimdi ulusal ekonomiyle daha iç-içeleşmeye başlamıştır. Bu, bir yandan iç iktisadî sorunları daha fazla etkileme ve kontrol edebilme olanağını getirmekte, öte yandan ev sahibi hükümet ile yeni tür ilişkilerin geliştirilmesine yol açmaktadır. Amaçları faaliyetlerin mümkün olduğu kadar az müdahaleyi temin etmek iken, şimdi yabancı yatırımcılar ülke içinde kapitalist, sosyal ve iktisadî ilişkilerin gelişmesi için ev sahibi hükümetin politikasını doğrudan etkileme yollarını ve hükümetle işbirliği olanaklarını aramaktadırlar. **«Uygun yatırım ortamı» yaratma isteği, kapitalizmin sürekli olarak yayılmasına ve dünya kapitalizminin bütünleşerek büyümesine yol açmaktadır.**

Az gelişmiş ülkelere kıyasla gelişmiş ülkelerde A.B.D. özel yabancı sermaye yatırımlarının **değeri** çok daha yüksek olmasına rağmen, bu yatırımlardan elde edilen **gelirler** arasında çok az

fark vardır. **Tablo** 4'de, bildirilen gelirler (yabancı vergilerden sonra, A.B.D. vergilerinden önce), yatırım değeri ve bunun 1959 ve 1969'da bölge ve sektöre göre karşılığı olan kazanç yüzdesi

TABLO : 3 — A.B.D. DOĞRUDAN YABANCI ÖZEL YATIRIM DEĞERLERİNİN BÖLGE VE SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

(Bütün rakamlar milyon dolar olarak)

	1929	1950	1959	1969
Tüm Ülkeler	**7.528**	**11.788**	**29.735**	**70.763**
Latin Afrika	3.519	4.576	8.990	13.811
Afrika (1)	25	147	520	2.215
Asya (2)	334	982	2.026	3.974
Kanada	2.010	3.579	10.171	21.075
Avrupa	1.353	1.733	5.300	21.554
Diğer Bölgeler (3)	287	771	2.728	8.133
Madencilik ve İşleme	1.185	1.129	2.858	5.635
Petrol	1.117	3.390	10.423	19.985
İmalât	1.813	3.831	9.692	29.450
Diğer Sektörler	3.413	3.438	6.762	15.693
Az Gelişmiş Ülkeler (4)	**3.878**	**5.705**	**11.536**	**20.000**
Madencilik ve İşleme	751	718	1.604	2.321
Petrol	721	2.139	5.127	7.830
İmalât	297	847	1.614	5.167
Diğer Sektörler	2.109	2.001	3.191	4.682
Gelişmiş Ülkeler (5)	**3.650**	**6.083**	**18.199**	**50.763**
Madencilik ve İşleme	434	411	1.254	3.314
Petrol	396	1.251	5.296	12.155
İmalât	1.516	2.984	8.078	24.283
Diğer Sektörler	1.304	1.437	3.571	11.011

(1) Güney Afrika hariç.
(2) Japonya hariç.
(3) Uluslararası dahil.
(4) Yukarıda gösterilen ilk üç bölge dahil.
(5) Yukarıda gösterilen son üç bölge dahil.

KAYNAKLAR : 1929 ve 1950 verileri: S. Pizer ve F. Cutler - **U. S. Business Investment in Foreign Countries,**
1959 ve 1969 verileri: **Survey of Current Business.** (Eylül 1960 ve Ekim 1970) A.B.D. Ticaret Bakanlığı.

gösterilmiştir. Toplam yabancı sermaye yatırımlarının 1959'da % 39'u ve 1969'da da % 28'i geri kalmış ülkelere isabet ederken, verilere göre bunun karşılığı kazançların 1959'da % 50, 1969'da da % 47 olduğu görülmektedir. Bu farklar, gelişmiş ülkelere kıyasla az gelişmiş ülkelerden elde edilen ortalama kazanç oranının çok yüksek olduğuna işaret etmektedir: 1959'da % 9'a karşı % 14 ve 1969'da da % 8.3'e karşı % 18.7 (açık giderek büyümektedir) kazanç oranlarındaki fark, yatırım konularının dağılımındaki değişiklikten ileri geliyor denilemez, çünkü **Tablo 4**'de sunulan kazanç oranları bölgeler arasında gösterdiği değişikliği sektörler arasında ortaya koymamaktadır. Veriler geri kalmış ülkelerde her sektör içindeki ortalama kazanç gelirinin gelişmiş ülkelere kıyasla yüksek olduğunu açıkça sergilemektedir.

A.B.D. ekonomisi için yabancı ülkelerdeki yatırımların önemi iç ve dış faaliyetlerin toplu karşılaştırılmasıyla tesbit edilenin çok ötesindedir. Ülke dışındaki yatırımlar, özel teşebbüsün hâkimi güçlü sınaî şirketlerde yoğunlaşarak birikmiştir. **Tablo 5** A.B.D.'de en gelişmiş 25 sınaî şirketin (ciroya göre sıralı), yabancı ülkelerde, geniş kapsamlı verilerin mevcut olduğu en yeni tarih olan 1965 yılındaki faaliyet sonuçlarını göstermektedir. Yabancı ülke satış, aktif ve kazançları - ve toplama göre yabancı faaliyetlerin yüzdesi - veriler mevcut ise, her şirket için ayrı ayrı takdim edilmiştir. Tablo'nun altında, 25'i arasından verilerin mevcut olduğu şirket sayısı gösterilerek bunlara ait bulgular tüm sınaî şirketlere ait toplam değerlerle kıyaslanmıştır.

Tablo 5, en gelişmiş 25 sınaî şirketin yabancı ülkelerdeki faaliyetlerinin, toplam satış, aktif ve kazançlarının ortalama % 25'i ile % 30'u arasında değiştiğini göstermektedir; dolayısıyle bunların çoğu çok uluslu şirket olarak tanımlanabilir. Aktifleriyle ilgili verilerin mevcut olduğu 16 firma yabancı ülkelerden elde edien kazançların % 40'ına sahiptir. Bu rakamlar A.B.D.'nin denizaşırı ülkelerdeki özel sermaye faaliyetlerinin, yurtiçi faaliyetlerinden çok daha yoğun olduğunu göstermektedir.

Çok uluslu şirketlerin dünya kapitalist sistemi içindeki yeri ve gücü açık seçik görülmektedir. **Tablo 6**'da sosyalist olmayan ülkeler ve firmalar iki iktisadî güç göstergesine göre sıralanmıştır. İlk olarak, en gelişmiş sınaî kuruluşların satışları ile önde gelen ülkelerin millî gelirleri karşılaştırılmaktadır. Bu rakamlar firma bünyesinde ve ülke içinde gerçekleşen üretim değerini göstermektedir. Sonra, yine bu güçlü şirketlerin vergiden - sonra - kârları, yine önde gelen ülke hükümetlerinin topladığı gelirlerle karşılaştırılmıştır. Bu rakamlar da gayrisafî üretimden firma ve ülkelerin payına düşen net geliri göstermektedir.

TABLO : 4 — A.B.D. DOĞRUDAN YABANCI ÖZEL YATIRIM KAZANÇLARININ BÖLGE VE SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI 1959 ve 1969

	Bildirilen Kârlar (Milyon Dolar Yıl İçinde)	Yatırım Değeri (Milyon Dolar Yıl Sonunda)	Kazanç Oranı %
1959			
Toplam Yatırım	3.255	29.735	11.0
Az Gelişmiş Ülkeler	1.615	11.536	14.0
Gelişmiş Ülkeler	1.640	18.199	9.0
Madencilik ve Maden İşleme	315	2.858	11.0
Petrol	1.185	10.423	11.4
İmalât	1.129	9.692	11.6
Diğer Sektörler	626	6.762	
1969			
Toplam Yatırım	7.955	70.763	11.3
Az Gelişmiş Ülkeler	3.747	20.000	18.7
Gelişmiş Ülkeler	4.208	50.763	8.3
Madencilik ve Maden İşleme	844	5.635	15.0
Petrol	2.494	19.985	12.5
İmalât	3.185	29.450	10.8
Diğer Sektörler	1.432	15.693	9.2

KAYNAK : Survey of Current Business : (Eylül 1960 ve Ekim 1970), A.B.D. Ticaret Bakanlığı.

Tabo 6, 1965 yılında, herbirinin satışı üç milyar doların üstünde olan en gelişmiş 12 şirketin, yine gayrısafî millî üretimi üç milyar doların üstündeki 38 ülke ile kıyaslanışını göstermektedir. 38 ülkenin çoğunluğunu kapitalist gelişmişler oluşturmaktadır. En gelişmiş 12 şirketten hepsi, sıralamada, millî gelirleri üç milyar doların altında kalan yüzden fazla (bunlar Tablo'da gösterilmemiştir) ülke ve bölgenin önünde gelmektedir. Net gelirlere göre ülke ve firmaların sıralanması, durumu çok uluslu şirketlerin biraz aleyhine döndürmekle beraber, hemen hemen benzer sonuç vermektedir. Sıralamada, net gelirin 400 milyon dolardan fazla olduğu en üst 47 yerin 40'ını ülkeler, 7'sini de çok uluslu şirketler almaktadır.

Sonuçlar çok uluslu şirketlerin iktisadî gücünün birçok gelişmiş kapitalist ülkeninkine yakın olduğunu, en büyük az gelişmiş ülkeye kıyasla da hayli önde gittiğini göstermektedir.

Tablo 5 — A.B.D.'de EN GELİŞMİŞ 25 SINAÎ ŞİRKETİN ÜLKE DIŞI FAALİYETLERİ — 1965

Sıra	% Dış Satış	% Dış Aktif	% Dış Kazanç	Dış Değer Satış	Dış Değer Aktif	Dış Değer Kazanç
				(Milyon Dolar)		
1. General Motors	18	12	10	3.730	988	213
2. Ford Motor	22 (2)	27	12 (2)	2.540	1.211	84 (2)
3. Standard Oil (N.J.)	68	52	60	7.800	4.510	622
4. General Electric	18			1.119		
5. Chrysler	25	26		1.325	412	
6. Mobil Oil	49	43	52	2.405	1.500	166
7. U.S. Steel						
8. Texaco	35 (1)		25 (1)	1.540		159
9. IBM	30	32	30	1.133	824	143
10. Gulf Oil		33	29		1.260	124
11. Western Electric						
12. DuPont	17	17		514	372	
13. Swift						
14. Bethlehem Steel	2			52		
15. Shell Oil						
16. Standard Oil (Indiana)		16			433	
17. Standard Oil (California)	35 (1)	9 (1)	43 (1)	855	295	168 (1)
18. Westinghouse Electric						
19. International Harvester	28	26	19	650	290	19
20. Goodyear		40	34		360	37
21. Union Carbide	29	17	22	599	231	50
22 Armour		11			132	
23. Procter and Gamble		16	18		147	24
24. RCA	6	6	5	123	36	5
25. General Telephone and Electronics	11			224		
A. Yeterli veri olan firma sayısı	15	16	13	15	16	13
B. Bu şirketler için toplamlar	% 29	%28	%27	24.609	13.001	1.814
C. Bütün sınaî şirketler için toplamlar	—	—	—	—	36.394	4.415
D. C'nin %'si olarak B	—	—	—	—	33.9	41.2

(1) : Batı Yarımküresi hariç.
(2) : Kanada hariç.

KAYNAKLAR : a) Sıra : — **Fortune** (Haziran 1966)
b) Dış satış, aktif ve kazanç yüzdeleri: — **The Bulletin**, New York Üniversitesi, (Nisan (1968)
c) Dış değerler: — **Fortune** (Haziran 1966) un verdiği toplu rakamlar (%) ile çarpılarak elde edilmiştir.
d) Yabancı aktif ve kazançlar toplamı, bütün sınaî şirketler için: — **Survey of Current Business** (Eylül 1966), A.B.D. Ticaret Bakanlığı.

Tablo 6 — KARŞILAŞTIRMALI İKTİSADÎ GÜÇ : ÜLKELER VE ŞİRKETLER :
(1965 yılı rakamları milyon dolar)

Ülke/Şirket	(1) Sıra	(2) GSMH	(3) Satışlar	(4) Sıra	(5) Hükümet Gelirleri	(6) Vergiden Sonra Kâr
A.B.D.	1	688.000		1	117.000	
Batı Almanya	2	116.713		4	16.100	
İngiltere	3	97.720		2	29.000	
Fransa	4	94.044		3	19.500	
Japonya	5	85.207		5	11.300	
İtalya	6	56.742		6	10.200	
Hindistan	7	49.623		8	5.150	
Kanada	8	49.104		7	8.400	
Avustralya	9	23.113		10	4.510	
Brezilya	10	22.173		15	2.330	
İspanya	11	21.420		13	3.080	
General Motors	12		20.733	16		2.126
Meksika	13	19.705		19	1.770	
İsveç	14	19.223		9	4.660	
Hollanda	15	18.829		11	4.250	
Belçika	16	16.660		12	3.420	
Arjantin	17	14.982		22	1.480	
İsviçre	18	13.668		26	1.150	
Ford Motor	19		11.537	34		703
Standard Oil (N.J.)	20		11.472	28		1.036
Güney Afrika	21	10.550		21	1.490	
Danimarka	22	10.040		17	1.870	
Pakistan	23	10.028		33	800	
Avusturya	24	9.341		14	2.580	
Türkiye	25	8.745		23	1.460	
Venezüela	26	8.466		20	1.640	
Finlandiya	27	8.054		18	1.790	
Endonezya	28	7.371		45	420	
Norveç	29	7.093		24	1.420	
İran	30	6.323		32	865	
General Elektrik	31		6.214			355
Yunanistan	32	5.751		29	925	
Kolombiya	33	5.427		37	625	
Yeni Zelanda	34	5.345		25	1.350	
Chrysler	35		5.300			233
Filipinler	36	5.209		46	420	
Şili	37	4.936		31	895	
Mobil Oil	38		4.908			320
Birleşik Arap Cumhuriyeti	39	4.701		27	1.110	
Texaco	40		4.400	36		637
U. S. Steel	41		4.400			275
Peru	42	4.345		38	585	
Nijerya	43	4.040			205	
Tayland	44	3.931		40	535	
İBM	45		3.779	43		477
Portekiz	46	3.689		41	525	
İsrael	47	3.602		30	895	
Gulf Oil	48		3.385	44		427
Western Electric	49		3.362			168
DuPont	50		3.021	47		407
Malezya		2.939		42	490	
İrlanda		2.719		35	665	
Irak		2.268		39	545	

KAYNAKLAR: a) Sınaî şirket vergiden-sonra kâr ve satışları: **Fortune** (Mayıs 1970)
b) Gayrısafî Millî Hasıla : Hagen and Hawlyryshyn, **Dünya Gelir ve Büyümesi Üzerine Bir İnceleme,** 1955-1965, **İktisadî Gelişme** ve **Kültürel Değişme** (Ekim 1969)
c) Hükümet Gelirleri: Birleşmiş Milletler, **Statistical Yearbook,** 1968.

NOTLAR:

(1) Bu yazıdaki veriler, cari dolar değerleriyle ifade edilmiştir. Dolayısıyle, gerçek büyüme, inceleme konusu dönemindeki enflasyon ölçüsünde abartılmıştır. 1950'den 1969'a kadar, ihraç ve ithal mallarında (uluslararası ticarette payı yüksek olanlar) fiyat artışı yılda % 1'den biraz fazla olmuştur. (**The Economic Report of the President,** 1970, Tablo C-3).

(2) Net sermaye girişi, A.B.D.'li özel sermayenin diğer dünya ülkelerinin istifadesine sunulan sermaye kaynaklarını artırdığı yönündeki görüşü yalanlamaktadır. Gerçekte, kâr girişleri yeni sermaye çıkışlarının üstündedir. Fakat yabancı özel yatırımın, yabancı ülkelerde sermaye temin olanakları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri vardır. Yurtdışındaki A.B.D. özel yatırımlarının tüm etkisini görebilmek, ancak bunların gittikleri ülkelerde yurtiçi gelire net katkısının, yurtiçi sermaye birikimini ne ölçüde durdurduğunun veya yavaşlattığının ve sermaye temin olanaklarıyla ilgili diğer benzer değişkenleri ne yönde etkilediğinin incelenmesiyle mümkündür.

(3) Özel yabancı sermaye yatırımlarının kârlarını kıyaslanabilir hale getirmek için bildirilen yabancı kazançlar üzerinde bazı düzeltmeler yapılması gerekir. Ticaret Bakanlığı'ndan sağlanan veriler dış ülke kazançlarını dış ülkelerdeki vergi ödemelerinden sonra, fakat A.B.D.'de ödenmesi gereken vergiden önce göstermektedir. A.B.D. vergi kanunları, şirketlerin transfer ettikleri kazanç üzerinden yabancı ülkelerde ödedikleri vergileri, A.B.D.'de ödemeleri gerekenden düşmelerine (yabancı ülke vergi yükünün A.B.D. vergi oranından yüksek olmaması halinde) izin vermektedir. Dolayısıyle yabancı ülke kazançları üzerindeki etkin A.B.D. vergi yükü yurtiçi kazançlara uygulanan orana (yaklaşık olarak % 50) kıyasla çok düşüktür. İç Vergiler Şubesi'nden elde edilen delillere göre (Statistics of Income - 1962 / Supplemental Report on Foreign Income and Taxes Reported in Corporation Income Tax Returns, Tablo 10) yabancı ülke kazançları üzerinden ödenen ortalama verginin - indirimlerden sonra - % 10 civarında olduğu anlaşılmaktadır. A.B.D. vergilerinden sağlanan indirimlere ilâveten, beyan edilen royalty değerleri, idare gidereri ve A.B.D. şirketlerinin denizaşırı filyallerine fatura ettikleri diğer bütün masraflar gibi çeşitli yollardan transfer edilen kârları da, beyan edilen yabancı ülke kazançlarına eklemek gerekir. Bu şekilde hesaplanan

vergiden - sonra yabancı ülke kârları Tablo 2'de gösterilmektedir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da bütün bu düzeltmelerden sonra bile elde edilen rakamların yabancı sermaye yatırım kârlılığını yine olduğundan düşük göstermesidir. Bir yandan, ana kumpanyadan ithal edilen girdi fiyatlarının sun'i olarak yüksek tutulması, filyallerin elde ettiği kârları gizlemektedir. Bu tür yüksek faturalama, filyallerin defterlerinde (muhasebesinde) görülmesi gereken kârların A.B.D.'deki ana kumpanya hesaplarına intikaliyle sonuçlanmaktadır. Diğer yandan, yabancı ülkelerdeki aktiflerin beyan edilen değeri, makine ve tesisatın olduğundan yüksek fiyatlandırılması ve/veya marka v.s. gibi maliyeti sıfır olan aktiflerin de kapitalize edilmesi nedeniyle, yatırılan sermaye gerçek değerinin çok üstünde olabilir.

Huberman **Türkçesi : mehmet türdeş**

AYDIN'IN SORUMLULUĞU

Aydın nedir? Bu sorunun cevabı görünürde açıktır: Aydın, aklıyla çalışan, geçimini sağlamak için (ya da, böyle bir sorunu yoksa, ilgilendiği konularda kendini tatmin için) kollarından çok beynine güvenen kişidir. Ancak, her ne kadar yalın ve dolambaçsızsa da bu tanım oldukça yetersiz kalmaktadır. Bedensel emek kullanmayan herkesi kapsadığından, «aydın» teriminden çoğu zaman çıkarılan anlamla uyuşmaz. Gerçekten de, «Dalgın Profesör», «Kılkuyruk Kâtip» gibi deyimlerin türemesi, halkın bilincinde değişik bir kavramın yattığına, yani «beyniyle çalışanlar»dan daha dar bir tabakayı oluşturan belirli bir grubun varlığına işaret etmektedir.

Birkaç deyim yüzünden kılı kırk yarıyorum sanılmasın. Çünkü bu iki değişik kavramın varlığı toplumdaki bir gerçeği yansıtmaktadır. Bu gerçeği kavramak, aydının toplum içindeki yerini ve işlevini doğru değerlendirmekte bize yol gösterecektir. İlk tanım, her ne kadar geniş tutulmuşsa da, toplumun önemli bir kesitini oluşturan büyük bir grup için tam olarak geçerlidir. kaslarıyla değil de, akıllarıyla çalışan, ellerinden çok kafalarıyla geçinen kişiler. Bu kişilere kafa işçileri diyelim. İş adamları, doktorlar, şirket yöneticileri, kültür hizmetlerini sağlayanlar, borsa simsarları, üniversite profesörleri bunlardır. Bu kafa işçileri grubunun sürekli büyümesi, tarihsel gelişmenin en görkemli sonuçlarından biridir. Çünkü profesyonel din adamlığının ortaya çıkışından başlayıp en üst noktasına kapitalizm altında varan bir işbölümü olayının,

kafa işinin kol işinden, beyaz gömleğin mavi tulumdan ayrılmasının çok önemli bir yönünü yansıtmaktadır.

Bu ayrımın nedenleri de, sonuçları da oldukça karışıktır. Üretimin sürekli gelişmesiyle mümkün olan ve üretimin genişlemesine büyük ölçüde katkıda bulunan bu ayırım, aynı zamanda bireyin kendini giderek dağıtmasının - Marx'ın 'insanın kendine yabancılaşması' dediği şey - ana nedenlerinden biridir. Yabancılaşma, bireyin uyumlu gelişmesi üzerinde bu ayırımın yaptığı bozucu bir etki - kafa işçilerinin biraz 'spor' yapmasıyla, beden işçilerinin de 'arasıra kültürden nasiplerini almasıyla' gücünden yitirmeyen bir etki - olmakla kalmaz, toplumun, birbiriyle ilişkisiz iki uçta kutuplaşmasına da yol açar. Bu kutuplaşma, toplumsal **sınıflar** arasındaki karşıtlık yerine sun'î bir okumuşlar - okumamışlar karşıtlığı getirerek, toplumun gerçek sorunlarını örten ideolojik bir sis yaratır; ırkçılık ve yobazlık kadar saptırıcı yollara sürükler. Çünkü, bütün kafa işçileri arasında kolaylıkla görünen bir ortak çıkar vardır: daha ağır, daha az kazanç getiren ve - kendi koydukları saygınlık kurallarına göre - daha az saygın olan beden işçisi durumuna düşmemek. Bu çıkarı kollamak amacıyla işlerinin güçlüğünü ve bunun gerektirdiği çeşitli ustalıkları abartırlar. Düzenli eğitimin, diplomaların önemini şişirirler. Durumlarını korumak için, yönetici sınıfları oluşturan kafa işçileriyle kendilerini özdeşleştirir ve onlara mevkilerini sağlayan, ayrıcalıklarını yaratan bu toplumsal düzenden yana çıkarlar.

Bundan dolayı, kapitalist düzendeki kafa işçisi, kapitalist düzenin sadık uşağı, aracısı, görevlisi ve temsilcisidir. Kendinden bekleneceği gibi, varolan düzeni sorgusuz benimser ve «bütün»ü ancak kendi işinin dar çerçevesine bağlı kalarak düşünür. Sahip olduğu, yönettiği, ya da çalıştığı fabrikanın maliyetlerini düşürmek çabasında olabilir. Kendisine yeni bir sabunu, ya da bir politikacıyı halka tanıtma görevi verilmiş olabilir; ödevini en kusursuz ve bilimsel biçimde yerine getirecektir. Atom'un yapısı hakkındaki son bilgilerle yetinmeyebilir; tüm enerjisini ve yeteneğini bu konuyu incelemeye verecektir. Böyle bir kişi için **teknisyen** sıfatını kullanmak geçer insanın aklından, ama bu da kolaylıkla yanlış anlaşılabilir. Büyük bir şirketin yönetim kurulu başkanı olarak, ulusal ekonomiyi ve binlerce kişinin işini ve yaşamını etkileyecek kararlar alma durumunda olabilir. Bir vakfın veya bilimsel kurumun başı olarak, çok sayıda bilim adamının uzun dö-

nemde yapacakları araştırmaların yönünü ve yöntemini saptıyor olabilir. «Teknisyen» sözünün bütün bunları kapsamadığı açıktır. «Teknisyen» dendiğinde, bir politikayı ortaya koyan değil de, bunları gerçekleştiren; büyük projeler tasarlayan değil de, küçük ayrıntılarla uğraşan kişi gelir akla. Fakat «teknisyen» sıfatı, benim «kafa işçisi» sözüyle anlatmak istediğimin özüne kendi alışılagelmiş anlamından daha yakındır.

Çünkü, tekrarlamak gerekirse, kafa işçisinin çalışması ve düşüncesi o anda elinde olan işe yöneliktir. Onu ilgilendiren, anlık gerçeklere hâkim olmaktır. Bu açıdan bakıldığında, kalıp yapan, makina parçalarını birleştiren, ya da tuğlayla duvar ören beden işçisinden pek farkı yoktr. **Bu türden** bir kafa işçisi, yaptığı işin anlamını, önemini, toplumsal bütün içindeki yerini kendine sormaz. Başka bir deyişle, içinde çalıştığı küçük alanın diğer alanlarla ve tüm tarihsel süreçle olan bağı onu ilgilendirmez. Ona «doğal» gelen ilke üstüne vazife olmayana karışmamaktır. Eğer sorumlu ve gözü yüksekteyse işinde azamî becerikliliği ve başarıyı gösterecektir. Başkalarına gelince, eh, başkaları da kendi işlerine baksın, her neyse o işleri ...... Eğitim, tecrübe, yeterlilik gibi terimlerle düşünmeye alıştığından, kafa işçisi, bütünle ilgili sorunları da birçok uzmanlık konusundan biri olarak görür. Bu, ona göre, filozofların «alan» ıdır; veya din adamlarının, veya politikacıların. Nasıl ki «kültür» veya «değerler» konusu ozanların, sanatkârların ve bilgelerin işiyse!

Kuşkusuz, her kafa işçisi bu görüşü açıkça ve bilinçle savunmaz. Fakat, denebilir ki, bu görüşü içine alan kavramlara neredeyse içgüdüsel bir yakınlık duyar. Bunlardan biri Adam Smith'in yıllardır ününü yitirmeyen dünya görüşüdür: Kişi kendi bahçesini sulamak yoluyla tüm bahçelerin yeşermesine de en büyük katkıda bulunur. Bu felsefenin ışığında, birey «bütün» le ilgilenmeyi bir yana bırakmış ve bütünü pek seyrek, o da ancak sıradan yurttaşlık görevlerini yerine getirirken hatırlar olmuştur. Kapitalist düzen içinde, bütün, bireyin karşısına iplerini belirsiz güçlerin oynattığı korkutucu bir süreç olarak dikilmiştir. Etkilemek şöyle dursun, bunu anlamak olanağından bile yoksundur birey.

Kafa işçisinin hem durumunu yansıtan, hem de gereksinmelerini karşılayan bir başka kurama göre de araçlar amaçlarından ayrılır; fen ve teknoloji bir yana, amaç ve değerlerin saptanması diğer yana konur. Geçmişi neredeyse A. Smith'in

kuramı kadar ünlü olan bu tutumdan C.P. Snow, çok yerinde bir deyimle «kendini temize çıkarma» olarak söz etmektedir. Snow'a göre, «kendini temize çıkarmak» isteyenler şöyle der: «**Biz** araçları üretiriz. **Bizim** işimiz orada biter. Araçların nasıl kullanılacağına karar vermek sizin işinizdir, başkalarının işidir, politikacıların işidir. Bu araçlar, çoğumuzun hoş görmeyeceği amaçlar uğruna kullanılabilir. Böyle bir durumda üzüntü duyarız. Fakat, fenbilimciler olarak, yapabileceğimiz birşey yoktur» Fenbilimciler için geçerli olan bu sözler, bütün diğer kafa işçileri için de aynı ölçüde geçerlidir.

«Kendini temize çıkarma»nın da uygulamada, kişiyi «üstüne vazife olmayana karışma» tutumuna ittiğini söylemek tabii gereksiz. Bu, aynı davranışa verilen değişik bir isimdir sadece. Ve, kişinin umudunu **laissez faire** ilkesine değil de, hükümete bağlaması, Allah Baba'nın yerine (kapitalist) Devlet Baba'yı koyması, bu tutumu özde değiştirmemiştir. Sonuç şudur: Birey, bütüne ilgi göstermemek ve bu işi başkalarına bırakmakla, varolan yapıyı geri alır; ve ancak yürürlükteki mantık kriterlerinin, hâkim değerlerin ve toplumun koyduğu başarı ölçülerinin gelişmesine katkıda bulunur.

Burada benim önerim, kafa işçisini aydından (*) ayıracak kesin çizgiyi **tüm** tarihsel sürecin ortaya çıkardığı sorunlarla ilişkili olarak aramaktır. Çünkü, aydını kafa işçilerinden ve diğer herkesten ayıran şey, tüm tarihsel sürecin aydın için gelip geçici bir ilgi konusu olmaması ve düşüncesinin de, çalışmasının da bundan, önemli ölçüde etkilenmesidir. Bu, aydın günlük yaşantısında sürekli tarihsel gelişmeyi inceliyor anlamına gelmez. Kuşkusuz imkânsızdır bu. Demek istenilen, aydının kendi belirli iş alanı ile yaşamın diğer görünümleri arasında bağ kurmak için düzenli bir çaba gösterdiğidir. Gerçekten de, aydının en önemli özelliklerinden birini meydana getiren olayları **birbirine bağlama** çabası, kapitalist kurumlarda çalışan, burjuva ideolojisi ve kültürüyle yetişmiş kafa işçilerinde yoktur. Bu çaba, aynı zamanda, aydının toplumdaki temel işlevlerinden biridir: Yani, aydının görevi, kapitalist düzendeki toplumsal yaşamın görünürde özerk, dağınık,

(*) Herhangi bir yanlış anlama olmasın: Kafa işçileri bazen aydın olabilir; aydınlar da çoğu zaman kafa işçisidir. «Çoğu zaman» diyorum, çünkü girçok sanayi işçisi, zanaatkâr veya çiftçi kafa işçisi olmadan aydın olabilir, olmuştur da.

kopuk parçalarına (edebiyat, sanat, siyaset, iktisadî düzen, fen, halkın kültürel ve psikolojik durumu) tüm tarihsel sürecin parçaları olarak bakılırsa, bunların hepsinin anlaşılabileceğini (ve de etkilenebileceğini) hatırlatmak; bu temel gerçeğin bir simgesi olarak hizmet etmektir.

Hegel'in deyimi olan bu «gerçek bütündür» ilkesi, bütünün herhangi bir parçasının tek başına veri alınmasını, ya da analiz dışı tutulmasını imkânsız kılmaktadır. İncelediğimiz konu ister bir ülkedeki işsizlik sorunu, ister başka bir ülkedeki azgelişmişlik, ister eğitimin bugünkü durumu, ister bilimin geleceği olsun, mevcut sosyal şartların hiçbiri sorgusuz benimsenemez, hiçbiri «yargı dışı» görülemez. Ve mesele her ne ise, bununla tarihsel sürecin özü arasındaki karmaşık ilişkiyi ortaya sermekten kaçınılmaması gerekir. Bu öz ise, kuşkusuz, toplumsal düzenin kendi iç dinamizmi ve evrimidir.

Bundan da önemli bir mesele burjuva ideologlarının özenle geliştirdiği bir görüşün altında yatanın ne olduğunu kavramaktır. Bu görüş, insanların «değerler» olarak gördükleri şeylerin bilimin denetimi dışında kaldığını savunur. Fakat, kafa işçilerinin gözünde dokunulmazlığı olan bu «değerler» ve ahlâk yargıları» göktem zembille inmemiştir. Tarihsel sürecin önemli yönlerini ve sonuçlarını meydana getiren bu değerlerin kökenlerini ve tarihsel gelişme içinde oynadıkları rolü dikkatle incelememiz gerekir. Denebilir ki, «değerlerin», «ahlâk yargılarının» ve benzer şeylerin doknulmazlıklarının kaldırılması, bunların meydana çıkışları, uğradıkları değişimler ve yokoluşları ile toplumsal, iktisadî ve psikolojik nedenler arasında bağ kurulması ve de belirli zamanlarda hizmet ettikleri özel çıkarların açığa vurulması yolunda aydının göstereceği çaba, insanlığın ilerlemesi dâvasına birey olarak yapabileceği en büyük katkıdır.

Bu, ortaya bir başka sorun daha çıkarır. İşlevlerini, belirli amaçlara ulaşmak için en verimli yolları uygulamak şeklinde yorumlayan kafa işçileri, amacın kendisini bilmezden gelirler. Uzmanlar, yöneticiler, teknisyenler olarak, amaçların saptanmasıyla hiçbir ilgileri olmadığına, ve bir amacın ötekinden iyi olduğunu söylemeye yetkili olmadıklarına inanırlar. Yukarıda da söylendiği gibi, yurttaş olarak, etki gücü diğer yurttaşlarınkinden farklı olmayan bazı eğilimleri olabileceğini kabul ederler. Fakat, fenbilimciler, uzmanlar, bilginler olarak, «ahlâk yargılarından» herhangi birini onaylamaktan kaçınırlar. Oysa, uygulamada, böyle bir çekimserliğin

varolan düzeni onaylamaktan başka birşey olmadığı, bunun ancak yeni bir düzeni önlemek isteyenlere yardım ettiği çok açıktır. Birçok iktisatçıyı, sosyologu, antrepologu, iktisadî büyüme yoluna gidilmesinin azgelişmiş ülke halklarının yararına olup olmadığı konusunda düşüncesini belirtmekten alıkoyan «ahlâkî tarafsızlık» işte budur. Ve yine bu «aklâhî tarafsızlık» adına, ünlü fenbilimciler enerji ve yeteneklerini bakteriyolojik savaş biçimleri geliştirmek uğrunda kullanmaktadırlar.

Bu noktada, bana şöyle bir soru yöneltilebilir: Mesele zaten yalnız belgeleme ve mantık yoluyla neyin iyi, neyin kötü, insanların mutluluğu için neyin yararlı, neyin zararlı olduğunu kanıtlama imkânsızlığından doğmuyor muydu? Bu tez, doğruluk payı olsa bile, konumuzun dışındadır. İnsanlığın gelişmesi için neyin iyi olduğu hakkında, yer ve zaman gözönünde tutulmaksızın, **mutlak** geçerli bir yargıya varmanın imkânsızlığı kolaylıkla kabul edilir. Fakat, bu türden **mutlak**, bütüne uygulanabilir bir yargı aramak zaten yanlış bir hedeftir; ve bunun gereği üzerinde direnmek ancak gerici ideolojinin bir tavrıdır. Doğrusu şudur: İnsanlığı geliştirme imkânları ve bu imkânların gerçekleşmesine yardım eden, ya da karşı çıkan öğeler, tarihin değişik dönemlerinde ve dünyanın değişik yerlerinde, değişik biçimlerde ortaya çıkmıştır. Çözüm yolu bekleyen bu meseleler, hiçbir zaman, «iyi»nin ve «kötü»nün genel anlamıyla ilgili, **soyut**, kurgul (spekülatif) biçimlerde ortaya çıkmamış, tam tersine, gerilimler, çelişkiler ve tarihin değişen ittifakları biçiminde, **somut** olarak toplumun gündeminde yer almıştır. **Mutlak** geçerli çözümlere varma olanağı, ya da gereği hiçbir zaman olmamış, fakat insanlığın akıl, bilgi ve tecrübe birikiminden yararlanarak, varolan koşullar altındaki en iyi çözüme **yaklaşık olarak** ulaşma çabası her zaman olmuştur.

Oysa, «kendini temize çıkaran» ve «ahlâksal tarafsızlık» içinde kendi işlerine bakanları izlersek, toplumun en bilgili, en iyi eğitilmiş, ve tarihsel deneyi araştırma ve derleme olanağına en fazla sahip olan (ya da olması gereken) kesitinin, her önemli tarihsel anda gerekebilecek insancıl tavır ve akılcı davranışla topluma yol göstermesini engellemiş oluruz. «Tüm fikirler geçerlidir, benimkilerden ne bir fazla, ne bir eksik» - Eğer, ünlü iktisatçılardan birinin ettiği bu söz doğru ise, o zaman fenbilimcilerin ve her türden kafa işçilerinin toplumun refahına yapacakları katkı ne olabilir acaba?

Toplumun seçeceği amaçlara hizmet edebilirler demek çok yetersiz bir cevap olur. Çünkü toplumun «seçimleri»nin mucize yoluyla ortaya çıkmadığı herhalde açıktır. Toplum varolan toplumsal düzenin yarattığı ideoloji tarafından bazı «seçmelere» yöneltilir, diğer bazı «seçimlere» ise, gücü yeten çıkarlar tarafından kandırma, korkutma, zorlama yoluyla itilir. Kafa işçisinin bu «seçimlerin» sonuçlarını etkilemekten kaçınması, «değerlerin» saptanması alanında bir boşluk yaratmaz, tam tersine, bu çok önemli alanı dolandırıcılara, üç kâğıtçılara ve niyetleri insancıllıkla uzak yakın ilgisi olmayan kişilere bırakır. Ahlâkî bakımdan en tutarlı birkaç «tarafsızın» ileri sürdüğü bir tezden de söz etmekte yarar vardır. Bu kişiler, (bazen biraz duraklayıp, utanarak) insancıllığın bir erdem olduğunun belge ve mantık yoluyla kanıtlanamadığını hatırlatırlar. O halde, niçin bazıları açlıktan ölmesin, eğer onların çektikleri başkalarının refah, özgürlük ve mutluluğunu sağlıyorsa? Kişi kendi çıkarlarını kovalayacak yerde niçin kitlelerin yaşamını iyileştirme çabasına girsin? Niçin başkalarının yiyeceğini düşünerek kendi rahatını ve huzurunu kaçırsın? Alt tarafı, insancıl tutumun kendisi de mantıksal temelden yoksun bir «değer yargısı» değil midir? Otuz yıl kadar önce, bir mitingde Nazi bir öğrenci lideri bana bu soruları sormuştu. (Bu çocuk bir süre sonra önde gelen bir SS ve Gestapo görevlisi oldu.) Ve o gün düşünebildiğim en uygun cevap, bugün de düşünebildiğim en uygun cevaptır: İnsanlık, sorunları, ancak insanlarla anlamlı bir biçimde tartışabilir; insanlarla ilgili şeyleri hayvanlarla konuşmak sadece bir zaman kaybıdır.

Aydının taviz veremiyeceği mesele işte budur. İnsanın sağlığı, gelişmesi ve mutluluğu için gerekli şartları saptamak ve bunları gerçekleştirecek yolları aramak uğrunda uyuşmazlıklar, tartışmalar, acı mücadeleler kaçınılmazdır. Fakat, insancıllığa bağlılık, insanın gelişmesini istemek için herhangi bir bilimsel, ya da mantıksal sebebin gerekmediği ilkesinde direnmek, tüm aydın çabaların ön şartıdır diyebiliriz. Bu öylesine apaçık bir şarttır ki, birey bunu benimsemeden, ne kendisi, ne de başkaları tarafından aydın olarak görülebilir.

C. P. Snow, her ne kadar bu çıkış noktasını benimsiyorsa da, yazılarında aydının sorumluluğunu salt gerçeği söyleme zorunluluğu olarak tanımlama eğilimindedir. (Sırası gelmişken, gerçeği yalana tercih etmek için de herhangi bir belgesel veya mantıksal neden olmadığını hatırlatalım!) Snow'un

bilim adamlarına duyduğu hayranlığın ana nedeni gerçeğe bağlılıklarıdır. Yukarıda sözünü ettiğimiz konuşmasında şöyle der Snow: «Bilim adamları **olanı** bulmak isterler. Bu isteğin olmadığı yerde bilim de olmaz. Bütün eylemlerin itici gücüdür, bu istek. Bilim adamını her adımında doğruya sonsuz bir saygı duymaya zorlar. **Olanı** bulmak isteyen, kendini de, başkalarını da aldatmamalıdır. Kendine yalan söylememelidir. Deneylerinin sonuçlarını çarpıtmamalıdır en azından.» Bu uyarı aydının temel sorumluluğunu saptamakta bizi oldukça ileri götürüyorsa da, sorunun bütününe tam bir çözüm getirmek için yetersizdir. Çünkü sorun sadece gerçeğin söylenip söylenmemesi değil, belirli bir durumda gerçeği neyin **oluşturduğunu** ve **hangi** gerçeklerin söylenip, **hangi** gerçeklerin söylenmediğini anlamaktır. Bu sorun doğal bilimler alanını bile etkiler. Fenbilimcilerin enerji ve yeteneklerini istedikleri yönlere saptıran, ya da çıkarlarına aykırı sonuçlara varmalarını önleyen belirli çevreler vardır. Hele toplumun yapısı ve işleyişi konularında, bu sorunun önemi büsbütün artar. Çünkü toplumsal bir olgu, parçası olduğu toplumsal bütünden koparıldığında, bu olgu hakkında söylenen sözler kolaylıkla bir yalana dönebilir. Bu nedenle, önemsiz gerçekleri neyin oluşturduğu rahatlıkla araştırılabilir ve bu türden gerçekler, varolan düzenin koruyucuları için güçlü birer ideolojik silâh olurlar. Diğer taraftan, **önemli** konularda gerçeği söylemek, bütünle ilgili doğruları aramak, toplumsal ve tarihsel nedenleri ve bütünün ayrı parçalarının birbirleriyle olan bağını açıklamak, hemen bilimsellikten yoksunluk damgasını yer ve işten atma, toplumdan afaroz etme ve giderek, dolaysız sindirme yöntemleriyle cezalandırılır.

Bundan dolayı, gerçeği söylemek, aydın olmanın şartlarından sadece biridir. Diğer şart, yüreklilik, akılcı soruşturmayı sonuna dek sürdürme kararlılığı ve «varolan herşeyi acımaksızın eleştirmektir. Acımaksızın sözü, eleştirinin kendi sonuçlarından da, çatışabileceği güçlerden de çekinmemesi gerekir anlamında kullanılmıştır.» (Marx) Aydın, özde bir toplum eleştirmenidir diyebiliriz. Görevi dağınık parçaları birleştirmek ve incelemek yoluyla, daha iyi, daha akılcı, daha insanca bir toplumsal düzene geçişe yardım etmektir. Bu sebeple, aydın tarihin her döneminde ilerici güçlerin sözcüsü olmuştur. Ve yine bu nedenle, kaçınılmaz olarak, düzeni korumak isteyen yönetici sınıfların gözünde «bozguncu», «başbelâsı» olmuş; bu sınıfın hizmetindeki kafa işçileri tarafın-

dan da, en hafifi ütopyacılık, en ağırı yıkıcılık olmak üzere çeşitli suçlamalara hedef olmuştur.

Yönetici sınıf ne kadar gericiyse, iplerini elinde tuttuğu düzenin insan özgürlüğünü kısıtlayıcı nitelikleri de o kadar belirginleşir; ideolojisinde aydın düşmanlığı, akıl dışılık, boş inanlar o kadar ağır basar. Bundan dolayı, toplumsal baskıya karşı koymak, hâkim ideolojiye teslim olmamak ve kafa işçilerinin vurdum duymaz yaşantılarının uyuşukluğuna düşmemek, aydın için gitgide güçleşir. Böyle dönemlerde, aydının, işlevi ve sorumluluğu konusunda inatla uyarılması çok büyük bir önem taşır. Çünkü tüm insanlık tarihinin bize en değerli mirası olan insancıllık, akıl ve ilerleme geleneğini sönmekten kurtarmak, böyle anlarda, hem bir görev hem de onur olarak, aydına düşer.

Aydının anlamını kahramanlıkla karıştırdığım ileri sürülebilir. Kişilerin her türlü baskıya direnmelerini ve rahatlarını insanlığın ilerlemesi uğruna feda etmelerini istemek mantık dışıdır, denebilir. Bunu **istemenin** mantık dışı olduğunu kabul ederim. İstemem de. Fakat, tarihte en karanlık çağlarda, en berbat koşullar altında bile kendi özel, bencil çıkarlarını aşabilen ve toplum çıkarlarını daha üstün tutan kişiler çıkmıştır. Bu her zaman çok yüreklilik, çok bilinç, çok yetenek gerektirmiştir. Umudumuz, **aydının** onurunu, hâkim çıkarların öfkesine ve insanlık dışı saldırılara karşı koruyabilecek yetenekte kişilerin yurdumuzda da yetişmesidir.

Abidin Nesimî

TÜRKİYE'DE SOSYALİZMİN TEORİK MESELELERİ

II

Bir sosyalist teori var mıdır yok mudur?

İlk yazımızda, Türkiye'de sosyalizmin teorik meselelerini, gelecek yazılarımızda, tarih sırasiyle incleyeceğimizi ve bu meselelere bir çözüm yolu göstereceğimizi (sebeplerine inmeksizin) belirtmiştik.

Pek doğaldır ki, Türkiye'de sosyalizmin teorik meselelerini inceleyebilmemiz için, her şeyden önce, sosyalizmin bir teorisi olması, başka bir deyişle, bir teorik sosyalizmden söz edilebilmesi gerekir. Şayet sosyalizmin teorisi yoksa, onun meseleleri de olmaz: tıpkı bir insanın çocuklarının olabilmesi için, o insanın kısır olmamasının gerekmesi gibi. Yani hadım bir insanın kaç çocuğunun olduğunu araştırmaya benzer bu. Buna göre, Türkiye'de sosyalizmin teorik meselelerini incelemeden önce: a) sosyalizmin bir teorisi var mıdır?, b) Türkiye'de sosyalizm teorisinden söz edilebilir mi? sorularına olumlu cevap vermek gerekir. Biz bu yolu izlemeyip de doğrudan doğruya Türkiye'de sosyalizmin teorik meselelerini incelemeye kalkarsak, başka bir deyişle **existance** analizi yapmadan **être** analizi yapmaya kalkışırsak bir fantezi yapmış olabiliriz. Existence analizi yapmadan être analizi yapmanın anlamsızlığını bir misal ile açıklayalım :

Marifetname yazarı Erzurumlu Hakkı Efendi söz konusu kitabında Cennet'in olup olmadığını saptamadan önce, Cennet'de yüznumaranın ve doğum evlerinin olup olmadığını araştırmış ve sonunda şu paradoksal duruma düşmüştür: Cen-

net'de meyveler yeneceğine göre cennettekilerin bunları sindirmesi «mevad-ı gaite»ye çevirmesi yani def'i hacet'de bulunmaları gerekir. O halde, cennette yüznumara olmalıdır. Oysa cennet ile yüznumara bir araya gelemez. Hakkı Efendi buna şu çözümü buluyor: Cennettekiler yiyip içecekler fakat bir sindirim aygıtına malik olmayacaklar, yani mevad-ı gaite meydana getirmeyecekler, def'i hacet etmeyeceklerdir. Ama yiyip içeceklerine göre midelerinin bir depo haline gelmesi gerekir. Buna imkân olmadığına göre def-i hacet de zorunludur. Hakkı Sait Efendi'ye göre bu def'i hacet ter şeklinde olacaktır. Cennetteki insanların anüsü de olmayacaktır. Buna benzer bir görüş de cennette hurilerin, gilmanların bulunacağı fakat cennettekilerin bunlarla cinsel temasa geçmeyecekleridir. Cennetteki insanların erkeklik ve dişilik organları bulunmayacaktır.

Biz **Marifetname** yazarının düştüğü duruma düşmemek için, önce, bir sosyalist teori var mıdır ya da bir sosyalist teori olabilir mi? sorusunu sorarak buna bir karşılık arayacağız.

Bazıları, sosyalizmin bir teorisi olduğunu apaçık bir gerçek sayarlar. Bunlara göre sosyalizmin teorisi olup olmadığını araştırmak anlamsızdır. Onlar bizim çabamızı açık kapıları açmak şeklinde yorumlarlar. Onlara cevabımız hemen şu olacaktır: Sosyalizmin bir teorisi olduğu hususu apaçık bir gerçek değildir. Çünkü sosyalizmin teorisinin olmadığını söyleyenler de vardır.

Ekonomi ve sosyalizm bilim midir?

Benim neslimde ve benden önceki nesillerde sadece sosyalizmin değil, ekonominin de, sosyolojinin de, felsefenin de, bir teorisi olmayacağı yani bunların bilim niteliği taşımayacağı görüşü hâkimdi. Onlara göre bir bilim değil, bir sanattı yani fendi.

Konuyu dağıtmamak için, sadece ekonominin ve sosyalizmin bir teorisi olup olmadığını, başka bir deyişle bunların bir bilim mi yoksa bir fen mi oldukları meselesini ele alalım :

Benim neslim ve benden önceki nesiller, iktisad ilmine fen-i iktisad, bilimsel sosyalizme de fennî sosyalistlik diyor-

lardı. İktisadın, sosyalizmin bir teorisi olamıyacağı, bunların bilim niteliği taşımayacağı görüşünü benimseme, son tahlilde, tabiat, sermaye, emek ve ürün arasında; ya da üretim araçları, insan, üretim ve ürün arasında ilişki ve bağlantıların olmadığı görüşüne dayanır. Acaba gerçek böyle midir? Eğer gerçek böyle ise, bu takdirde insanlar, emek-sermaye-tabiat arasında diledikleri bağlantıyı, ilişkiyi kurabilirler. Batı'da bu görüşte olanlar pek çoktur, bunlara **volontarist** denir. Hemen belirtelim ki, eski nesiller hep bu kanıda idiler. Bu itibarla, iktisat'a fen-i iktisad dedikleri gibi ilm-i tedbir-i menzil de diyorlardı (**ilm-i tedbir**, normatif kaideler demektir). Buna göre iktisat veya sosyalizm, emek-tabiat-sermaye arasında kurulacak ilişki ve bağlantıların ilkelerini saptayan bir fendir. Bu suretle iktisat da, sosyalizm de bir **enstrümantalizm** olmaktadır. Hemen belirtelim ki, çağdaş nesillerde hatta bugünkü Türkiye'de de sosyalizmi bir enstrümantalizm sayanlar vardır ve pek çoktur. Bugün dünyada ve Türkiye'de ekonomiyi, sosyalizmi bir enstrümantalizm sayanlar genellikle sol oportünizmi temsil eden sosyalistlerdir. Oysa dün, Türkiye'de ekonomiyi enstrümantalizm sayanlar C.H.P. ideilogları Ş. Süreyya Aydemir ve Limancı Hamdi gibileri idi. Demek ki, Şevket Süreyya, Limancı Hamdi ile bugünün sol oportünistleri arasında temelde bir ayrılık yoktur.

Bilimsel sosyalistlik bir alet olduğuna göre bu aleti burjuvanın da, proletaryanın da lehine kullanmak mümkündür. Başka bir deyişle, bilimsel sosyalistlik aleti ile burjuvaziyi semirtmek mümkündür. Oysa bilimsel sosyalizmi burjuvazi lehine kullanmak imkânsızdır.

Konuyu aydınlığa kavuşturmak için bundan 40 yıl önce Serbest Fırka döneminde Ağaoğlu ile Şevket Süreyya arasındaki polemiği hatırlatalım :

Şevket Süreyya ve Limancı Hamdi ve benzerleri iktisadın bir bilim olmadığını ileri sürüyorlardı. Bunlara göre iktisat, başka bir deyimle, Adam Smith'in bulguları iktisat bilimini kurmak yani emek-tabiat-sermaye arasındaki ilişki ve bağlantıları saptamak değil, ingiliz ticaret burjuvazisinin çıkarlarını garanti edecek bir enstrüman idi. Nitekim, bu alet sayesinde, İngiltere'de zahire kanunları, gemicilik kanunları meşrulaştırılmıştı. Şevket Süreyya'ya göre iktisat bir bilim olamaz. Çünkü emek-tabiat-sermaye arasında bir bağlantı yoktur. Kudretli kişiler, bu bağlantıyı diledikleri şekle sokabilirler. Şevket Süreyya ve arkadaşları, iktisadı bir bilim saymak, kud-

retli kişilerin (yani İ. İnönü ve onun partisinin) emek-tabiat-sermaye arasında makul bir bağlantı kurmalarını önleme, başka bir deyişle, devletçiliğe bilimi baraj yapma çabasıdır diyorlardı.

Buna karşılık Ağaoğlu, iktisadın bir bilim olduğunu, emek-tabiat-sermaye arasında bir ilişki ve bağlantı bulunduğunu, kudretli kişilerin bunlar arasında diledikleri ilişkileri değil, olması zorunlu ilişkileri kurabileceğini öne sürüyordu. Ağaoğlu iktisatçı değildi. Hukukçu idi. İktisadın bir bilim olduğunu, kabul ediyor, emek-sermaye-tabiat ilişki ve bağlantılarını, fert-Devlet ilişkileri, tabiat-zaruret ilişkileri şeklinde ele alıyordu, yani üretim süreci içinde mütalea etmiyordu. Bundan ötürü, klâsik ekonomi politik ile, Fizyokratlar ile Mançester sanayicileri ve Hindistan Kumpanyası tüccarları arasındaki ilişkiyi, bağlantıyı göremiyordu. Aslında Ağaoğlu haklı idi. Ancak, iktisat bilgisi yeterli olmadığı için, ekonomik olayları hukuk ile açıklamaya kalkışıyor, gülünç duruma düşürüyor ve Şevket Süreyya ile Limancı Hamdi karşısında bocalıyordu.

Türkiye'de uzun yıllar iktisadın bağımsız bir bilim olduğu kabul edilmezdi. Hatta iktisat, üniversitede ayrı bir fakülte değil, Hukuk Fakültesi'nin tâli bir disiplini idi. İktisat, hukukun emrinde tâli bir disiplin, bir alet, bir norm olarak düşünülürdü. Aynı şeyi sosyalizm için de söylemek mümkündür. Sosyalizm, uzun süre, sosyal politiğin bir türü olarak ele alınmıştır. Memleketin yüksek çıkarları sosyalizmin uygulanmasını gerektiriyorsa C.H.P.'nin sosyalizmi uygulayacağını Nevzat Tandoğan söylememiş miydi? Bayar da, memleketin yüksek menfaatleri sosyalizmin uygulanmamasını gerektirirse bunu D.P.'nin uygulayacağını belirtmemiş miydi? Bu demeçler, Tandoğan'ın, Bayar'ın, sosyalizmi bir tür sosyal siyaset saymalarındandı. Nitekim Ülkü dergisinde Ahmet Nesimi, sosyal siyasetin bir türü gözüyle bakmıştı.

Sosyalizmi bir bilim olarak ele almak, sosyal faaliyetleri, diyalektik kanunlarının bulgularına göre gerçekleştirmek demektir. İktisatı da, sosyalizmi de bilim olarak almak kudretli kişilerden, keyfî cebir ve şiddetten, kısacası, Blankilici'likten, Bakuninci'likten ve onun varyantlarından uzaklaşma, marksizme yönelme demektir. İktisadı, sosyalizmi bilim olarak ele almamak son tahlilde, marksizmden uzaklaşmak demektir. Başka bir deyişle, sosyalizm bir bilim olarak ele alınmadıkça, bir sosyalist teori kurulmadıkça bir sosyalist eylem de söz konusu olamaz.

Eğer bir yerde sosyalist bir eylem varsa, orada mutlaka

ya bilfiil ya da bilkuvve bir sosyalist teori de vardır. Bilkuvve teori demek henüz şekillenmemiş, billurlaşmamış, ampirik halde, sağ-duyuya dayanan bir teori demektir. Sosyalist eylem geliştikçe bilkuvve teori, bilfiil teoriye dönüşür. Bilkuvve teorinin, eylem yoluyla, bilfiil teori haline gelmesi teorinin lüzumsuzluğu, anlamsızlığı demek değildir. Tekrar edelim: teori olmadıkça eylem olmaz. Görüldüğü gibi, biz, bir sosyalist teorinin mevcut olduğu ya da olacağı kanısındayız. Fakat, sosyalizmin ne olduğunu ya da ne olabileceğini göstermedik henüz. Sosyalizmin bilfiil bir teorisinin olabileceğini göstermek, bilkuvve teorinin, hangi hallerde bilfiil teoriye dönüşebileceğinin saptanmasını, bir **existence** analizi yapmamızı gerektirir. **Existence** analizlerinin mantıksal matematikle yapıldığı bilinmektedir. Biz de, mantıksal matematik bulguları ile teorinin **existence** analizini yani bilkuvve teoriden bilfiil teoriye dönüşümün açıklamasını yapalım ve sosyalizmde bu niteliklerin olduğunu gösterelim:

Sosyalizmin teorisi niçin vardır? Etken ve tepken nedir?

Geçen yazımızda da belirttiğimiz gibi, teori, deneylerin bilinçte genelleştirilmesi, sisteme bağlanması ve bu sistemin somutlaştırılmasıdır. Deneylerin bilinçte genelleştirilmesi ve sistemleştirilmesi ile yetinilmesi faraziyedir. Ancak sistem somutlaşırsa teori olur. Mesela, Navier faraziyesi, izafiyet teorisi gibi. 1917 Bolşevik ihtilâline kadar marksizm bir faraziye idi. 1917'den sonra bir teori olduğu gerçekleşti.

Bu tanıma göre, teori, iki kısmın bütün olarak ele alınmasıdır:

1 — Deneylerin sistemleştirilmesi, başka bir deyimle, somut durumların soyut duruma dönüştürülmesi,

2 — Sistemin hayata dönüştürülmesi, yani soyut durumların somut duruma dönüştürülmesi.

İki farklı nesnenin bir araya getirilip yeni bir şeyin ortaya çıkarılmasına **diftong** denir (Fransızcada **a** ve **i** harflerinin bir araya gelerek **e** sesini vermesi gibi).

Bu açıklamaya göre sosyalizm bir diftong'dur: sistem ile eylemin bir diftong'udur. Bilfiil veya bilkuvve sistem mevcut değilse eylem; bilfiil veya bilkuvve eylem mevcut değilse sistem olamaz.

Sistem ve eylem birliğini teoriyi meydana getirir. Sistem ve eylem birliği bir yapı analizidir.

Şimdi, tabiatta, toplumda, düşüncede de sistemi tanımlayalım. Konuya tabiat sistemi ile girelim. Sistem etkenlerin dinamik olarak denkleştirilmesidir. Tabiatta, toplumda, düşüncede iki çeşit etken vardır:

1 — **Aktif etken:** tabiatta, toplumda, düşüncede bilfiil varolan etkenlere aktif etken veya kısaca **etken** denir: kas kuvveti, su kuvveti, elektrik kuvveti, mıknatıs kuvveti gibi.

2 — **Passif etken:** tabiatta, toplumda düşüncede bilfiil varolmayıp, aktif etkenlerin etkisiyle varolan etkenlere pasif etken, ya da kısaca **tepken** denir: merkezkaç kuvveti, sürtünme kuvveti, şekil değiştirme kuvveti gibi.

Üretimde de böyle iki çeşit etken vardır: Tabiat-emek-sermaye üretimin aktif etkenidir. Bunların biraraya gelmesiyle vücud bulan ürün tüketilir. O halde tüketim, üretimin pasif etkeni veya kısaca tepkenidir. Tüketim olmazsa, üretimin aktif etkenlerine rağmen üretim yapılamaz. Mecelle dili ile söylersek «müşterisiz meta ziadır». Hiç bir üretici zia etmek (kaybetmek) için üretim yapmaz. O halde tüketim üretimin bir etkenidir. Ama pasif etkeni! Sistem aktif ve pasif etkenlerin dengeleşmesi halidir.

Şimdi aktif ve pasif etkenlerin dengeleşmesini bir maddî örnekle açıklayalım:

Bir tahta masanın üzerine ağırlık koyalım. Bu ağırlık masa tahtasının liflerinde şekil değiştirme kuvvetlerini (yani tepkeni) yaratır. Şekil değiştirme kuvvetleri, masa bel verince, konan ağırlıkla dengeleşir, yani masayı etkileyen etken ile, masanın şekil değiştirme tepkenleri toplamı sıfır haline yani bel verme haline gelir. Ağırlığı artırırsak bel verme fazlalaşır ve yeni bir denge kurulur. Ağırlığı arttırmaya devam edersek, masa parçalanır ve tepken de ortadan kalkar. Etheni (F) [örneğimizde masaya konan ağırlık], etkenin etkilediği cismin kitlesine (m) [örneğimizde masa], cisimde beliren ivmeye (a) [örneğimizde bel verme miktarı], birleştirmeyi (+) şeklinde gösterirsek:

$$\bar{F} \ (+) \ (- \ m \ \bar{a}) \rightarrow o$$

d'Alembert bağlantısını yazabiliriz. Kanımızca d'Alembert bağlantısı, diyalektiğin temel denklemidir. Bu, etken ile tep-

kenin bir bütün olarak, bir diftong olarak ele alınışının, dengeleştirilmesinin ifadesidir.

Biz Eflatun - Proclus - Hegel'den gelen diyalektiğin Marx'ta materyalist biçime dönüşmesinde d'Alembert'i bir ara nokta sayıyoruz. Bu konuyu bir başka yazımızda inceleyeceğiz.

Etkeni ve tepkeni tanımladıktan sonra bunların bir diftong teşkil etmesi için, sisteme gidilebilmesi için [örneğimizde F (+) (- ma) → o] bağlantısının gerçekleşmesi için etkenin etkilediği cismin unsurları ile, şekil değiştirme güçleri arasında bir dengenin kurulması gerekir. Örneğimizde masanın bel vermemesi halinde: a) masanın kalın olması, veya b) şekil değiştirme gücünün yetersiz olması gerekir. Yani masanın bel vermemesi için: ya 1) masaya fazla ağırlık konmaması ya da 2) tahtanın kalın olması gerekir.

Aynı durum toplum olayları için de geçerlidir. Kapitalist üretim tarzında, işçiler sosyalist bir düzenin, kapitalistler ise kapitalist düzenin geçerli olmasını öngörürler. Buna göre, işçilerin kuvvetliliği oranında sosyalistliğin geçerli olması gerekir. Oysa bu görüş doğru değildir çünkü: işçilerin nicel ve nitel kuvvetlenmesi, kapitalistlerin de nicel ve nitel kuvvetlenmesiyle orantılıdır. Sosyalizmin gelişmesi, sosyalizmden yana güçlerle sosyalizme karşı olan güçlerin nitel ve nicel farkının büyümesi ile tartar. Matematiksel olarak sosyalizmden yana güçleri **y**, sosyalizme karşı güçleri **k** ile gösterirsek [d(y-k)/dt] sıfırdan büyük olmalıdır. Genellikle T.İ.P. ideologları Türkiye'de sosyalizmin gelişmesini bu tarzda yani bir deferans şeklinde değil, doğrudan doğruya işçinin bilinçlendirilmesine bağlamaktadırlar. Yani (dy/dt) yi sıfırdan büyük kılmada görmektedirler.

Bu yanlış tutum (T.İ.P.) i Türkiye halkından tecrit etmiştir, devrimci atılımı yanlış yola yöneltmiştir.

Buraya kadar söylenenleri şöyle özetleyebiliriz:

1 — Sosyalizm bir bilimdir, bir fen değildir,

2 — Sosyalizm bir teoridir, bir doktrin değildir.

3 — Sosyalizm, kapitalizmi sistem, sosyalizmi kontenjan olarak ele alan bir bilim dalıdır.

Şimdi Türkiye'de sosyalizmin teorik meselelerine değinelim :

Türkiye'de sosyalizmin teorik meseleleri

Türkiye'de sosyalizmden yana yada sosyalizme karşı olan güçlerin eylemlerinin bilfiil veya bilkuvve teorik meselelerini tarih sırasıyla ele alalım:

I — Türkiye'de sosyalizm ile ilk ilgilenenler, bildiğim kadarıyla, Cevdet Paşa ve Söylemezoğlu Etem Pertev Paşadır.

Cevdet Paşa, İstanbul Belediye Kütüphanesinde «Tezakir-i Cevdet» elyazmalarında, sosyalizmi, iştirak-i emval ü iyal (mallarda ve ailede iştirak) şeklinde tanımlamakta ve bunun islâmî Alevîlerden, Mazdekçilerden, Babekçilerden Batı'ya geçtiğini anlatmakta ve bunun sunnîlikle bağdaşmadı-,ını öne sürmektedir.

Söylemezoğlu E, Pertev Paşa, imzasız yayınladığı «Kızıl Bayrak» makalelerinde Paris Komün Hareketini (Hakaik-al-Vakayi) de anlatmaktadır. Sosyaizmi tıpkı Cevdet Paşa gibi belirtmekte ve ona karşı çıkmaktadır.

E. Pertev Paşa, kanımızca, sosyalizme inanmış bir kişidir. Ancak günün şartlarından dolayı, sosyalizmi değil, o devir Türkiyesinde sosyalizm sanılan **(İştirak-i Emval ü İyal)** i reddetmiştir. E. Pertev Paşa'nın poligamik aileyi reddetmesi ve monogamik aileyi savunması ilginçtir. Softalığın yaygın olduğu bir dönemde bunu yapması çok önemlidir.

II — Sosyalizmin **İştirak-i emval ü iyal** olmadığını ilk defa «Tercüman-ı Şark»ta Şemsettin Sami Bey öne sürmüştür. Şemsettin Sami'ye göre, sosyalistlik bugün bizim sosyal adaletçilik, sosyal devletçilik, sosyal güvenlikçilik, orta solculuk dediğimiz öğretidir. **Gotha Programı**'nı göklere çıkarmadır. Şimdi Gotha Programını özet olarak verelim :

I) a — Üretici emek her türlü servetin ve her yürlü kültürün kaynağıdır. Üretici emek, ürünü ancak toplum tarafından ve toplum içinde yaratır. O halde, ürünün tümü eşit hakla topluma ait olmalıdır.

b — Kapitalist toplumda üretim araçları ve toprak, kapitalistin tekelindedir. İşçi sınıfını ücretli köle haline getiren de budur.

c — Emekçinin ücret köleliğinden kurtulması, üretim araçlarının ve toprağın özel mülkiyetten çıkarılması, kollektif mülkiyete dönüşmesi,

d — ve ürünün toplum tarafından üleştirilmesi gerekir.

e — Çalışanlar sınıfının kurtuluşunu emekçiler sağlayacaktır. Diğer sınıflar buna karşıdırlar.

f — İşçi sınıfı, enternasyonal çapta bir çaba ile enternasyonalizmin gerçekleşmesi için işbölümüne dayanan işbirliği gerçeği gereğince, ulusal devlet içi çabaları esas alır.

Gotha Programı'nın ikinci kısmı bu soyut önermeleri somutlaştırır. Şemsettin Sami Bey soyut önermelere hiç değinmez, somut önermeleri aynen benimser. Şimdi bu somut önermeleri sıralayalım :

II) Bu hususların gerçekleştirilmesi için Gotha Programı şu önerilerde bulunur:

1 — Genel oy, ve medenî gizli oy - açık tasnif,

2 — Yasaların forumda yapılması, savaş-barış için referanduma baş vurulması (yani yasamanın millileştirilmesi),

3 — Askerliğin millileştirilmesi ve halkın silahlandırılması,

4 — Fikir, vicdan ve ibadet hürriyetinin konulması,

5 — Profesyonel adaletin kalkması yani jüriye başvurulması,

6 — Eğitimin millileştirilmesi.

Bu teknik esasların pratiğe dönüştürülmesi ise şöyledir :

1 — Yasalardan, hürriyeti sınırlayan hükümlerin kaldırılması,

2 — Tek, müterakki gelir vergisi ödenmesi,

3 — Sınırsız örgütlenme hakkının tanınması,

4 — Ücretli mecburi hafta tatili, sosyal adaleti, sosyal güvenliği, sosyal sağlığı sağlayacak bir iş kanununun düzenlenmesi.

Geçen yazımızda da belirttiğimiz gibi sosyalist olmayan, sosyal devletçi, sosyal refahçı, sosyal adaletçi bir çok ülke-

de, yukarda belirtilen hususların bir kısmı, mesela, müterakki gelir vergisi uygulanmaya başlanmıştır. Amnıa o ülkelerde işçi sınıfı yine huzura kavuşmamıştır. Sosyal devlet, sosyalist devletin halledeceği meseleleri hiçbir zaman halledemez.

Şemsettin Sami Bey, sosyalizm ile sosyal devletçiliği sosyal adaletçiliği birbirinden ayıramamıştır.

Hemen şunu belirtelim ki, yakın tarihlere kadar Türkiye'de sosyal devletçilik, sosyalistlik sanılırdı. Nitekim T.İ.P. organının adı **Sosyal Adalet** idi (T.İ.P.) sosyal devletçiliği, uzun süre sosyalistlik olarak ortaya atmıştı. Nitekim T.C.K. (142) uygulamaları, 1961'e kadar bu doğrultuda idi. Sosyal adaletçiliği, sosyal devletçiliği, v.s.yi savunma Üçüncü Enternasyonal sosyalistliği sayılırdı.

Türkiye'de, siyasî iktidarı almadan, sosyalizmi benimseyen kişilerin sosyalizmi gerçekleştirme eğilimi 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır. Sosyalizmi, kapitalist üretim içinde, sosyalist üretim sektörleri kurarak gerçekleştirme (Serveti Fünun) sosyalistlerinin ortak isteğidir. Fakat böyle bir topluluğu kuramamışlardır. Tevfik Fikret'in «Yeşil Yurd» şiiri bu özlemi dile getirir. Bunlar Yeni Zelanda'da, daha sonra da Manisa'da bu işi yapmayı tasarlamışlardı. İngiliz - Boer savaşında Serveti Fünun sosyalistlerinin İngilizleri tutmaları üzerine İsmail Safa'nın Sıvas'a sürülmesi bu isteği geçersiz kılmıştır (Serveti Fünun sosyalizmini, ilerde yayımlayacağımız Serveti Fünun Edebiyatı yazı dizisinde derinliğine ve genişliğine ele alacağız).

Oysa Türkiye'de ikinci Tabaka Melamileri, özellikle **Hamzavî**'ler bu hususu gerçekleştirmişlerdi.

Göynük'te Bıçakçı Umur (Ömer Sekini), Kâğıthane'de ve Silivri'de Sütçü Beşir (Beşir Lebenî), İstanbul'da Zeyrek'de Peştamalcı Ali (İdris Muhtevî) bunu fiilen uygulamışlardı.

Pek doğaldır ki bunlar sosyalist oldukları için değil, Alevî oldukları için bunları yapmışlardı. Hemen belirtelim ki, Alevîlik ilkel sosyalistlik yada komünistliktir. İsmailî, Nusayrî, Alevîler (Yedi İmamcı'lar) ve Bogomiller, ünitaristler ilkel komünisttirler.

Osmanlı İmparatorluğu son tahlilde, Benaluka (Bosna) yani [Bogomil - Unitarist - Katar] - Bağdat yani [Yedi İmamcı - On İki İmamcı - Babaî...] birliği, başka bir deyişle, ilkel komünistler birliği idi.

Üçüncü Tabaka Melamîleri sünnîdirler. (1908) Meşrutiyet ve (1911) Halaskârî Zabitan ihtilâllerini ve daha başka devrimleri yapan güçlerin muharrik gücü Üçüncü Tabaka Melamîleridir.

M.N.P. ve onu izleyen M.S.P.'nin muharrik gücü bu dördüncü Tabaka Melamîleri (yani Musa Carullah - Abdülaziz Efendi - Hasip Efendi - Mehmet Efendi şakirtleri)dirler. Dördüncü Tabaka Melamîleri, Mehmet Efendi şakirtleri, M.S.P.'ni terkedeceklerdir.

III — Türkiye'de sosyalizmden dem vuranlar, genellikle, 1872'de kurulan AMELEPERVER CEMİYETİ'ni Türkiye sosyalizmine köken yaparlar. Bu görüş geçersizdir. Çünkü bu derneğin asıl adı **Amelperverdir.** Sadece Hayrettin Paşa'nın (Polonyalı Karlski) Terakki Gazetesi buna Ameleperver Cemiyeti demektedir. Tüzüğü ve programı incelenecek olursa bu kuruluşun sosyalist değil, kapitalist bir kuruluş olduğu derhal ortaya çıkar. Çünkü bu kuruluşun amacı, müteşebbislere, burjuvalaşmak isteyen Tiers Etat'ya faizsiz borç vermektir. Borç alanlar derneğe üye olmaktadır. Cemiyete aidat ödemektedir. Cemiyetin geliri üye aidatı, teberruları ve yılbaşlarında verdikleri balo hasılatıdır. Cemiyetin kurucuları Galata Yahudi - Rum - Ermeni bankerleridir.

Genellikle teşebbüslerin arttığı ve ona paralel sermayenin bulunmadığı dönemlerde ve ülkelerde bu eğilim gelişir. Buna teknokrasi denir. Bizde M.S.P.'ndeki Dördüncü Tabaka Melamîleri dışındaki teknik elemanlar bu nitelikte dir. Bizde sosyalist bilinç yeteri kadar gelişmediğinden teknokrasiyi sosyalizm sayanlar çoktur.

4 — Türkiye'de sosyalizmi ideal olarak değil, motif olarak benimseyenler vardır. Bunları üç bölükte toplamak mümkündür :

a — Millî bağımsızlıklarını sağlamak isteyen azınlıkların sosyalizmi motif olarak öne sürmeleri. Başka bir deyişle, enternasyonal motifle nasyonalizm yapmak.

b — Enternasyonal kapitalizme karşı millî burjuvaziyi eleştirme çabaları gösteren ülkelerde, enternasyonal kapitalizmin millî burjuvaziye karşı sosyalizmi önermesi.

c — Yönetici sınıfın (bürokratların) kapitalistleri bertaraf edip kendilerini kapitalistlerin yerine geçirmede sosyalizmi önermeleri.

Birincisine, Ermenilerde, Bulgarlarda beliren sosyalizmi (Beynelmilel değil Fevkalmilletcilik öğretisini) Millî Mücadele yıllarında Celâl Bayar'ın kurduğu Türkiye Komünist Fırkası'nı örnek olarak gösterebiliriz.

İkincisine örnek olarak Belçika kapitalizmine karşı City'nin önerdiği Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı gösterebiliriz. Sosyalist Hilmî, Pertev Tevfik ve benzerleri Vitali Efendi yoluyla Kürt Şerif Paşa ya; Kürt Şerif Paşa da Ernest Cassel yoluyla City'ye bağlı idi.

Üçüncüsüne örnek olarak Kıvılcımlı sosyalizmini gösterebiliriz. Ekrem Acuner'in açıkladığına göre onu yurd dışına kaçıranlar, sahneye çıkaranlar bürokrasinin bir kanadı idi.

Gelecek yazımızı motif ve ideal olarak sosyalizmin ayrıntılarına ayıracağız.

Dördüncü ve son yazımızı da Türkiye'nin Avrupa - Hindistan eklemliğinde, eklemliğin, ve A.E.T. ile bütünleşmede bütünleşmenin ve ilk yazımızda sözkonusu ettiğimiz diğer konuların bilfiil ve bilkuvve beliren sosyalizmin teorik meselelerine ayıracağız.

(Devam edecek)

EDEBİYAT

VE

SANAT

Mehmet Arıcan

SÖZE YENİ BAŞLADIK

bu devran boşuna dönmedi
boşuna akmadı bu kanlar,
bu cephe boşuna yarılmadı
keyf için kazılmadı bu siper.

biz büyürken kanımızda,
mekanik bir nalça sesi
ısıtırken yüzünü
yakılan kitaplarımızda
bir bildiği vardı
bizim de bir bildiğimiz var elbet.

kavga terlerinde büyütülen çocuğun
hücrelerden sesi gelen ışığın
ve omuz omuza dostluğun
ve tekmelenmiş duvarların
bir bildiği var elbet,
daha bitmedi sözümüz.

daha bitmedi sözümüz.
direncimiz nice türkü olacak
bastığımız toprakta nice devrim açacak
halkımızın sevdası nice ışkın verecek
hele beklen
daha yeni başladık.

nisan-74

DARAĞACINDAN NOTLAR

ODA YAYINLARI, ÇAĞIMIZIN EN ÖNEMLİ KİTAPLARINDAN BİRİNİ: ÇEKOSLOVAKYA'NIN BÜYÜK DEVRİMCİ YAZARI JULİUS FUÇİK'İN **DARAĞACINDAN NOTLAR**'INI (1) YAYINLADI. FAŞİZME VE ONUN CELLATLARINA KARŞI DİRENMENİN EN YÜCE ÖRNEKLERİNDEN OLAN BU ESERİ BÜTÜN DEVRİMCİLERİN, BÜTÜN AYDINLARIN, BÜTÜN İŞÇİLERİN MUTLAKA OKUMALARINI ÖNEMLE DUYURURUZ. SADECE İŞKENCELERE DEĞİL, HAPİSHANEDEKİ HAYATA DA DAYANMANIN, DEVRİMCİ TEORİ VE PRATİKTEN KIL PAYI AYRILMKSIZIN GELECEK AYDINLIK GÜNLER İÇİN YILMADAN MÜCADELE ETMENİN ONURUNU, GÜZELLİĞİNİ BU KİTAPTA BULACAKSINIZ. AŞAĞIDAKİ YAZILAR **DARAĞACINDAN NOTLAR**'A YAZILMIŞ TANITMA YAZILARIDIR. BU ARADA, ŞEMSA İLKİN'İN ÇEVİRİSİNİN GERÇEKTEN BAŞARILI OLDUĞUNU DA BELİRTMEK İSTERİZ.

ORHAN SUDA

Darağacından Notlar Hakkında

James Aldridge

Iris Morley, bir kitabında şöyle yazıyor: «Bazı durumlarda bir adamı öldürmek ona yapılabilecek en büyük kötülük değildir.» Naziler, yalnız öldürmede değil, yalnız fizik işkencede değil, insanı aşağılama, onurunu kırma, umuduna ve hayata bağlılığını yoketme ve ussal

yetilerini yitirmede de uzmandılar. Üstünlük tutkularını beslemek için aşağılık diye sınıflandırdıkları Slav, Yahudi ve Komünistleri zulüm ve işkenceyle fizik ve manevi bakımdan yoketmeyi kendilerine görev sayıyorlardı.

Ama onlar çoktular, Nazilerin, hayatlarını ve inançlarını yoketmek için ellerinden geleni yapmalarına rağmen tükenmez Slav, Yahudi ve komünist vardı. Fuçik'e işkencede bildikleri bütün yöntemleri uyguladılar ve manevi baskı yaptılar, ama bu kitabın yazarı, bir deri bir kemik kaldığında bile, son nefesini verirken bile, hem de maddi ve manevi bakımdan onlardan üstündü, yüceydi. Bu yüceliği kitabının her satırında görebilirsiniz.

Siz, komünistler, sosyalistler, İngilizler, bu kitabı okuyun, sonra yollarınızı yürürken bu adamın kendine ve başkalarına olan inancının kaynağını düşünün.

Bu kitabın dehşetinden ürkmeyin, kitabı bitirdiğinizde, faşizmin kanlı zulmünü değil bu zulüm karşısında insanlığından, onurundan, inancından hiç bir şey yitirmeyen adamı, Fuçik'i düşüneceksiniz. O, bu kitabıyla, bize, insanlık onurunu korumanın yordamını öğretti, Özünde, bu yazılar hiç de **darağacından notlar** değil, zafer yolundaki insanlığın bir öncüsünün bulunduğu ileri noktadan geriye, bize gönderdiği bir **mesaj**'dır.

İngilizce Bu Basıma Önsöz (1)

Aloys Skoumal

Jack Lindsay'e (3), Julius Fuçik'in **Darağacından Notlar** adlı kitabının İngilizce basımına kısa bir giriş yazacağıma, istekli ama biraz da düşüncesizce, söz verdiğimde bu görevin güçlüklerini kavramış değildim. Julius Fuçik gibi tepeden tırnağa Çek, tepeden tırnağa insan, tepeden tırnağa bir yeraltı savaşçısı olan bir adam hakkında ne yazabilirdim ki onu yabancı okuyuculara tam gerçeğine, tam derinliğine uygun biçimde tanıtabileyim? Fuçik'in kendine özgü özelliklerini tam olarak yansıtabilmek için onun derin kişiliğine nasıl yaklaşabilirdim? Fuçik'in eşsiz değerlerini, büyüklüğünü ve çekiciliğini kâğıt üzerinde nasıl somutlaştırabilirdim? Bu sorular beni hayli düşündürdü, ve düşüncelerimi kâğıda dökmemi hay-

li geciktirdi. Sonunda onun eşsiz kitabını tanıtmanın en doğru yolunu, yazarın hayatına ilişkin belli başlı olguları yazmak ve bunla kendi sözlerimi eklemek olacağına karar verdim.

Prag'da yirmi üç şubat bin dokuz yüz üç günü Berlin'de idam edilen tarihçi ve eleştirmen, ama her satırını işçi sınıfı ideolojisi açısından yazmış olan Julius Fuçik'in, bir aydın ama kalemini nasıl bir silah gibi kullandıysa silahını da bir yeraltı savaşçısı olarak kullanmış olan Julius Fuçik'in hayatı eylemlerinden ayrılmaz bir hayattır. Fuçik, öğrencilik yıllarından başlayarak, ajitatör, örgütçü ve yazar olarak çalışmış, şaşılacak derecede inandığı sosyal devrime hayatını adamıştı. **Trovba** Dergisinde yazardı. Komünist basına baskı ve yıldırma yöntemleri uygulandığı bir dönemde liberal **Salda** gazetesi Fuçik'i yazar kadrosuna alabilmek için (!) büyük çaba harcamıştı. Fuçik, ayrıca, **Rude Pravo, Halo Noviny** adlı günlük gazetelerde de yazardı. Fuçik, sırf kendi yetenekleriyle, zekâsıyla, bilimsel bir temeli olan bilgisiyle değil, taviz vermez ve korkusuz tutumuyla da kendisini kabul ettirmesini bildi ve bunun sonucu olarak da genellikle büyük saldırılara, büyük cezalara hedef oluyordu.

Sovyetler Birliğine iki kez gizli olarak gitti. 1930 yılında yaptığı ziyaret kısa sürdü, ikinci gidişinde, 1934-1936 yılları arasında Rusya'da kaldı. O arada Orta Asya'yı da dolaştı. Alman işgalinden sonra Çekoslovakya'da kaldı, illegal yayınlar örgütledi ve yönetti, Komünist Yeraltı Hareketinin liderlerinden biri olarak 1942 Nisan'ında tutuklandı, on sekiz ay sonra da idam edildi.

Prag'daki hapishanelerin en ünlülerinden biri olan Pankrast'da kaldığı günlerde yazdığı ve sempatizan bir Çek gardiyan eliyle dışarı çıkarttığı bu yazılar, hayatı boyunca yazdığı birkaç düzine yazının en güzelleridir.

Celladın ipinin gölgesinde, işkencecilerin kan içinde bıraktığı parmaklarla yazılmış bu yazılar, insanlığa olan inancın, insanlığın gelecek mutlu günlerine inanmanın verdiği güçlülüğü de kanıtlamaktadır. Ortaçağ şartları içinde güzel olan ortaçağ yiğitliğinin yaşadığımız çağda güdük kaldığını gösteren çağdaş yiğitlik; onun yiğitliği halkın yaratıcı gücüne, halkın geleceğine inanmışlığın geleceğe giden yolları kesmiş olan gerici

zalim güçlerle savaşmanın bilinçli olmanın boyutları içindedir. Çağdaş yiğitliğin bir örneğidir Fuçik. Halkın güzelliklerini, iyi, doğru, sağlam yanlarını özümlemiş, daha doğrusu, yaşayacak olanı kendi yapısında kişilik haline getirmiştir.

Onun halka verdiği önem halkın dilini kullanmasından da belli. Halkın söyleyiş güzelliklerini, esprisini ama hiç zorlamasız kullanmıştır. Fuçik, nasıl sosyal alanda köhne olanı yıkmaya, yeni ve yaşayacak olanı yapmaya hırslı bir mimarsa dil alanında da halkın güzelim malzemesini anıtlaştıran bir mimardır. Bu yazılarındaki olgular, canlı ve düzenli bir biçimde yansıtılmıştır. Bölümlerden bazıları özellikle insan tasvirleri, gazeteci olan Fuçik'in eşsiz bir üslûçpu olma yolunda şaşılacak gelişmeler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ne yazık ki, Fuçik, Çekoslavakya'nın işgalinden bir gün sonra başladığı ve tamamlayamadığı romanından başka edebi yeteneklerini geliştirme fırsatı bulamamıştı. Ama, edebi gücü, bir bakıma, incelemelerinde ve eleştirel yazılarında da kendini göstermektedir. Yeniden Canlandırma Döneminin kadın romancılarından Bozena Nemcova ve 1848 devrimcilerinden Karel Sabine üzerine yaptığı incelemelerde bu yeteneklerini, dikkati çekecek biçimde, kullandığını görüyouz. 19. yüzyılın sonlarında ürünler veren romantik şair Julius Zeyer'in eleştirisinde de bu özelliği görmek mümkündür.

Bir başka deyişle de Fuçik'in bu kitabında beni etkileyen unsur, duygusal ya da edebi değildir. Beni yazıların ruhu etkiledi daha çok. Yazdıkları, Fuçik'in dürüst, güvenilir, duru kişiliğini yansıtmaktadır. Kitaptaki her bir sözcük onun sözcüğüdür. Kitabı okurken onun sesini duymamak elde değil.

Okuyucudan, Fuçik'in, başından geçenleri dramatize ettiği ya da kahramanlara inandığı sanısına kapılmamasını dilerim. Gerçek dışı hiç bir söz yoktur yazılarında. Kitabında, kendini ve duygularını, yeri ve zamanı, baştan sona kadar olduğu gibi yansıtmıştır. Bu kitapta, onun gerçek kişiliği, yürekli, güçlü ve neşeli Fuçik, sanki hayattaymış gibi sade bir biçimde yaşamaktadır.

Benim 1920 yılında tanıdığım Fuçik, bu kitapta soluğunu duyduğum Fuçik'tir.

Fuçik'in kişiliğini, kendi tanıdığım, çağdaşlarının tepkiyle karşıladığı yargılarına sımsıkı bağlı kişiliğini anlatmaya çalışacağım. İnsan olarak, sade, açık yürekli, dostluk duygusu yüksek bir insandı. Geniş bir bilgiye sahipti, eleştirici bir bakışı vardı. Kesin tavır koyarak muhataplarını kışkırtırdı. Orta yol tanımamış biriydi. Tartışmalarda derinleşmeyi sağlar, sonra açık bir dille konuyu toparlayarak devrimci doğrultuda çözüme bağlardı. Christopher Caudwell'in zekasıyla Gabriel Peri'nin militanlığı Fuçik'de birleşmişti. Her ikisiyle de ortak yanı yalnız yargıları ve inançları değil, dürüstlüğü ve ölümden öte köy tanımayan yürekliliğiydi de. Benim anılarımdaki Fuçik, bu Fuçik'tir ve bu kitaptaki devrimci işte bu Fuçik'tir.

Okuyucunun, onun kitabından alacağı bir ders daha var: bu, ulusal psikolojiye ilintili militan karakter gösteren bir derstir. Bu ders, okuyucunun, gelecekte güçlükler karşısında yılgınlığa uğramamasını sağlayacaktır.

Fuçik'e saygım sonsuz. Bu bir anlamda Fuçik'lere, dünya devrimcilerine saygımla özdeştir. Fuçik yaşıyor çünkü. Devrimler sürdükçe de yaşayacaktır.

Bir Not

Augustina Fuçik

Ravensbrück'deki toplama kampında, bir hapishane arkadaşımdan, kocam Julius Fuçik'in 23 Ağustos 1943 de Berlin'deki bir Nazi mahkemesi tarafından ölüme mahkûm edildiğini öğrendim.

Daha sonraki akıbeti hakkındaki sorular ise kampı çevreleyen yüksek duvarlarda yankılanıp kalıyordu.

Hitler Almanya'sının Mayıs 1945'deki yenilgisinden sonra, faşistlerin işkenceyle öldürmeye vakit bulamadıkları mahkûmlar serbest bırakıldılar. Ben de onlar arasındaydım.

Kurtarılmış anayurduma döndüğümde tıpkı, Alman istilâcıları tarafından sürüklenip sayısız işkence cehennemlerine atılan kocalarını, karılarını, çocuklarını, baba-

larını ve analarını arıyan binlerce başka insan gibi ben de durmadan kocamı arayıp durdum.

Ayrıca Julius Fuçik'in, Prag'da Pankarts Hapishanesindeyken notlar yazdığını öğrendim. Hücresine kâğıt ve kalem getiren, sonra kâğıtları tek tek dışarı kaçıran kimse A. Kolinski adlı bir Çek gardiyandı. Bu gardiyanla tanıştım ve sonunda kocamın Pankarts hapishanesinde yazdığı notları bir araya getirdim. Numaralanmış olan sayfalar, birçok sadık insan tarafından saklandıkları yerlerden çıkartıldı ve burada, okuyucuya Julius Fuçik'in hayatı boyunca sürdürdüğü çalışmanın son bölümü olarak sunuluyor.

Ö N S Ö Z

Julius Fuçik

Vücut dimdik, eller dizler üzerinde kenetli, gözler, eski Petchek Bankası olan binanın bir odasının sararmakta olan duvarına mıhlanmış, **hazırol** vaziyette oturmak, elbet, düşünmeye elverişli bir durum olmasa gerek. Ama insanın düşüncelerini hazırol vaziyette durmaya kim zorlayabilir ki?

Kimliğini ve burada ne zaman yaşadığını bilmediğimiz birisi, bir zamanlar, Petchek binasındaki bu salona **Sinema** adını takmış. Almanlar buraya **Islahane** diyorlardı, ama Sinema dahice bir buluştu. Bu geniş salonda sorguya çekilenlerin üzerinde dimdik oturdukları altı tane uzun sıra vardı. Bir sonraki sorguyu, işkenceyi, ya da ölümü bekleyenlerin dimdik ileri bakan gözlerinin tam karşısındaki çıplak duvar, şimdiye kadar filme alınıp da ekran üzerine yansıtılan sahnelerin sayısını kat kat aşan sahneleri oynattıkları bir ekran haline geliyordu. İnsanın bütün bir hayatının filmi, ya da hayatının önemsiz bir anının filmi, anasının, karısının ya da çocuğunun filmi, darmadağın olmuş evinin ya da mahvolmuş hayatının filmi. Yiğit yoldaşlar - ya da ihanet - üzerine filmler. Nazi-aleyhtarı bir broşür verdiğim adamın, yeniden akmaya başlayan kanın, elimi sımsıkı kavrayarak sadakatini sürdürmeme yardım eden elin filmi. Dehşetle ya da cesur kararlarla, nefretle ya da sevgiyle, korkuyla ya da umutla dolu filmler. Sırtımız hayata dönük,

burada her birimiz her gün kendi gözleri önünde ölüyordu. Ama hepimiz yeniden doğuyorduk.

Hayatımın filmini yüz kere, binlerce ayrıntılarıyla gördüm. Şimdi onu yazmaya çalışacağım. Celladın ipi, ben bitiremeden boğazımı sıkarsa, geride **mutlu son**'unu yazacak milyonlarca insan var.

(1943 ilkbaharında, Prag'daki Pankarts Gestapo Hapishanesinde yazılmıştır.)

NOTLAR:

---

(1) **Darağacından Notlar,** Oda Yayınları, çeviren: Şemsa İlkin, Fiyatı: 10 lira.

(2) Stephen Jolly çevirisi: Key Books yayınları, 1951. Londra.

(3) Key Books. Anahtar kitaplar adıyla gerçekten sosyal mücadelenin anahtar kitaplarını yayımlamış olan bir sosyalist şair.

Mehmet Ant

YILGINLIK EDEBİYATINA BİR ÖRNEK: KANAYAN

Türkiye'de 12 Mart sonrası, hâkim sınıfların halka karşı en ağır baskı ve zulüm uyguladığı bir dönem olarak tarihe geçecektir. Böyle dönemler daima halkın mücadelesini hedefinden saptırmaya çalışan maceracı, teslimiyetçi ve gerici düşüncelerin alabildiğine boy verdiği ortamlar yaratmıştır. Hâkim sınıflar, Türkiye'de de böyle bir ortam yaratılması için, kaba kuvvetin yanısıra, ideolojik planda da vargüçleriyle çalışmaktadır. Büyük burjuvazinin yazarları, halk kitlelerine susmayı, gençliğe uslu durmayı öğütlemekte, «yoksa fena olur» yollu tehditler savurarak, aba altından sopa göstermektedirler. Halkın mücadelesinin bu şekilde dizginlenmesine, durdurulmasına imkân yoktur. Fakat ne var ki, sınırlı bir ölçüde de olsa, hâkim sınıfların yaydıkları gerici fikirler halkın belirli kesimlerini etkileyebilmekte, bu fikirler bazı küçük burjuva aydınlarında da yankılarını bulabilmektedir. Burada, Erdal Öz'ün **Kanayan** adlı hikâye kitabında tesbit ettiğimiz bazı hatalı görüşleri, bu açıdan ele alarak eleştireceğiz.

Kanayan, çoğu 12 Mart sonrasında yazılmış hikâyeleri içeriyor ve okuyucuya şu sözlerle tanıtılıyor: «Erdal Öz'ün yaşadığımız son bir kaç çalkantılı yılın verimi olan hikâyeleri, yalnız çağını kavramakla yetinmeyen, geleceğe dönük çözümler, yorumlar da öneren, getiren, sanatçı sorumluluğunun bilincini ortaya koyan ürünlerdir.» **Milliyet** gazetesi Sanat ilâvesinde yayınlanan bir konuşmasında, yazar, «Sanatçı kavganın içinde olmalıdır.» diyor.

Bu «kavga»yı bir kalem kavgası olarak değil, halk kitlelerinin devrimci mücadelesi olarak kavrayan bir okur, bu tanıtıcı sözlerden sonra bir umutla hikâyeleri okumaya girişiyor. «Çağını kavrayan» yazardan, en azından içinde yaşadığımız «son bir kaç çalkantılı yıl»ı devrimci bir şekilde ele almasını bekliyor. Hikâyelerde, hâkim sınıfların halka karşı nasıl amansızca saldırdığı, baskı ve sömürüyü nasıl arttırdığı, demokratik hak ve hürriyetlerin nasıl gaspedildiği, grevlerin nasıl yasaklandığı, köylere nasıl komando baskınlarının tertiplendiği, nasıl binlerce devrimci ve yurtseverin zulüm uygulanarak hapishanelere atıldığı ve bütün bunlara karşılık halkın mücadelesinin nasıl değişik boyutlar kazandığı, halkın zulme karşı nasıl direndiği, bu direnişi sürdürme yolunda nasıl azimli olduğu ve bunun gibi meselelerin bir sanat muhtevasıyla işlenmiş olacağını umuyor. Çünkü son bir kaç yılın gerçeği budur. Oysa, kitabı okuyunca içinde yaşadığımız dönemin, halkımızın devrimci mücadelesi için ifade ettiği anlam üzerinde durulmadığını görüyoruz. Bu durumda akla şu sorular geliyor: Yaşadığımız «çalkantılı yıllar»ın bu en temel meseleleri göz ardı edilerek «geleceğe dönük çözümler» getirilebilir mi? Eğer getirilebilirse, bu çözümler hangi sınıflara hizmet eder? **Kanayan**'ı değerlendirirken, bu soruyu da göz önünde tutmak gerekiyor.

«Devrimci Sanat ya da Sosyalist Gerçekçi Sanat»tan Ne Anlıyoruz?

Yazar, «sanatçı kavganın içinde olmalıdır» diyor. Ancak, kavgacı, mücadeleci, militan, kısaca devrimci sanatın nasıl olması gerektiğinden söz etmiyor. Nedir devrimci sanat ve edebiyat? Devrimci sanat ve edebiyatın özü, halk yığınlarının devrimci mücadelesine hizmet etmesidir, devrimci ruh ve yaratıcılık, proletarya ideolojisi temeline, proleter azmi ve kararlılığı temeline dayanır. Devrimci sanat ve edebiyat, toplumsal ve devrimci ilerlemenin, gerici olan ve değişmez gibi görünen her şeyi yenilgiye uğratacağı gerçeğini yansıtır. Devrimci gerçekçilik budur. İşte bu çerçeve içinde sanat ve edebiyat, halkın devrim davası uğruna mücadele eder. Halkın menfaatlerini savunur ve bunları geliştirmeye hizmet eder.

Sosyalist gerçekçi edebiyat, yeni devrimci edebiyat kişileri nasıl ele alır, «devrimci kahraman»ı nasıl çizer? Herşeyden önce, roman ve hikâyede anlatılan kişiler, mensubu

oldukları sosyal sınıf ve zümrelerin temsilcileridir. Bu kişilerin nitelikleri, düşünce ve davranışları, içinden çıktıkları toplum kesiminin nitelikleri, düşünce ve davranışlarıdır. İnsanları toplum dışında, sınıfların dışında ele almak, ancak burjuva sanatçılarının işidir ve bizzat bu tutumları kendi burjuva dünya görüşlerinin bir sonucudur. Bu bakımdan yazar, bir devrimci kahraman yaratırken, bu tipin hangi devrimci sınıfın mensubu olduğunu tesbit eder ve bu sınıfın temel niteliklerini yarattığı tipte yansıtır. Mesela, söz konusu kişi bir proleter devrimcisiyse, proletarya önderliğinin, disiplinin, mücadele azminin bu kişide dile getirilmesi gerekir. Elbette bu kişinin de zaafları olabilir. Ancak bu zaaflar onun esas karakteri değildir ve geçicidir; çünkü proletaryanın da zaafları vardır. Fakat bu zaaflar onun esas karakteri değildir ve geçicidir. Mutlak olan bir şey varsa, o da proletaryanın nihai zafere ulaşacağı gerçeğidir. Devrimci bir sanatçı, bu ilkelere sıkı sıkıya bağlı kalmak zorundadır. Bu ilkelerden kopmak, gerçeklerden kopmak, devrimden kopmak sonucunu doğurur.

Kanayan'da Devrimci Tipler Nasıl Ele Alınıyor?

Oysa «Kanayan»da, canlandırılan kişiler açısından, muhtevanın esas olarak bir küçük burjuva duyarlığını yansıttığını, burjuva «gerçekçiliği» endişesiyle bu devrimci ilkelerin ihlâl edildiğini görüyoruz. Hikâyelerde «devrimci» olarak canlandırılan kişiler, mücadeleden yılmış, bezgin, yorgun insanlar olarak karşımıza çıkarılıyor.

Mesela, «Kurt» adlı hikâyede, güya «proleter devrimci» bir İsa vardır. İsa, hapisanede, karısıyla görüşe götürülürken, «dünyanın neresinde olduğunu bilmeyen» bir adamdır (S. 35). Görüşme sırasında karısı, bileklerindeki yaraları görüp sorarken, «acılarına ortak olma çabası» gösterirken, İsa onu susturur. Onun aklında karısına cesaret vermek, onu yüreklendirmek, dışarıdan haber sormak yoktur. O sadece karısıyla seviştiği anları düşünür.

Bir işçi sınıfı devrimcisinin asıl yönü bu mudur? Baskı ve zulme karşı direndiği için hapise atılan İsa, halkın mücadelesinin gerek içerde gerekse dışarda devam ettiğini düşünmez mi? İsa'nın iki aydan fazla bir zamandır dışarıyla bir irtibatı olmamıştır. Ve ilk defa böyle bir fırsat ortaya çıktığından karısından tek istediği şey başörtüsünü açmasıdır. Hatta, karısı-

nı karşısında görünce kendisini öylesine kaybetmiştir ki, görüşme hücresinde aralarındaki cam bölmeyi unutur ve karısını öpmeye çalışır: «... kadının ileriye çıkan dudaklarına uzanıp parmak uçlarıyla dokunmak, hafifçe öpmek isteğiyle doldu içi, yüzüyle sokuldu cama...» (s. 40)

Karısı İsa'ya, fabrikadaki arkadaşlarının selamını iletir ve işçilerin aralarında topladıkları yüzelli lirayı ona getirdiklerini söyler. Arkadaşı Mecit Usta'nın «Şimdilik bu kadar oldu, ay başında yine toplayacağız» (s. 40) dediğini anlatır. Bu iyi bir davranıştır. Bir ölçüde de olsa, işçilerin dayanışmasını göstermektedir. Bir proleter devrimcisinin böyle bir dayanışma karşısında göstereceği tepki en azından, işçi arkadaşlarının selamını almak, onlara hapisanede de mücadelenin devam ettiğini duyurmak ve onlara cesaret vermektir. Oysa Erdal Öz'ün, «devrimci işçi»si İsa, kendisine yapılan işkenceleri hatırlıyarak, bu yüzden başının belaya girmesinden korkarak panik içinde bağırır: «İstemem.»

Ülkemizde yüzyıllık bir geçmişi olan işçi sınıfının mücadelesini böyle «işçi»ler sürdürmemiştir. Aydın Demiryolu grevlerini, şanlı 15-16 Haziranları, İsa'nın şahsında canlandıran teslimiyetçi burjuva aydını «işçi»ler değil, bilinçli, faal, inisyatif sahibi, kitlelere önderlik edebilen öncü işçiler yaratmıştır. Halkımızın yakından tanıdığı bu işçi sınıfı önderlerini tanımamak, ancak ve ancak kendi dar dünyalarının sınırlarını aşamamış kitlelerin mücadelesinden kopuk, burjuva aydınlarının işi olabilir.

«Kanayan» adlı hikâyede ise, bir devrimci genç ele alınıyor. Burada da «devrimci tip», kendi içine kapanık, meselelere kendi kafası içinde çözümler arayan bireyci bir kişi olarak çiziliyor. Hikâyede, ananın anlattıklarına göre, bir devrimci gencin bütün eylemi kitap okumaktan ibarettir: «Haftada üç, dört kitap devirdiği oluyordu.» (s. 92), «Parasını aldı mı, doğruca sinemanın üstündeki kitapçıya gider, borcunu öderdi... Tek düşkün olduğu şey kitaptı.» (s. 96) Bu devrimci genç fikirlerini anasına açar, onunla tartışmalara girer. Bir keresinde ana, oğluna şu soruyu sorar: «Peki, ne yapmayı düşünüyorsun?» Devrimci genç bu soruya katıksız bir burjuva tavrıyla cevap verir «Bilmiyorum. (s. 93) Ve yazar, ananın ağzından çizdiği tipi şöyle tamamlıyor: «Aylarca dağlarda dolaşmışlar. Hiç de bilmezdi çocuğum oraları. Nereden bilsin? Büyük kent çocuğu. Hiç çıkmadı ki dışarlara. Çocukluk işte.» (s. 115)

Ne yapacağını bilmeyen, kitaplardan çıkma bu genç, devrimci gençliğimizin bir temsilcisi olabilir mi? Devrimci gençliğimiz bağımsızlık ve hürriyet uğruna uzun yıllar yiğitçe bir mücadele vermiştir, vermektedir. 28 Nisanlardan Kanlı Pazarlara kadar, gençliğimiz bu mücadele yolunda kanını dökmüş, onlarca yiğit kardeşini şehit vermiştir. Ülkemizde devrimci gençler kitapların içinden değil, böyle kitle mücadelelerinin içinden çıkmıştır. Hikâyede anlatılan kişi, gençliğimizin bağımsızlık ve hürriyet kavgasının bir ürünü değil, dar görüşlü küçük burjuva duyarlığının bir ürünüdür. Bu ne yapacağını bilmez küçük burjuva romantiği, bizim anladığımız devrimci genç değildir; bizim anladığımız, bildiğimiz devrimci genç, kendi kaderini halkın kaderiyle birleştiren, halk kitlelerinden öğrenen, bilinçli, sabırlı, kararlı bir devrim sanatçısıdır.

«Kanayan»da Halk ve Faşizm Anlayışı

Ele alacağımız diğer bir nokta, yazarın «Sığırcıklar» adlı hikâyesinde ifadesini bulan, halk ve faşizm anlayışıdır. Devrim dalgasının yükseldiği dönemlerde mangalda kül bırakmayan, kendilerinden başka kimseyi beğenmeyen, burunlarından ötesini göremeyen, gösterişçi, keskin devrimci kesilen küçük burjuva aydınları, devrim dalgasının geçici olarak çekildiği dönemlerde bu gerilemeyi mutlak bir olgu sanıp, karamsarlığa ve teslimiyetçi fikirlere kapılırlar. Bu hatalı görüşlerini yaymaya çalışırlar.

«Sığırcıklar» adlı hikâyede bu hatalı ve gerici tavrın, parlak (!) bir örneğini görüyoruz. Hikâyede «sığırcıklar» halkı, «çaylaklar» ise faşizmi sembolize ediyor. Çaylağı anlatırken kullandığı sıfatlarla, yazar faşizmi çok güçlü âdeta yenilmez görüyor ve şuur altında bu güce duyduğu hayranlığı gizleyemiyor. Yazar çaylağı şöyle anlatıyor: «Kayalıkların bu alıcı kuşu...» (s. 79), «... güçlü, uzun kanatları, gururlu çengel gagası, kızıl esmer tüyleriyle koca yabanıl çaylak...» (s. 82). Buna karşılık halk kitleleri bilinçsiz bir sürüye, kendini koruma işgüdüsüne dahi sahip olmayan sığırcıklara benzetiliyor. Faşizmin de çaylaklar gibi nereden, nasıl geldiği belli olmayan halkın üstüne çöktüğü anlatılmak isteniyor. Çaylaklar havada belirdiğinde, sığırcıkların şakırtıları duruyor ve bu zavallı kuşlar, kaçıp kurtulmaya bile yeltenmeden, çay-

lağın gelip içlerinden birini kapmasını sessizce bekliyorlar. Faşizmin güçlerini temsil eden çaylak bu kitlenin içine, «bir bıçağın ete girmesi gibi» (s. 84) hiç bir direnişle karşılaşmadan giriyor ve gene, «... bir bıçak gibi» çıkıyor, «güçlü pençeleriyle sıkı sıkı sarılıp kavradığı, gagasıyla da destek olduğu topacık avıyla birlikte...» (s. 82). Özet olarak, nasıl bir sığırcık çaylağa karşı direnemezse, halk da faşizme karşı koyamaz, onunla mücadele edemez, ancak boynunu büker, kaderine razı olur ve tevekkülle bekler demek istiyor yazar. Yazarın bu tasviri, başına buyruk bireyci burjuva aydınları için doğru olabilir. Fakat halk için, emekçi halkın bir parçası olan devrimciler için tamamen yanlıştır. Çünkü onlar hiç bir zaman böyle bir yalnızlık ve kadere boyun eğme içinde değillerdir.

«Sığırcıklar» hikâyesiyle anlatılmak istenen görüş, kime hizmet eder? Kitlelerin içinde yılgınlık, karamsarlık yaratmaya yarayan bu görüş, teslimiyetçi bir görüştür ve hâkim sınıflara hizmet eder. Hâkim sınıflar halkın mücadelesini en ağır baskı yollarıyla durdurmaya çalışırken, bir yandan da halkın hiç bir şeyden anlamayan, cahil, geri, aciz bir sürü olduğu fikrini yaymak için gayret sarfederler. Elbette, «kavganın içinde olan sanatçı»nın görevi, böylesine gerici bir fikrin yayılmasına katkıda bulunmak değil, onunla amansızca mücadele etmek olmalıdır. Halk kitlelerinin bir «sığırcık» sürüsü olduğu, faşizmin bir çaylak gibi halkın üzerine çullandığı fikri doğru olabilir mi? Hayır olamaz.

Dünyanın hiçbir yerinde faşizm öyle birden bire, nereden çıktığı anlaşılmaz bir şekilde gelmemiş, bir yırtıcı kuş gibi gökten inmemiştir. Faşizm, hâkim sınıfların en gerici, en şoven, en halk düşmanı kesiminin zulüm ve sömürü rejimidir. Sınıfsal bir olgudur. Sınıf mücadelesinin belirli şartlarında ortaya çıkar. Fakat ne mukadder, ne de yenilmez değildir. Eğer halk kitleleri teşkilâtlanır ve mücadeleye azmederse, faşizmi yıkar. Faşizmin kaderi budur. Yıkılmaz görünen, Hizmetinde bulunduğu büyük tekelci sermayedarlara bin yıllık bir «Reich» (devlet) vaadeden Hitler, Mussolini yıkılıp gitmişlerdir. Günümüzde Vietnam'da Tiyö ve Kamboçya'da faşist Lan Nol kliklerinin sonu görünmüştür. Şili'nin Pinoşe'si ve Yunanistan'ın Gizikis'i gibileri de yıkılacaklardır. Bu mutlaka böyle olacaktır. Çünkü faşizm yıkılan ve çürüyen sınıfların azgın terör ve zulüm rejimidir. Hâkim sınıflar yıkıldıkları için faşist diktatörlükler kurarlar. Fakat zulüm ve terör de, onları akıbetlerinden kurtaramamaktadır.

İşkence Konusu «Kanayan»da Nasıl Ele Alınıyor?

Son olarak, kitapta canlandırılan «devrimci»lerin işkence karşısındaki tavırlarını ele alacağız. İşkence konusu, «Kurt», «Sığırcıklar» ve «Güvercin» adlı hikâyelerde oldukça geniş bir şekilde işleniyor. Ancak bu meseleye de diğerlerinde olduğu gibi, teslimiyetçi bir burjuva görüş açısından bakılıyor. Bu meseleyi doğru ele alabilmek için, her şeyden önce işkencenin, hâkim sınıfların halka karşı uyguladığı bir baskı ve yıldırma aracı olduğunu kavramak gerekir. İşkence ve zulüm yüzyıllar boyunca halkımızın üzerinde uygulana gelmiştir. Kitleler bu zulüm çeşidini çok yakından tanırlar ve her işkence olayı, onların kinini ve nefretini daha da körükler. Bu yüzden işkence meselesi, ancak halk düşmanı iktidarları teşhir etmek amacıyla ele alınır, yoksa işkence gören devrimcilere karşı bir acındırma duygusu yaratmak için değil. Bu gerçeği görmeden, işkence edebiyatı yapmak, sadece ve sadece yılgınlığa yolaçar. «Kavganın içinde olan sanatçı»nın görevi, halkın davasını savunanlara «uslu durun, bak yoksa başınıza neler gelir» havasını yaratmak ve işkencenin dayanılmazlığı propagandasını yapmak değildir. Çünkü işkenceciler de böyle söylemektedirler. Devrimci yazarın görevi, devrimcileri zulme göğüs germe ruhunu güçlendirmeli, devrimin çetin ve amansız bir iş olduğunu kavratmalıdır. İşkence ve zulmü tamamen ortadan kaldırmak için mücadele yolunu göstermelidir. Oysa yazar, «Kanayan»da, bir yanda işkencenin ne kadar korkunç bir şey olduğunu belirtirken, diğer yandan da, «devrimci»lerin işkence karşısındaki yalnızlığını, umutsuzluğunu ve yıkılmışlığını anlatmaktadır. Gerçek bu mudur? Gerçek bu olsaydı, halklar devrim yolunda ilerler ve zafere ulaşabilirler miydi?

İşkence gördükten sonra hücrede uzun günler kalmış kişi, «o daracık odacığın dibine çöküp kalmış bir tortu gibi, boş bir çuval gibi» dir. (Güvercin, s. 55). Gene, «Sığırcıklar» hikâyesinde hücre kapısının aralığından koridoru gözleyen genç adam burada da, «donuk, anlamsız, bitkin, güneşsiz yüzler» (s. 78) görür. Yazara bakılırsa bu yüzler «devrimci»lerin yüzleridir.

Hikâyelerde işkenceye karşı «direnmek» için kimi karısı-

nı düşünür, ve böylece kendisini unutmaya çalışır: «... geçen şu uzun karanlık günlerde hep onu düşünmüş, hep onun görüntüsüyle olmaya çalışmıştı...» (Kurt, s. 38). Kimi, «... bir sinek gibi amaçsız»dır. (Sığırcıklar, s. 64) ve tedirginliğini çiftleşen sineklere bakarak giderir. «... duvarın dibinde... üstüste binmiş karasineklerin seviştiğini gördü, yatıştı.» (Sığırcıklar, s. 78). Görüldüğü gibi hikâyelere konu olan tavırlar mücadeleci değil, teslimiyetçi tavırlardır. Devrimci tavır, her zaman olduğu gibi böyle durumlarda da halka güvenmeyi, halkın davasına sıkı sıkıya sarılmayı, her türlü baskıya karşı kararlı olarak karşı koymayı gerektirir. Bir devrimci, bir an için bundan vazgeçtiği, gevşediği, yalnızlık duygusuna kapıldığı takdirde yıkılacağını bilir. Tek başına hücredeyken bile yalnız olmadığını, milyonlarla halkın bir parçası olduğunu bilir. Onların mücadelesinden güç alır ve direnişini sürdürür.

Oysa, «Güvercin» hikâyesindeki genç adamın kafasında bambaşka şeyler vardır: «İnsanlar yine bıraktığı gibi olmalıydılar... Güneş'in, akşamüstülerin, sokakların, denizin tadını çıkarıyorlar mıydı? Oysa bu odacıkta akşamüstüler yüklü bir hüzünle geliyordu. Geliyor ve yapayalnız koyuyordu insanı,» (s. 53). Yazar, burada hayatın durgunluğunu ve değişmezliğini işlemektedir. Çünkü işkence karşısında teslimiyet, hayatın olduğu gibi durduğu, sanki devrimin hiç gerçekleşemiyeceği inancının ürünüdür. Bu tutumun devrimci tutuma örnek olarak gösterilemiyeceği açıktır. Ama kendi tarihimizden ve hayattan alabileceğimiz bir çok devrimci örnekler vardır. Osmanlı zulmüne başkaldıran köylü devrimci Börklüce Mustafa ve binlerce yoldaşının tutumu bize örnek olmalıdır. Onlar çarmıha gerilirken ve boyunları vurulurken dahi, bir an bile inançlarından kaybetmediler ve ölümü hiçe saydılar. Yurdumuz ve dünya proletaryasının mücadele tarihi, en ağır baskı ve zulüm karşısında çözülmeden kaya gibi sağlam nice devrimcilerin yazdığı destanlarla doludur. Bugün Vietnam'da, Laos'ta, Kamboçya'da, Filipinler'de Endonezya'da, Mozambik'te, Angola'da, Filistin'de, Şili'de, Yunanistan'da ve daha bir çok ülkede devrimciler, ezilen milyonları kafalarından ve yüreklerinden bir an bile çıkarmıyorlar ve halk düşmanlarının baskı ve zulmüne teslim olmuyorlar. Yurdumuzdaki bir çok devrimci de işkence ve baskı karşısında devrimci vakarlarını kararlılıkla korumuşlardır. Zulme boyun eğmemişler ve halkın davasına kararlı olarak bağlı kalmışlardır.

Sonuç olarak, yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, içinde yaşadığımız dönem, teslimiyetçi düşüncelerin kolayca gelişebileceği bir ortam yaratmıştır. Eğer bu hatalı düşüncelere karşı mücadele edilmezse, bu ortamdan halk kitlelerinin de etkilenebilmesi ihtimali vardır. Buna karşı uyanık olmak görevimizdir. Erdal Öz gibi, ilerici olarak tanınan bir yazarın bile bu hatalı düşüncelere kapılmış olması, önümüzde duran bu mücadele görevine daha da önem kazandırmaktadır.

Öner Yağcı

BİR AKIŞTIR BU

Su akıyor,
Toprağın hıncı ve bereketi
Salkım salkım üzümleri
Güzel gözlü bebeleri salıyor dünyaya.

Petrol akıyor makinalara,
Boncuk boncuk mermiterle
Dağ deviren panzerlerle
Donatıyor dünyayı.

Güzel gözlü bebelerin
Salkım salkım üzümleri
Doyanaca yemesi için,
Kan akıyor kan akıyor kan akıyor.

Dağ deviren panzerler yanıyor
Eriyor boncuk boncuk mermiler
Umudumuzda damıtıyoruz güzellikleri
Toprak ve makinalar emrimizde ne güzel.

Şimdiye bakıp
Yıkılma sakın.

Öner Yağcı

DAYAN

Ebelerimizin kurşun dökmelerini unutmadık
Yağmur dualarını köylülerimizin
Ve yenik bir vatan parçasının
Orman kokularını sinesine sarıp da
Amansız bir duman tüttürmesini unutmadık.

Halay çekip topuk vuran kızların
Memleket havasını solutmasını,
Bıyık burup tüfek çatan yiğitleri unutmadık.
Unutmadık sokakların beyazlığa gömüldüğünü.

Kelepçeler kırdı bileklerimizi
Kalleş yumruklarla kırıldı belimiz
Dillerimizi dağladık kızgın demirlerle
Sevdiklerimiz yadımıza geldi
An oldu yitirdik yaşamayı
Şimdi göğsümüzü gere gere yaşıyorsak
Türkülere belenmiş yarınları duyduğumuz içindir.

Celal Üster

SOLJENİTSİN GÖKTEN ZEMBİLLE Mİ İNDİ?

Bir süre önce, Alexandr Soljenitsin'in Sovyetler Birliği'nden sınırdışı edilmesi üzerine bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli gazeteler boy boy manşetler attı, dergilerde yazılar yayınladı, TRT bu konuyla ilgili gelişmeleri günü gününe aktardı. Birçok aydın ve yazar bu meseleyi ele aldı, çeşitli çevrelerde Soljenitsin meselesi hararetle tartışıldı. Gerçekten de bugün bütün dünyada, amansız sınıf mücadelesinin, ezilen halkların millî kurtuluş ve devrim mücadelelerinin yanı sıra şiddetli bir ideolojik ve kültürel mücadele hüküm sürüyor. Devrimci düşünce ile karşı-devrimci düşünce hayatın her alanında karşı karşıya geliyor. İnsanlar her gün, her olayda bu iki ideoloji arasında bir seçim yapmak zorunda kalıyor. İşte Soljenitsin olayı da, işçi sınıfı ideolojisi ile burjuva ideolojisi arasındaki mücadelenin bütün açıklığıyla gözler önüne serildiği bir çatışma noktası oldu.

Ülkemizde de, meslekleri emperyalizme, işbirlikçi burjuvaziye ve toprakağalarına hizmet etmek olan gerici yazarlar, bu olayı fırsat bilerek «kızıl vahşet» yaygarasını bir kere daha kopardılar. Soljenitsin'in yalan ve iftiralarını gerçek göstermeye çalıştılar. Bugün emperyalistlerin ve bütün gericilerin Soljenitzin gibi sanatçılara şiddetle ihtiyacı var. Çünkü artık emperyalizm, milli kurtuluş ve devrim yolunda zaferle ilerleyen dünya halklarının kararlı mücadelesi karşısında durmadan tecrit oluyor, geriliyor, Cançekişirken daha fazla saldırganlaşıyor, sömürge ve yarı-sömürge ülkeler halklarını daha fazla ezmeye çalışıyor. Halkların bağımsızlık ve kurtuluş savaşlarını kan ve ateşle bastırmak için her türlü

yola başvuruyor. Emperyalistlerin kendi ülkelerindeki iç çelişmeler ve kendi aralarındaki çelişmeler de her geçen gün şiddetleniyor. Ekonomileri buhrandan buhrana sürükleniyor. Bütün dünyada ülkeler bağımsızlık, milletler kurtuluş, halklar devrim istiyor. Bu durumda, hiç şüphe yok ki, emperyalizm ve dünya gericiliği, kendi vahşet ve cinayetlerini gözlerden kaçırmak amacıyla Soljenitzin gibilerine dört elle sarılacaktır. Sosyalizme, devrime, devrimcilere kara çalacaklardır ki, Vietnam'daki, Kamboçya'daki zulümlerini, Yunanistan'daki, Şili'deki cinayetlerini, Portekiz sömürgelerindeki katliamlarını ve kendi ülkelerinde hüküm süren yozlaşma ve ahlâksızlığı örtbas edebilsinler. Bütün dünyada faşist rejimlerin hürriyet savaşçılarına karşı yürüttüğü baskı ve terörü destekleyen Amerikan emperyalizmine, tam da Soljenitzin gibi, eserlerinde Nazi subaylarını merhamet timsali olarak gösteren bir «hürriyet kahramanı» lâyıktır.

İlerici ve demokrat nitelikler taşıyan bazı aydınlar ise, Soljenitzin olayında, burjuva hümanist dünya görüşünden hareket ederek sınıflarüstü ve soyut bir hürriyet anlayışını savundular. Hürriyeti sınıfî muhtevasından kopararak sanatçıların, yazarların bireysel hürriyeti gibi dar bir kavrama hapsettiler. «Bireyin özgürlüğü ve sanatçının bütün zincirlerinden koparılması»nı savunan bütün aydınlar, gerçekte hayalci bir hürriyet anlayışını yayarak halk yığınlarının kurtuluş mücadelesini köstekleyici bir rol oynamaktadırlar. Bilmeliyiz ki, tek tek sanatçıların, yazarların, aydınların gerçek hürriyet ve kurtuluşu, bütün halkın kurtuluşu davasının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu hürriyeti elde etmek, ancak işçi ve köylü yığınlarının mücadelesine katılmakla mümkün olabilir. Her şey gibi sanatın da kâr kanununa tabi olduğu kapitalist toplumlarda olsun; ideoloji ve kültür alanında eskisinden de şiddetli bir sınıf mücadelesinin hâlâ varlığını sürdürdüğü sosyalist toplumlarda olsun; sınıflarüstü bir sanattan ve hürriyetten söz edilebilir mi? Gerçek hürriyet gerçeğin dışında var olabilir mi? Gerçek hürriyet, bizi, objektif kanunların kavranılmasına ve yansıtılmasına ulaştırır; diyalektik materyalizm açısından, hayatın gerçekçi bir tarzda yansıtılmasını ve gerçekler hakkında derin bir bilgi edinilmesini sağlar. Bu da, bir sanatçı için, ancak işçi sınıfı düşüncesini, yani devrimci düşünceyi kavramak ve onu hayata uygulamakla mümkün olabilir. Oysa Soljenitzin, karşı-devrimci ideolojiyi seçmekle, kendi beynine kendisi zincir vurdu.

Bazı yazarlar da, bir yandan Soljenitzin'i kıyasıya eleştirir görünürken, öte yandan onun hangi gelişme içersinde, nasıl bir ortamda ortaya çıktığını gözlerden kaçırdılar. Aslında, Soljenitzin'in eleştirisinin modern revizyonizmin eleştirisinden ayrılamayacağını görmezden geldiler. Kimileri, Soljenitzin'in açıktan açığa saldırdığı değerleri üstü kapalı bir şekilde karalayacak kadar ileri gittiler.

Sonuç olarak, bütün bu yazarlar, görünüşte farklı nitelikler taşımalarına ve farklı şeyler yazmalarına rağmen, esas olarak gericiliğin işine yarayan fikirler ileri sürdüler. Çünkü hiçbiri meseleyi işçi sınıfının dünya görüşü açısından ele almadı.

Alexander Soljenitzin, ülkesinde Ekim Devrimi'nin getirdiği her şeye çamur atan, yeni ve devrimci olan her şeye karşı çıkan, buna karşılık eski ve gerici ne varsa yücelten bir karşı-devrimcidir. Onun hayatına ve eserlerine şöyle bir göz atmak bile, onun nasıl halk düşmanı fikirler taşıdığını görmeye yeterlidir. Soljenitzin, «İvan Denisoviç'in Hayatında Bir Gün» adlı kitabında, anavatanlarını Hitler faşistlerine karşı savunma uğruna milyonlarca işçi ve köylünün canını verdiği savaştan kaçan bir burjuva aydınını bize sevdirmeye ve haklı göstermeye çalıştı. Faşizmin bütün insanlığın üzerine kara bir bulut gibi çöken zulmünü olağan karşılarken, suçu ülkesindeki yeni düzene yıktı. «Ağustos 14» adlı eserinde, eski Çarlık düzenini ve yüzyıllar boyu halk yığınlarını hakim sınıflara tevekküle mahkum eden Ortodoksluğu övdü. Sosyalist toplumda Rus halkının «manevi» değerlerini yitirdiğini öne sürdü. En son yayınlanan ve ortalığı karıştıran «Gulag Takımadaları» adlı romanında, vatanına ve halkına ihanet ederek faşizmle işbirliği yapan General Vlassov'u temize çıkarmak, onu devrimcilerin oyununa gelmiş masum bir kişi gibi göstermek, anavatanını savunan halkın karşısında Hitler faşizminin emperyalist saldırısını haklı çıkarmak için çırpındı.

Peki, böylesine iflah olmaz bir devrim düşmanı durup dururken mi ortaya çıktı, gökten zembille mi indi? Elbette ki hayır. Çünkü sınıf mücadelesi sosyalizmle birlikte sona ermez, burjuvazinin kapitalizmi geri getirme çabaları varlığını sürdürür. Sosyalizmin kurulduğu ülkelerde de, emperyalizm dünyada var oldukça, sınıf mücadelesi devam eder. Gerçi

sosyalist toplumda hakim olan işçi sınıfının ideolojisidir, ama yüzyıllardır geniş halk yığınlarını tahakkümü altında tutan feodal ve burjuva ideoloji, eski toplumun gelenek ve görenekleri, toprakağaları ve burjuvaziden miras kalan diğer bütün gerici alışkanlıklar yeni toplumda varlıklarını korurlar. Bu yüzden, sınıf mücadelesini devam ettirmek, yeni insanı yaratmak üzere ideolojik mücadeleyi güçlendirmek gerekir. Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin dirilişi, modern revizyonizmin ortaya çıkışıyla, üstyapı'nın yozlaşmasıyla, yönetimi ele geçiren imtiyazlı bir bürokrat burjuva sınıfının meydana gelmesiyle başladı. Kruşçef revizyonizmi devlet iktidarını gaspetti. «Barış içinde rekabet», «barış içinde geçiş» tezlerini ve aynı zamanda «bütün halkın partisi», «bütün halkın devleti» görüşlerini ileri sürdü. Böylece yeni bir revizyonist teori geliştirdi. İşte Soljenitzin olayı da, aynı zamanda hem dünya gericiliğinin devrime karşı yürüttüğü yoğun faaliyetin bir ifadesi, hem de Sovyetler Birliği'ndeki modern revizyonizmin kaçınılmaz bir sonucudur. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bizzat proletarya tarafından lânetlenmiş ve mahkum edilmiş bir sanatçı olan Soljenitzin, 1960'ların başlarında revizyonistler tarafından yeniden göreve çağrıldı. Onlara geçmişi karalayacak biri lâzımdı. Böylece Soljenitzin yeni efendilerinin hizmetine girdi. «İvan Denisoviç'in Hayatında Bir Gün» Kruşçef'in izniyle yayınlandı. Yöneticiler, «Gelecekte aynı kötülüklerin, hataların işlenmemesi için geçmiştekilerin açıkça belirtilmesi,» gerekçesiyle bu kitabı onayladılar. Böylelikle revizyonistler bu devrim düşmanına faaliyetleri için zemin hazırladılar. Sovyet edebiyatının yüzkarası olan bu kitap, revizyonistler tarafından övüldü ve Lenin Ödülü'ne aday gösterildi. Zamanla Soljenitzin'in kitapları birbiri ardından basılmaya başlandı. Soljenitzin Sovyet Yazarlar Birliği'nin önde gelen üyelerinden biri oldu. Ne var ki, daha sonraları Soljenitzin'e karşı soğuk bir tavır alınmaya başlandı. Bunu, yöneticilerle arasında çıkan şiddetli tartışmalar ve bozuşma izledi. Acaba patronlar çıraklarıyla niçin kavga etmişlerdi? Çünkü başlangıçta, yalnızca halka hizmet etmiş devrimcilere saldıran, kinini onların üzerine kusan, Kruşçef dönemini ve «Kanserliler Koğuşu» adlı kitabında bürokrat revizyonist organları öven Soljenitzin, artık patronlarından daha hızlı hareket ediyordu. Çırak, gemi azıya almıştı. Kendi patronlarını da eleştirmeye başlamıştı. Daha sonra Soljenitzin, Ortodoks Kilisesi'ni korumaya kalkıştı. İşte o zaman, Sovyet edebiyatı hayatında eşi görülmedik bir olay meydana geldi. Bir Sov-

yet yazarı, Moskova Başpiskoposu'na mektup gönderiyor ve onu dinî çıkarları korumamakla suçluyordu. Bu itaatsizlik yüzünden Soljenitzin revizyonist yöneticiler için bir tehlike haline gelmişti. Çünkü modern revizyonistler yüzlerindeki sosyalizm maskesini düşürmemek, lâfta da olsa sosyalizm kisvesini sürdürmek istiyorlardı. Oysa Soljenitzin kendisine çizilen sınırları aşmıştı. Hele «Gulag Takımadaları» Sovyet edebiyatının en gerici, en pespaye kitabıydı. Bir kısım burjuva basını bile, bu kitabın karşı-devrimci niteliğini itiraf etmek zorunda kalmıştı. Soljenitzin'i yurtdışına çıkardılar. Şimdi oradan, halk yığınlarının mücadelesine, sosyalizme, proletaryaya sövmeye devam ediyor.

Daha önceleri proletarya tarafından tecrit edilen Soljenitzin gibi burjuva aydınlarının, Yakir'lerin, Saharof'ların, Tarsis'lerin ortaya çıkışı ve yükselişi, proletarya iktidarının tasfiye edildiği, kapitalizmin diriltildiği, sosyal, siyasi ve ideolojik bakımdan yozlaşan bir ortamın sonucudur. Bu ortam bizzat revizyonistler tarafından yaratılmıştır. Bu karşı-devrimci aydınlar, çizmeden yukarı çıkmadıkları sürece, yirmi yıla yaklaşan revizyonist burjuva iktidarından teşvik görmüşlerdir. Tıpkı bugün, kendilerine çizilen sınırlar içersinde, devrimci geçmişi çarpıtan Aytmatof'ların, karşı-devrimci güçleri sempatik gösteren Şolohof'ların, haklı-haksız savaş ayırımı yapmadan savaşı insanların başına gelen karşı konulmaz bir felâket olarak tanımlayan Simonof'ların teşvik edildiği gibi. Revizyonizm, ancak bu türden yazarlar batılı emperyalistlerle sıkı fıkı ilişkilere girdikleri zaman tedirginliğe kapılıyor. Çünkü Sovyet revizyonistleri, bir yandan Amerikan emperyalistleriyle halkların milli kurtuluş ve devrim mücadelesini kösteklemede işbirliği ederken, bir yandan da dünyayı paylaşmada onlarla şiddetli bir rekabete girişiyorlar. Onlar, devrime sövmekle yetindiği sürece Soljenitzin'e en geniş imkânları sağladılar, ancak kendi hizmetlerinden çıktığı zaman tepki gösterdiler.

Amerikan emperyalistleri ve diğer batılı emperyalistler elbette böyle bir fırsata dört elle sarıldılar ve karşı-devrimci propagandalarında sonuna kadar kullanmaya çalıştılar, çalışıyorlar da. Ama her toplumda meydana gelen olayı en başta kendi iş çelişmeleriyle açıklamak gerekir. Bu yüzden, Soljenitzin'i bir karşı-devrimci olarak açığa çıkarıp teşhir ederken, Soljenitzin'leri yaratan modern revizyonizmi açığa çıkarıp teşhir etmemek, meselenin özünü gözlerden kaçırmak anlamını taşır.

WİLLİAM J. POMEROY'UN BİR HİKÂYESİ

YOL

Türkçesi : şemsa ilkin

Dört kişiydiler. Bataklıkta, eğilmiş anyasların (1) altındaki küçük saz kulübede sırtüstü uzanmış, karanlığın çökmesini bekliyorlardı. Kızgın güneş, samanlarla örtülü damın üzerine yayılmış, kulübedekileri sıcaktan bunaltıyordu. Kulübenin açık yanından, kamışlarla kaplı, pas rengi kımıltısız suyun üzerinde donuk donuk parlayan ışık lekeleri görülüyordu.

Üçü uyanıktı, hiç de rahat olmayan toprak üzerine yayılmışlardı; yoldaşları uyuyordu. Hepsi de biçimsiz, solmuş, ketene benzer asker kumaşından bir örnek giyinmişti. Hepsi de yalınayak, dizlerine bir çamuda belenik uzun saçlı ve süz gün yüzlüydüler. Sırt çantaları ve silâhları yanlarında uzanmıştı, (iki karabina ve bir Garand tüfek). Yerden çamur kokuları yükseliyordu.

«Nerde olduğunu biliyor mu dersin?» dedi Manuel olanı.

«Kim bilir?» dedi Ortega diye anılanı. «Yiyip içmekten başka bir şey konuşmuyor. Beni asıl rahatsız eden, ansızın tüfeğinden ve tüfeğinin çok ağır olduğundan söz etmesi oluyor. Şimdi kaç zamandır tüfek taşıma izni yok?»

«Üç ay oldu.»

İge denilen üçüncü adam, dirseğinde doğruldu, başını avucuna doğru eğdi.

«Hep benim yüzümden oldu,» dedi. «Onu bu işlere sokan benim. Ben olmasaydım, şimdi köyceğizinde oturmuş, iç pilavını kaşıklıyordu. Derdi tasası olmazdı hiç olmazsa.»

«Böyle konuşma,» dedi Manuel. «Neden senin yüzünden

olsun? Sen ne yüzden katıldınsa harekete, o da o yüzden katıldı. Toprak sahipleri sırtımızdan geçinirken, bize hak hukuk tanınmazken elimiz kolumuz bağlı oturacak değildik ya. Sen sürüklemeseydin onu hareketin içine, başkası sürükleyecekti.»

«Açlık yüzünden oldu,» dedi Ortega, «Açlık. Bir de dağlarda taban tepmekten bıkmıştı. Güçlüklere katlanamadı. Güçlükleri de biz yaratıyor değiliz ya! Kendimizi suçlayacak değiliz ya... Düşmanı suçlayacağız, değil mi?»

«Belki de daha iyi bakabilirdik ona,» dedi İge. «Ara sıra fazladan bir iki lokma verirdik, daha iyi yoldaşlık edebilirdik ona.»

«Sen beni dinle,» dedi Ortega. «Bu, herkesin başına gelebilirdi. İster yoldaş olsun, ister düşman. Hani, düzlükte çevrilmiştik de, hükümet birlikleri arasından sürüne sürüne sıyrılmak zorunda kalmıştık ya? İşte o vakit tam üç gün ağzıma lokma girmemişti. Can havliyle emeklerken, kızarmış domuz kokuları geliyordu burnuma sanki. Sanki düşman kampında domuz kızartılıyordu da dumanı bana kadar geliyordu sandımdı. Nerdeyse bayılacaktım bu aslında olmayan kokuyla. Kendimi kaybedecektim nerdeyse. Ben de onun gibi olabilirdim az daha dayanmasaydım.»

Bir süre suskun durdular; ter içindeydiler.

«Köyüne gittiğini biliyor mu dersin?» dedi Ige. «Boyuna söylüyorum, ama anladığını sanmam.»

«Neyi anlayıp neyi anlamadığı belli değil,» dedi Manuel. «Beni asıl düşündüren de bu. Bir söz söylüyorsun, karşındaki insan değil **carabao** (2) sanki. Otları çekiştirip ağzına atıyor, çiğneyip duruyor karşında. Dinliyor mu, anlıyor mu, belli değil. Sonra hiç anlamı olmayan bir şeyler geveliyor. Bu durum beni perişan ediyor işte.»

«İşin en kötü yanı da ne biliyor musun, çok iyi bir yoldaştı,» dedi Ortega. «Politik durumu hepimizden iyi açıklardı. Silahıyla arası ne iyiydi... Pusudayken yanımda o varsa yüreğim daha bir güvenli olurdu. Öylesine iyi bir askerdi de.»

«Çocukluğundan beri tanırım onu,» dedi İge. Aynı **barrioda** (3) büyüdük. Bildim bileli güvenilir, aklı başında bir insandır.»

«Daha ne kadar sürer **barrio?**» dedi Manuel. «Bu yöreyi iyi bilmem ben.»

«Daha dört saat var temiz,» dedi İge. «O da, pergelleri açabilirsek. Belki gece yarısı varırız oraya. Gece yarısı iyi bir saattir. Sonra da gün doğmadan döneriz buraya. Düzlük alanlar gün ışığında tekin değildir, uçaklar var. Gece bi-

le durmuyor düşman. Bir de yol durumu var. Kalabalık mı yol, tenha mı, bilmiyoruz.»

«Laf aramızda bu görevden hiç hoşlanmadım,» dedi Manuel. «Benim yerime başkası yapsaydı bu işi sevinirdim hani.»

«Al benden de o kadar,» dedi Ortega. «Ama ha biz yapmışız bu işi, ha başkası. Önemli olan onun kamptan çıkarılması. Güvenliğimiz tehlikedeydi. Bu haliyle olmadık bir iş yapar, düşmanın işine bile yarardı belki... Neyse, bırakalım bu konuyu şimdi. Böyle davranmak zorundaydık.»

«Bana zor gelmiyor bu iş,» dedi İge. «Benim arkadaşım bu.»

«Ya uyanıksa?» dedi Manuel. «Ya bizi dinliyorsa?»

«Uyuyor,» dedi Ortega. Uzandı, dördüncü adama baktı. «Ama uyandırmayalım onu. Bırak uyusun. Gece onca yol yürümek için iyice dinlenmek gerek.»

Sustular. Güneşin sıcaklığıyle gevşeyen tembel bataklık ileri geri dalgalanıyor, üzerindeki otlar, açıklı koyulu sallanıyordu.

«Nöbet sırası kimde?» dedi Manuel.

«Bende,» dedi Ortega.

Manuel ve İge uyudular. Ortega doğruldu, çantasına yaslanıp oturdu. Etrafı gözlüyor, otların hışırtısından başka ses gelecek mi diye kulaklarını dikiyordu. Her geçen dakika, ikindiyi biraz daha yaklaştırıyor, ama dakikalar geçmek bilmiyordu.

Otlar arasında bir ışık.

Bataklığın otları arasından bir ışık göründü, sonra bir gölgelendi, ve daha parlak olarak gene göründü. Bütün bataklık, batan güneşin ışığıyla yanıyor gibiydi. Uzun sazların uçları kıvılcımlar saçıyordu. Sıcaklık azalmıştı. Ağır, nemli sıcak gitmiş, elini uzatsan ıslanacak bir hava sarmıştı ortalığı.

Ortega dizlerinde doğruldu ve çantasını karıştırmaya başladı. Küçük bir torba çıkardı, bir küçük kabın içine pirinç döktü, saz kulübeden dikkatle çamura çıktı. Birkaç adım ötede, bir su birikintisini eliyle sözüm ona temizledi, suyu süzdü ve dikkatle pirincini yıkadı. Kulübenin yanında bir tümsek çamur kurumuş, bir ocak biçimini almıştı. Ateş yakmak için çalı çırpı kırarken, Manuel ve İge uyandılar.

Onlar da kulübeden çıkarak ikindi güneşine doğru yükselen dumanları seyre koyuldular.

«Onu uyandırsak,» dedi Ortega sonunda.

İge uyuyan adamın üzerine eğildi, ve onu dikkatle sarstı. «Andoy,» dedi. «Ka (4) Andoy, yemek vakti.»

Adam döndü ve oturdu. İri ellerini, uyuşuk uyuşuk yere dayadı, omuzları büküktü, kulübeden dışarısını seyrediyordu, gözleri donuk ve içine çö-

küktü. «Yemek,» dedi duyulur duyulmaz bir sesle.

Ige, bir an için baktı ona; anlamsız, kımıltısız yüzüne baktı, sonra pişirdiği pirinci çantadan çıkarıp açtığı eski bir yağmurluğun üzerine boşaltan Ortega'yı gösterdi. Andoy dalgın baktı, emekleyerek pirincin yakınına vardı. Çömelip başladılar yemeye.

Andoy, durmadan avuçluyordu pilavı. Gözleri, elleri pilava gidip gelen öteki adamlardaydı. Herkesten önce bitirdi payına düşeni. Ige, yemesine hiç ara vermeden, kendi payından bir parça pirinci onun önüne itti. Manuel ve Ortega da arkadaşlarının tavrına boyun eğip aynını yaptılar. İlkin çekindi Andoy, sonra yedi. Bunu da bitirince, ha var ha yok bir eşya gibi, çekildi köşesine. Bir yandan da parmaklarını yalıyordu.

«Yiyecek bir şey yok,» dedi ansızın. Öteki üç adam şaşıp kalmıştı.

«Zarar yok, dedi Ige. Kolunu omuzuna attı, «Bu gece doyasıya yiyeceksin. Evinde olacaksın akşama, ailen sana istediğin kadar yiyecek verecek.»

«Artık hiç bir vakit yiyecek yüzü görmeyeceğiz,» dedi Andoy.

Ötekiler yemeklerini bitirip toplanır, çantalarını bağlar ve silahlarının mekanizmalarını sürerken, Andoy, kurşuni ikindi güneşini izliyordu. Gök, soluk maviydi. Tek bir yıldız vardı. Ufuk, solgun bir turuncu ışıkla yıkanıyordu. Kararmakta olan bataklıkta yer yer mavi su birikintileri vardı, ve koyu renkli sazlar arasında turuncu ışıklar oynaşıyordu. Kurbağalar korosu başlamıştı.

«Haydi, Andoy!» dedi Ige, «Gidiyoruz artık.»

«Barrioya gidiyoruz,» dedi Manuel, «Doyasıya yiyebilmek için Barrioya gidiyoruz.»

Andoy, uysal uysal kulübeden çıktı, ve çamurun ortasında, ötekilerin yanına dikildi. Ige başı çekiyordu, yola koyuldular. Sazlıklar arasında tek sıra yürüyorlardı. Önde Ige, sonra Manuel, Andoy ve Ortega gidiyordu. Sivrisinekler ve bataklık böcekleri küme küme uçuşuyordu çevrelerinde. Bileklerini az geçen suya bir batıp bir çıkan ayakları cırk cırk sesler çıkarıyordu.

Bir on beş dakika kadar yürümüşlerdi ki, Andoy ansızın durdu, «Silahım?» diye bağırdı. «Nerde benim silahım?»

«Bu da nesi?» dedi Ortega. Şaşkındı, az geriledi, tüfeğini doğrulttu.

Manuel ve Ige de bata çıka çabucak Andoy'un yanına geldiler.

«Silahını istiyor,» dedi Ortega. Sinirliydi.

Alaca karanlıkta, Andoy'un yüz çizgilerini görmeye çalıştılar.

«Biliyorsun,» dedi Ige yatıştırıcı bir sesle, «senin silahın çok ağırdı. Yoldaşlardan biri

senin yerine taşıyordu onu, hatırladın mı?»

Bu hareketsiz cisim, solgun gök yüzü altında silik bir görüntüydü sanki. «Evet,» dedi sonunda. «Hatırladım. Haklısınız.»

Gene tek sıra oldular. Ortega derin, ve duyulur bir soluk aldı.

Sessiz devam ettiler yollarına. Sazların arasında, suyun içinde yürüyorlardı. Su, sığdı şimdi. Kaygan çamura basıyorlardı daha çok. Sonra bu kaygan çamur, **talabib**lerle kaplı katı toprak olacaktı bir süre. Bir elleriyle, keskin otları ve uçları kıvılcım kıvılcım uzun sazları iteleyerek yürüyorlardı. Uzaklardan bir motor sesi duyuldu.

«Kim var orada?»

Karanlıktan gelen yarı fısıltılı ses, oldukları yerde birden dondurdu onları.

«Yok bir şey,» dedi Ige. «Bizim ileri karakoldan.» Aynı tonda, yarı fısıltılı sesle cevap verdi sonra karanlığa. «Biziz, biz, yoldaşlar. Sen misin Carding? Ben Ige.»

Yanlarında bir gölge belirdi. Gölgenin elinde tuttuğu tüfeğin namlusunda bir yıldız yansıyordu. «Gelin, Ige'ymiş,» dedi gölge. Bunu duyan iki gölge daha otların arasından çıkarak yanlarına yaklaştı. «Ne yapıyorsunuz, Ige?» dedi. «Geçiş izniniz var mı?»

Ige, bu üç gölgeyle birleşti. Geniş kenarlı köylü şapkasının altında yanan bir kibritin sesi duyuldu, bir kâğıt parçasını incelediler birlikte. Elmacık kemikleri çıkık, ince, esmer yüzlü biri belirdi kibritin turuncu ışığında.

«Tamamsınız,» diye fısıldadı bir ses. «Ama kolay olmayacak. Düşman nöbetçileri bütün yolları tutmuş durumda.»

«Gün doğmadan döneceğiz,» dedi Ige. «Üçümüzü bekleyin.»

Arkasındaki ince patikada bir kımıltı duyuldu, Andoy'un belirgin sesi karanlıkta çın çın öttü ansızın. «Buralarda **guava** (5) ağaçları vardır,» dedi, ağzının suları akıyordu. «Buraları hatırladım. Bilirim, **guava** var burda. Gelin toplayalım.»

«Bu da kim?» dedi sonradan beliren gölgelerden biri. «Andoy mu ne?»

«Evet o,» diye fısıldadı Ige.

«Haydi **guava** toplayalım,» diye tekrarladı Andoy, Ige'nin kolunu tutmuş çekiştiriyordu. «Canım **guava** istiyor.»

«Nesi var?» diye sordu öteki merakla.

«Sen ona bakma,» dedi Ige çabuk çabuk. «Hastalandı, o kadar.» Andoy'un koluna girdi, onu yola doğru götürdü. «Guavayı ne yapacaksın. Nerdeyse **barrioda** olacağız. Annen sana neler hazırlamıştır, neler. **Adobo,** (6) **fritong manok** (7), **sinigang** (8), **suman**

(9), ve yiyebileceğin kadar pilav.»

«**Adobo**,» diye göğüs geçirdi Andoy.

«**Anak ng puta**,» (10) dedi nöbetçi. «İyi ki ben yokum bu işde.»

Küçük kafile, otlar arasından ayrıldı, yola koyuldu. Otlardan yapılmış küçük kulübenin dışı, çevrelerinde, uçsuz bucaksız bir karanlık denizi meydana getirmişti. Dümdüz tarlalar görünüyordu şimdi. Dümdüz, ve kapkaranlık tarlalar. İge, onları geniş bir sazlığın çevresinden dolaştırarak, yıldızların üzerine bir mürekkep lekesi gibi yayılmış sık ağaçlı karanlık bir köşeye götürdü.

«Şimdi pirinç tarlalarını geçip, yola çıkacağız,» dedi İge. Pirinç tarlalarında, belli belirsiz su birikintileri parlıyordu. Bir de sulama kanallarının kabarık kenarları görülüyordu yer yer. Kanallar yeni açılmıştı, çamur çamurdu; küçük su adacıkları bu kanallar boyunca uzanıyordu. Bir labirentte yürür gibi, ayaklarını birbiri önüne basıp yavaş yavaş ilerliyorlardı kanalların kenarında.

Yaprak kımıldamıyordu. Karanlık, iyiden iyiye çökmüştü. Birden boğulan bir adamın iniltisine benzer, keskin bir ses duydular. Uzaklarda, karanlığın içinde kaynaşan ışıklar görülüyordu. Ara sıra, uzun bir ışık çizgisi, tarlaları bir baştan bir başa dolaşıp geçiyordu.

«Ana yola yaklaştık,» diye fısıldadı İge. «Dikkatli olun. Askeri arabalarda tarama ışıkları var.»

Bellerine bir çamura dalarak geniş bir sulama kanalını geçtiler, sonra **carabao**ların ve arabaların gelip geçtiği dar bir patikayı aştılar. Burada, bir an, İge'nin arkasına sokulmuş durdular, kulak kabarttılar. Ortega, Andoy'un arkasındaydı. Öne doğru eğilmiş, karanlıkta suskun bekliyordu. Gece havası yumuşak ve kımıltısızdı, ana yolda gelip geçen arabaların sesinden başka çıt yoktu. Bir süre yürüdüler bu patikada, sonra gene tarlaya, kanallara daldılar, bir sağa saptılar, sonra sola, gene sola, sonra gene sağa.

Şimdi artık, ölü sessizliğin içinde soluk bir ışık halinde belirip, büyük bir iniltiyle, önlerinden geçen, ve yolu ışığa boğup homurdana homurdana gecenin içinde kaybolan araçları görebiliyorlardı. Yol, önlerinde uzanıyordu. Çabucak kanalın üzerinden atladılar, ve önlerindeki son kanalın ardında dizleri çamura batık çömeldiler.

«Ses soluk iyice kesilinceye kadar bekleyeceğiz,» dedi İge. Yolun bomboş olduğu bir anda karşıya geçeceğiz. Karşıdaki tarlalardan yürüyeceğiz.»

«Ansızın beliriyor ama arabalar,» dedi Ortega.

Bir araba geldi geçti, geceyi bir bıçak gibi kesti. Daha da

çömelerek beklediler.

«Bu donanımlı bir arabaydı,» dedi Manuel. «Makinalısını gördünüz mü? Bu yol, gerçekten sarılmış.»

«Araba ister donanımlı olsun, ister boş,» dedi Ortega. Bir kere görüldük mü, en yakın kasabaya bildirir yakalatırlar bizi. Bu tarlalarda yakalanmak da hiç hoş değil...»

Bir dizi araba geçti. İlkin cip, arkasından bir askeri kamyon, bunların arasında da karanlıkta pırıl pırıl yanan siyah bir otomobil.

«Büyüklerden biri olmalı,» dedi Ortega. «Muhafızı var.» Hafiften güldü, «Bizden korkuyorlar bak,» dedi.

Dizüstü birbirine sokulmuş küçük kafilede bir ses duyuldu ilkin, sonra bir kımıltı.

«Ne oluyor?» diye sıçradı İge, en arkadan.

«Andoy,» dedi Ortega. «Kendi kendine konuşuyor. Kımıldama Andoy!»

«Şimdi sırası değil!» dedi Manuel. «Sakar bir şey yapmasın, bak.»

Andoy, ayağa kalktı, avazı çıktığınca bağırmaya başladı. «Ne oluyor? Neden bıraktınız onları? Otomatik tüfekler nerde?»

«Kes sesini, Andoy! Çök! Çök diyorum!» diye haykırdı İge. «Hay allah, pusudayız sanıyor!»

Ortega, Andoy'u bacaklarından yakaladı, çamura düşürdü. Bağıra çağıra ayağa fırladı Andoy, «Ne yapıyorsunuz? Silahım nerde? Alçaklar, hainler!»

Manuel, yakaladı onu, gene yere indirdi. Karanlıkta, ve çamurun içinde, bir boğuşmadır başlamıştı. Andoy'un tutuk iniltileri, bağrışları duyuluyordu. Yoldan, bir araba homurtusu yükseldi gene.

«Hay allah,» dedi İge. Karanlıkta, el yordamıyla Andoy'u yakalamaya, onu susturmaya çabaladı.

Ortega, kalktı, tüfeğini çekti, ama tüfeğin kabzası çamurlar içinde bir şeye çarptı, ezildi. Andoy, çığlıklarına devam ediyordu. Ortega gene bir savruldu, tüfek, çamurdan sete çarptı.

İge, dizüstü çöktü, ve tabancasıyla oraya buraya vurmaya başladı. Arabanın homurtusu yaklaşmıştı. Işıklar bir yanıp bir sönüyordu. İge, karabinayı kaldırdı, bir daha, amansızca indirdi. Garip bir homurtu duyuldu. Andoy'dan ses çıkmadı bir daha. Kımıltısız yatıyordu. Ötekiler çevresine üşüştüler.

İçi asker dolu bir kamyon, büyük bir gürültüyle geçti önlerindeki yoldan, karanlıkta kayboldu. Arka lambalarının kırmızı ışığı bir yanıp bir sönüyordu.

«Bir şeyi yok ya?» dedi İge. Dizlerini çamurdan kurtarıp çıkarmaya çabalıyordu.

«Vurdum ona,» dedi Ortega titreyen sesiyle.

«Ben de vurdum,» diye hıçkırdı Ige.

Manuel, cansız gövdeyi sarsıp duruyor, karanlıkta, bir şeyler seçmeye çabalıyordu. «Ka Andoy! Ka Andoy! Ses vermiyor.»

«Ka Andoy, bir şeyin yok ya?» dedi Ige. Çamurdan bir top gibi Andoy'un başı ucuna süründü.

«Ölmüş,» dedi Manuel.

«Hayır! Olamaz!» dedi Ige. Cansız vücudu kaldırdı. Ağır, üzerinden sular damlayan bir çuval gibiydi. «Kafası parçalanmış. Karabinayla vurdum ona. Bilmiyordum ama... Kafasına vurmak istememiştim. Biliyorsunuz, değil mi, kafasına vurmak istememiştim.»

«Kes sesini!» dedi Manuel bıçak gibi bir sesle.

«Benim yüzümden,» dedi «Hepsi benim yüzümden oldu. Şimdi de öldürdüm onu.»

«Ya o gidecekti, ya hepimiz,» dedi Ortega. «Deli misin sen. Başka ne yapabilirdin ki. Biz ne yapabilirdik ki. O anda, bir düşmandı o. Başka ne yapabilirdik ki?»

«Benim arkadaşımdı o.» dedi Ige.

Bir otomobil yaklaştı, geçti. Çamura uzandılar.

«Şimdi ne yapacağız?» dedi Manuel.

«Onu burada bırakamayız,» dedi Ige.

«Gömeriz,» dedi Ortega.

«Yok, evine götürelim,» dedi Manuel. «Bu iş için yola çıkmıştık ya.»

«Eve mi?» dedi Ige. «Anasına ne söylerim ben? Benim için ne düşünürler sonra?»

«Bana bak, onu sen öldürmedin,» dedi Ortega. «Mücadelemiz öldürdü onu. Bizim halkımız kavgamızı anlayan bir halktır. Seni suçlamayacaklardır.»

«Ama ben suçluyorum kendimi,» dedi Ige. «Neden böyle oldu sanki?»

«Bilmiyorum,» dedi Manuel. «Böyle saçma sorular sorma bu akşam.»

Sustular. Ana yoldan vızır vızır arabalar geçiyordu. Pırıl pırıl bir otomobil, tam bir bölüğü taşıyormuş gibi tıklım tıklım dolu bir kamyon. Sonra uzun bir sessizlik.

«Eve götürelim onu,» dedi Manuel.

«Sırtıma yükle onu,» dedi Ige.

«Pekala,» dedi Ortega. «Ama nöbetleşe taşıyacağız.»

Kalktılar, yolu geçtiler. Asfalt yol, ayaklarının altında alışmadıkları bir sertlik meydana getiriyordu. Çabuk çabuk yürüdüler, sonra gene, karanlık, suskun tarlalar ortasında ilerlediler.

Aslında Filipince olan kelimeler :
(1) **Anyos:** bataklık otu

(2) **Carabao:** manda
(3) **Barrio:** köy
(4) **Ka** (Kasama'nın kısaltılmışı): yoldaş
(5) **Guava:** tropikal iklimde yetişen bir tür meyva.
(6) **Adobo:** sirke ve sarımsakla pişirilmiş et
(7) **Firitong manok:** kızartılmış manyoka
(8) **Sinigang:** ekşi meyve ve sebzeyle pişirilen domuz ya da balık
(9) **Suman:** sütlaç
(10) **Anok ng puta:** sövgü, (anasını avradını)

Troçki Türkçesi : orhan suda

PROLETER KÜLTÜR
VE
PROLETER SANAT

II

Her bilimin, hâkim sınıfın eğilimlerini az çok yansıttığı şüphesizdir. Bir bilim, tabiatı hâkimiyet altına almak gibi bir pratik uğraşa ne kadar sıkı sıkıya bağlanırsa (fizik, kimya ve genellikle tabii bilimler) sınıf çıkarlarının ötesinde, insanlığa katkısı o kadar büyük olur. Bir bilim, sosyal sömürü mekanizmasına (ekonomi politik) ne kadar derinden bağlanırsa, beşerî tecrübeyi o kadar soyut bir şekilde genelleştirir (tıpkı psikoloji gibi, deneysel ve fizyolojik bir anlamda değil, «felsefi» anlamda) ve o zaman burjuvazinin sınıf bencilliğine boyun eğer ve böylece beşerî bilginin toplam hanesine katkısının önemi azalır. Genellikle, burjuva eğilimler metodolojik felsefenin, «dünya görüşü»nün en yüksek alanlarında en serbest şekilde gelişirler.Bundan dolayı, bilim anıtını aşağıdan yukarıya ya da daha doğrusu tepeden tırnağa temizlemek gerekir, çünkü temizliğe üst katlardan başlanmalıdır. Bununla beraber proletaryanın, burjuvaziden miras kalan bilimi, sosyalist kuruluşa uygulamadan önce, tamamen eleştirel bir revizyondan geçirmesi gerekeceğini düşünmek safdillik olur. Bunu düşünmek, ütopyacı moralistlerin deyişiyle: proletarya, yeni bir toplumu kurmadan önce komünist ahlâkın seviyesi-

ne yükselmelidir gibisinden birşey söylemeye benzer. Gerçekte proletarya, bilimi olduğu kadar ahlâkı da kökten değiştirecektir, ancak bunu, taslak halinde de olsa, yeni toplumu kurduktan sonra yapacaktır. Burada bir kısır döngü içine düşmüyor muyuz? Yeni bir toplum eski bilimin, eski ahlâkın yardımıyla nasıl kurulur? Burada biraz diyalektik gerektir, [hem de] lirik şiirde, yönetimde, lahana çorbasında bol bol kullandığımız diyalektik gerektir. Proletaryanın öncü kesiminin, çalışmaya başlamak için, bilinci burjuvazinin ideolojik boyunduruğundan kurtarabilecek bazı dayanak noktalarına, bazı bilimsel metotlara ihtiyacı vardır; proletarya bunlara daha öncesinden kısmen sahiptir, kısmen de henüz sahip olacaktır. Proletarya bilimi ile bunun arasında çok büyük bir uzaklık vardır. Parti, elektronlar ve iyonlar varsayımını, Freud'ün psikanalitik teorisini, izafiyet teorisinin yeni matematik keşiflerini, ve jenetiği kabul edip etmemeye henüz karar vermedi diye ihtilâlci sınıf mücadelesini durduramaz. Şüphesiz, proletarya, iktidarı ele geçirdikten sonra, bilimi özümleyip revizyondan geçirmek için çok daha büyük imkânlara sahip olacaktır. Ama bu alanda da söylemek [konuşmak] yapmaktan daha kolaydır. Proletaryanın, birçoğu henüz daha bir fırın ekmek yemek durumunda olan yeni bilginlerinin, bütün bilgi aletlerini ve yollarını inceleyip doğrulayıncaya ve saf hale getirinceye kadar, sosyalizmin kuruluşunu ertelemesi söz konusu değildir. Gerçekten yararsız, yanlış, gerici olanı reddederek [atarak] proletarya sosyalist kuruluşun çeşitli alanlarında bugünkü bilimin metotlarından ve vardığı sonuçlardan yararlanacaktır [ama] bunları, ihtiva ettikleri gerici sınıf unsurları yüzdesi ile birlikte ele almak kaçınılmazdır. Pratik sonuç bütün içinde doğrulanacaktır. Çünkü sosyalist amaçların (hedeflerin) kontroluna giren pratik, teoride onun metotlarında ve elde ettiği sonuçlarda derece derece bir doğrulama ve ayıklama yapacaktır. Bu arada, yeni şartlar içinde eğitilmiş bilginler yetişecektir. Her şeye rağmen, proletarya, sosyalist kuruluş işini oldukça yüksek bir seviyeye kadar yani bilimde tepeden tırnağa genel bir temizliğe girişebilmeden önce, toplumun maddî ve kültürel ihtiyaçlarını gerçekten tatmin edinceye kadar devam ettirmek zorunda kalacaktır. Çoğu küçük çevrelerin ve seminerlerin çeşitli alanlarda gerçekleştir-

meye uğraştıkları marksist eleştiri çalışmasına karşı bir şey söyleyecek değilim. Bu çalışma gereklidir ve verimlidir. Her şeye rağmen, yaygınlaşmalı ve derinleştirilmelidir. Bununla beraber, tarihî görevimizin genel boyutuna oranla bugün bu deneylerin ve bu teşebbüslerin özgül ağırlığını değerlendirirken kelimenin marksist anlamıyla, ölçüyü kaçırmamalıyız.

Bütün bu söylediklerimiz, henüz ihtilâlci diktatörlük döneminde bulunmamıza rağmen proletaryanın saflarından büyük bilginlerin, mucitlerin, tiyatro yazarlarının, şairlerin çıkması ihtimalini ortadan kaldırıyor mu? Hiç de değil. Fakat, işçi sınıfının münferit temsilcilerinin en değerli gerçekleştirmelerine bile proleter kültür demek işi son derece hafife almak olur. Kültür kavramı, bozuk para gibi harcanmamalıdır. Bir sınıfın kültür alanındaki ilerlemeleri şu ya da bu mucitlerin, şairlerin proleter [damgası vurulmuş] pasaportlarına göre tanımlanamaz. Kültür bütün bir toplumu, hiç değilse, bu toplumun yönetici sınıfını nitelendiren organik bir bilgi ve beceri bütünüdür. Kültür, beşerî yaratmanın bütün olanlarını kucaklar ve bunları bir sistem halinde birleştirir. Ferdî gerçekleştirmeler bu seviyenin üstüne yükselir ve onu derece derece yükseltir.

Bugünkü proleter şiirimizle işçi sınıfının tümünün kültür faaliyeti arasında bu organik ilişki [bağlantı] mevcut mudur? Şüphesiz ki hayır. Tek tek ya da gruplar halinde işçiler, burjuva aydınlarının yaratmış olduğu sanata özeniyorlar ve oldukça elektrikli bir anda onun tekniğini kullanıyorlar. Bunu kendi iç dünyalarını, proleter dünyalarını dile getirmek amacı ile mi yapıyorlar? Elbetteki hayır. Proleter şairlerin eserleri, ancak sanatla genel olarak kültürün gelişmesi arasındaki bir iç bağlantıdan ileri gelebilen bu organik nitelikten yoksundur. Bunlar proleter edebiyatın örnekleri değil, yetenekli ya da değerli proleterlerin edebî eserleridir. Bununla beraber, proleter edebiyatın kaynaklarından biri olabilirler mi?

Şüphesiz, tıpkı bugünkü sanat tarihçilerinin İbsen tiyatrosundan hareketle dinsel sırları ya da empresyonizm ve kübizmden hareketle keşiş resimlerini ortaya koymaları gibi, bugünkü neslin eserlerinde de, geleceğin kültürünün çeşitli alanlarından hareket eden çalış-

kan, becerikli bir araştırıcının ortaya koyacağı, birçok tohum, kök ya da kaynak bulunmaktadır. Tabiatta olduğu gibi sanatta da hiçbir şey kaybolmaz ve herşey [birbirine] bağlıdır. Ama gerçekte, somut olarak hayatta, proletaryadan gelen şairlerin bugünkü eserleri, sosyalist kültürün şartlarını hazırlayan süreçle yani kitlelerin eğitilmesi süreciyle aynı planda gelişmekten henüz uzaktır.

Yoldaş Dubovski çok üzgün, öyle görünüyor ki, bence tartışılabilir fikirlerinin yanısıra, şüphesiz biraz acı ama esas itibariyle şüphe götürmez bazı gerçekleri dile getirdiği bir makale yüzünden bir grup proleter şairi kendine düşman etmiş. Yoldaş Dubovski şu sonuca varıyor: Proleter şiir «Kuznitsa» grubu içinde değil, fabrikalarda anonim yazarların çıkardıkları duvar gazetelerinde bulunmaktadır. Garip bir şekilde ifade edilmesine rağmen doğru bir görüştür bu. Proleter Şekspirlerin ve Göte'lerin şu anda, yalın ayak ilkokula doğru koşmak üzere oldukları, aynı haklılıkla söylenebilir. Hiç şüphe yok ki, fabrika şairlerinin sanatı, işçi kitlelerinin hayatına, günlük uğraşlarına ve menfaatlarına çok daha organik bir şekilde bağlıdır. Ama bu, bir proleter edebiyat değildir. Bu, ancak, proletaryanın kültür seviyesini [yükseltmenin] moleküler sürecinin yazılı ifadesidir. Bunun aynı şey demek olmadığını daha önce açıklamıştık. Gazetelerin işçi muhabirleri, mahallî şairler, eleştirmenler toprağı işleyen ve geleceğin ekinlerini hazırlayan büyük bir kültür çalışması yapıyorlar. Ama istenilen kültürel ve sanat hasadı çok şükür ki «proleter» değil sosyalist hasat olacaktır.

(devam edecek)

DUYURU

Geçen yıl büyük bir ilgi gören ve 70'den fazla hikâyecinin katıldığı **Yeni Adımlar Sabahattin Ali Hikâye Yarışması**'nın 1974 yılı için katılma şartları aşağıda belirtilmiştir.

Seçici Kurul

FAKİR BAYKURT

VEDAT GÜNYOL

CEMALETTİN AYKIN

(Aix-En-Provence
Doğu Dilleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğrenim Görevlisi)

METİN İLKİN

ORHAN SUDA

Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'na

a) Dileyen herkes, şimdiye kadar hiçbir yerde yayınlanmamış **iki hikâye ile** katılacaktır.

b) Hikâyelerin konuları ve kişileri devrimci açıdan işlenmiş olmalı ve küçük burjuva çevrelerin jargonu ile değil, halkımızın büyük çoğunluğunun ortaklaşa kullandığı dille kaleme alınmalıdır.

c) Katılma süresi 1 Kasım 1974'de sona erecektir. Bu tarihten sonra gönderilen hikâyeler yarışmaya katılamaz.

d) Gönderilecek hikâyelerde **müstear ad** kullanılamaz.

e) Hikâyelerin çift aralıkla daktiloda yazılmış olması, ve her hikâyeden **beş nüsha** olmak üzere 10 nüsha gönderilmesi şarttır. Zarfların sol üst köşesine **Yeni Adımlar Sabahattin Ali Hikâye Yarışması** diye yazılmalıdır.

f) Hikâyeler uzun ya da kısa olabilir.

g) Seçici Kurul, gönderilecek hikâyeleri 15 Aralık 1974 tarihine kadar incelemiş olacaktır.

h) Seçici Kurul'un değerlendirme ve oylama sırasındaki konuşmaları ve görüşleri teype alınacak, birinciliği ve ikinciliği kazanan hikâyeler Yeni Adımlar'ın **1974 YILLIĞI**'nda yayımlanacaktır. Kazananların ödülleri kendilerine verilecek, taşrada oturuyorlarsa, postayla gönderilecektir.

i) **Birinciye 3000.-, ikinciye 2000.-** lira ödül verilecektir.

Yazışma adresi :

Orhan Suda
Yeni Adımlar
P.K. 1 Sirkeci/İSTANBUL

OKUNMASI GEREKLİ KİTAPLAR

— Avrupa Amerika'ya Karşı, **E. Mandel,** Köz Yayınları, 15 lira.

— Sovyet Gözüyle Jöntürkler, **Y. A. Petrosyon,** Bilgi Yayınevi, 25 lira.

— Darağacından Notlar, **J. Fuçik,** Oda Yayınları, 10 lira.

— Konuşmak, Metin İlkin, Oda Yayınları, 10 lira.

— Hürriyet Yolu, **H. Fast,** Oda Yayınları, 20 lira.

— Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi, **V. N. Giap,** Aşama Yayınları, 10 lira.

— Ölü Ordunun Generali, İsmail Kadere, Sander Yayınları,

— Sendikacılık ve Siyaset, A. Işıklı, Odak Yayınları, 40 lira.

— Marx ve Engels, **Lenin,** Köz Yayınları, 8 lira.

— Emperyalizm Çağı, **H. Magdoff,** Odak Yayınları, 1' lira.

SUDA YAYINLARI

iki taktik

lenin

SUDA YAYINLARI

GELECEK SAYILARIMIZDA
OKUYACAKLARINIZ

— Öğrenci hareketleri, **E. Mandel**

— **Brecht**'den seçmeler

— Faşizm nedir? Faşizme karşı nasıl mücadele edilir?

— Toprak meselesi

— Emperyalizm ve çokuluslu şirketler üzerine notlar...

— Emperyalizm üzerine düşünceler, **H. Magdoff**

— Emperyalizme karşı ilkeler bildirisi, **A. Cabral**

— Proleter kültür ve proleter sanat, **Troçki**

— Sanat ve toplum

— Rosa Luxemburg ve ekonomi politik.

— Devlet nedir?

— Kitaplar arasında

— Denemeler, eleştiriler

— Şiirler...